

MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ
KATEDRA MEDIÁLNÍCH STUDIÍ A ŽURNALISTIKY

PŘÍPAD
FRANTIŠKA JOSEFA PROKOPA
PŘED NÁRODNÍM SOUDEM
(DIPLOMOVÁ PRÁCE)

Bc. Magda SIROGINOVÁ

Brno 2011

PhDr. Pavel VEČEŘA, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Brně dne 3. ledna 2011

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu této diplomové práce PhDr. Pavlu Večeřovi, Ph.D. za trpělivost, cenné rady a inspiraci při psaní práce. Ráda bych poděkovala také pracovnícím Centrální badatelny Národního archivu za jejich vstřícnost a ochotu a rady při hledání a procházení archivních materiálů.

Obsah

1. Úvod.....	6
1.1 Téma a cíl práce, výzkumné otázky	7
1.2 Metody práce.....	9
1.3 Stav zpracování tématu	10
1.4 Související literatura.....	11
1.5 Pramenná základna.....	11
2. Politická situace v protektorátu	13
3. Tiskové poměry v protektorátu	24
4. Aktivismus a kolaborace	29
4.1 Novinářský aktivismus a kolaborace.....	30
5. Dekrety prezidenta republiky	33
5.1 Retribuční dekret a retribuční soudnictví	33
5.1.1 Národní soud	35
6. František Josef Prokop	37
7. František Josef Prokop a proces s generálem Eliášem	43
7.1 Alois Eliáš; zatčení a soudní proces	43
7.2 František Josef Prokop a jeho účast na procesu s Eliášem.....	48
7.2.1 <i>Přelíčení proti Aloisu Eliášovi v Českém slově</i>	50
8. Trestní oznámení a svědecké výpovědi k případu Františka Josefa Prokopa	53
8.1 Trestní oznámení	53
8.2 Výpovědi svědků.....	55
8.3 Výpověď Františka Josefa Prokopa	62
9. Obžaloba aktivistických novinářů Jana Scheinosta, Jana Vrby a Františka Josefa Prokopa 69	
9.1 Obžaloba Františka Josefa Prokopa	71
10. Vývodní návrhy podané Františkem Josefem Prokopem v reakci na obžalovací spis.....	75
10.1 První vývodní návrh	75
10.2 Druhý vývodní návrh	82
11. Hlavní líčení	90
11.1 Den první.....	91
11.2 Den druhý.....	91
11.3 Den třetí.....	93
11.4 Den čtvrtý.....	94

11.5 Den pátý	96
11.6 Rozsudek jménem republiky	97
12. Proces s Františkem Josef Prokopem optikou dobového tisku	107
12.1 Lidová demokracie	107
12.2 Mladá fronta	109
12.3 Obrana lidu	110
12.4 Právo lidu	111
12.5 Rudé právo	112
12.6 Svobodné noviny	112
12.7 Svobodné slovo	113
12.8 Zemědělské noviny	113
13. Závěr.....	115
Použitá literatura, prameny a zdroje.....	120
Jmenný rejstřík	123
Věcný rejstřík	126
Anotace.....	128
Summary	129
Příloha	130

1. Úvod

Vznik protektorátu na území Československa, které už tak bylo v důsledku Mnichovské dohody okleštěno o značnou část území, a ztráta státní suverenity znamenaly přímé ohrožení existence státu, ba dokonce i národa. Němci se zpočátku snažili udržovat zdání, že se v březnu 1939 vlastně nic nestalo a nic se nezměnilo. Nicméně pravda byla taková, že Německo vedené Adolfem Hitlerem si zcela podřídilo kulturní, společenský a politický život v českých zemích a rozhodovalo o jeho dalším směřování a osudu.

Stejně jako ostatní sféry veřejného života byl německým úřadům podřízen také legální tisk, který byl pod dohledem přísné cenzury. Nemohl tedy svobodně a objektivně vyjadřovat názory a postoj k současnému dění jak doma, tak ani na mezinárodním poli, nemohl ani otevřeně interpretovat postoj Čechů k životu v protektorátu. Sloužil vlastně jen jako nástroj proněmecké nacistické propagandy a jako takový měl zcela jasně vymezenou úlohu.

Našli se samozřejmě tací, kteří se s novou úlohou nejen tisku, ale celého národa ztotožnili a spojili svůj osud zcela s osudem Třetí říše. Na druhé straně byli ti, kteří novou úlohu odmítali a ze všech sil proti ní bojovali buď v domácím, nebo v zahraničním odboji. Ale mezi nimi byla i celá řada těch, kteří se nedokázali, nebo nechtěli, jasně vymezit, a zůstali tak balancovat někde mezi kolaborací a odbojem. Možná nejtěžší úlohu při tomto rozhodování měli novináři. Ti, kteří nechtěli nové uspořádání přijmout, museli svou práci opustit a z novin odejít. A naopak ti, kteří zůstali, se museli podvolit novému režimu a řídit se pokyny německých úřadů.

Poté, co Československo opět získalo ztracenou samostatnost, přistoupili ti, kteří za ni bojovali k potrestání těch, kteří s Němci spolupracovali. Podle retribučního dekretu prezidenta republiky Edvarda Beneše měli být potrestáni všichni „*nacističtí zločinci, zrádci a jejich pomahači*.“¹ Do této skupiny byli zařazeni také tzv. aktivističtí novináři. Před soudem se jich však většina hájila tím, že se pouze snažili vyhovět německým příkazům, aby zabránili případnému postihu tisku nebo dokonce samotných redaktorů.

Mezi těmi, kteří byli na základě retribučního dekretu obviněni a kteří na svou obhajobu vystoupili se shora uvedeným argumentem, byl také **František Josef Prokop**, který je však v českém prostředí spíše než jako novinář znám jako teoretik šachu a autor řady šachových publikací. A to i přesto, že během své žurnalistické kariéry působil jako šéfredaktor dvou významných titulů – *Českého slova* a *Lidových listů*.

¹ Jech, Karel – Kaplan, Karel (eds.). 1995. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: Dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Brno: DOPLNĚK, s. 237-249.

1.1 Téma a cíl práce, výzkumné otázky

Tato diplomová práce se zabývá soudním procesem, který v březnu roku 1947 zkoumal působení Františka Josefa Prokopa jako zástupce šéfredaktora *Českého slova* a šéfredaktora *Lidových listů* a jeho činnost v období protektorátu Čechy a Morava. Úkolem soudu bylo zjistit, zda a jak František Josef Prokop svou prací podporoval a propagoval nacistické hnutí. *Národním soudem* v Praze byl František Josef Prokop odsouzen ke čtyřem letům těžkého žaláře.

Součástí práce je také pohled na protektorátní tiskové poměry a přiblížení problému kolaborace a aktivismu českých žurnalistů.

Stěžejní část práce je zaměřena na samotný soudní proces, na témata, která během něj byla projednávána a na samotnou činnost a tvorbu Františka Josefa Prokopa v období protektorátu. Součástí je také krátký pohled do Prokopova soukromého života.

Cílem této diplomové práce je pokusit se o rekonstrukci soudního procesu z března 1947, během kterého byli souzeni novináři **Jan Scheinost**, **Jan Vrba**² a František Josef Prokop. Osobnostem Jana Scheinosta a Jana Vrby se věnují jiné práce, tato je proto zaměřena na proces především z pohledu právě Františka Josefa Prokopa.

Národní soud zkoumal, zda se František Josef Prokop svou žurnalistickou činností v období trvání protektorátu dopustil propagace a podpory nacistického hnutí. Ve své práci se proto věnuji především popisu soudního přelíčení a událostí s ním souvisejících, Prokopově žurnalistické a spisovatelské činnosti v dotčeném období a mediálnímu obrazu kauzy v dobovém tisku.

Mojí snahou je představit čtenáři celkový pohled na život a tvorbu Františka Josefa Prokopa, a to především z období souvisejícího se zmiňovaným soudním procesem. V úvodních kapitolách práce jsou nastíněny politické a tiskové poměry, které panovaly v českých zemích v období trvání protektorátu. Další kapitola je pak věnována problematice nejen novinářské kolaborace a aktivismu. Čtvrtá kapitola poskytuje náhled na dekrety prezidenta republiky vydané ke konci války a po ní a nabízí bližší pohled především na retribuční dekret a fungování *Národního soudu*. V další kapitole se pak věnuji osobnosti, životu a působení Františka Josefa Prokopa. Speciální kapitola je věnována také jeho účasti na soudním procesu s generálem Eliášem, kterou můžeme považovat za vrchol Prokopovy žurnalistické kariéry. Následují kapitoly mapující celý případ Františka Josefa Prokopa před

² Jan Vrba (1898-1956). Ve 20. letech byl bankovním úředníkem. Jako novinář postupně působil v redakci *Lidových listů*, *Venkova* a *Národního středu*, kde se stal šéfredaktorem. V letech 1944 až 1945 byl redaktorem listu *Národní politika*.

Národním soudem, a to od podání trestního oznámení a Prokopovo zatčení, přes výpovědi svědků, obžalobu, průběh soudního líčení až po rozsudek. Následně přináším také pohled na tuto kauzu optikou dobového tisku. V závěru práce jsou pak shrnuta zjištění, ke kterým jsem během svého studia Prokopova případu došla.

Výzkumné otázky:

Základní výzkumná otázka: **Byl František Josef Prokop opravdu aktivista?**

Vedlejší výzkumné otázky: *Jaká byla jeho politická orientace?*

Byl protižidovského smýšlení?

Byl v období před vyhlášením protektorátu politicky aktivní?

Byl v této době členem nepolitických organizací či spolků?

Byl politicky aktivní v době protektorátu?

Byl v době protektorátu členem nepolitických organizací či spolků?

Co bylo základem jeho žurnalistické činnosti v době protektorátu?

Jednal iniciativně, nebo se řídil pokyny?

Využíval nějak svého postavení zástupce šéfredaktora Českého slova?

Využíval nějak svého postavení šéfredaktora Lidových listů?

Vyžadoval po svých podřízených, aby psali aktivistické texty?

Účastnil se propagandistických zájezdů pořádaných pro novináře?

Spolupracoval s okupačními institucemi?

Spolupracoval s protektorátními institucemi?

Jaký byl postoj těchto institucí vůči jeho osobě?

Z čeho byl obžalován?

Co ho vedlo k jednání, pro které byl obžalován?

Měl z tohoto svého jednání nějaké výhody?

Kdo svědčil v jeho případě?

Které body obžaloby byly prokázány?

Které body obžaloby nebyly prokázány?

Jaká byla jeho činnost po propuštění z vězení?

1.2 Metody práce

Vzhledem k tomu, že, jak uvádí Miroslav Hroch,³ není v našich možnostech zkoumat historii přímo, ale můžeme tak činit pouze na základě pozůstatků a zpráv o minulosti, které se dochovaly v literatuře a v historických pramenech,⁴ je základem celé této práce **studium pramenného materiálu**. Pro práci byly použity pouze prameny písemné, a to především prameny primární, které „vznikly přímo z děje, o němž informují.“⁵ Nejzákladnějšími písemnými prameny použitými jako podklad této práce jsou institucionální písemnosti, tedy datované písemnosti z fondů uložených v *Národním archivu* v Praze. Konkrétně z fondů *Národního soudu*, *Policejního ředitelství* a *Syndikátu novinářů*. Kromě těchto oficiálních písemností byly v archivu uloženy také některé písemnosti osobní, např. diáře, doklady, poznámky apod.

Z dalších pramenů byly jako podklad této práce využity také prameny literární, které bývají někdy charakterizovány jako prameny vyprávěcí,⁶ a z nich konkrétně prameny publicistické – noviny, které mají podle Miroslava Hrocha⁷ dvě hlavní funkce: mají informativní a zpravodajské poslání, ale zároveň se snaží také o názorové politické a ideové ovlivnění. Při zkoumání dobového tisku, ve kterém mě zajímal především způsob, jakým o případu Františka Josefa Prokopa informoval, je třeba postupovat v několika fázích. A to: určit třídní a politický profil listu, jeho hlavní úkoly a poslání, dále způsob přístupu k informacím, zdroje těchto informací a také celkovou tiskovou situaci, která ovlivňuje způsob, početnost, profil, obsah i zaměření tisku.⁸ Při sledování mediálního obrazu kauzy Františka Josefa Prokopa je v této práci použita také **metoda komparativní (historickosrovnávací)**.

Práce na rekonstrukci případu Františka Josefa Prokopa vyžadovala pečlivé přečtení a prozkoumání stovek stran úředních spisů trestním oznámením počínaje a závěrečným rozsudkem konče. Tato práce byla ztížena tím, že většina dokumentů se týkala všech tří

³ Hroch, Miroslav a kol. 1985. *Úvod do studia dějepisu*. Praha: SPN, s. 15.

⁴ Historickými prameny rozumíme původní pozůstatky z minulosti, historickou literaturou pak dodatečně zpracování. Přičemž rozdíl mezi nimi není vždy jednoznačný. Tamtéž, s. 102-103.

⁵ Tamtéž, s. 142.

⁶ Tamtéž, s. 142.

⁷ Tamtéž, s. 159.

⁸ Tamtéž, s. 160.

obžalovaných a bylo proto třeba pečlivě vytrídít informace bezprostředně související s osobou Františka Josefa Prokopa.

Proto je v této práci použito hned několik metod práce. Základními metodami, kterým není možné se při tomto typu práce vyhnout, jsou **metody indukce a dedukce**. „Indukce [...] přechází od jednotlivých faktů k obecnějším údajům,“⁹ zatímco deduktivní metoda je chápána jako postup od obecného k jednotlivému a „výsledné tvrzení odvozuje z jednoho nebo několik tvrzení, úsudků jiných.“¹⁰ Spočívá tedy v logickém přemýšlení nad studovanými materiály a ve formulování výsledků tohoto studia.

Metoda poznávání a popisu minulosti na základě dostupných písemných pramenů použitá v této práci, je **metodou přímou**, protože se jedná o prostý popis skutečnosti. Při práci s touto metodou je však třeba ověřit si spolehlivost studovaných pramenů. Tam, kde není možné nalézt přímé odpovědi na kladené otázky, je možné využít také **metodu nepřímou**, která slouží především ke zkoumání historického vývoje a jeho zákonitostí. V této práci je také použita.

Vzhledem k tomu, že tato práce popisuje případ Františka Josefa Prokopa postupně, tedy od podání trestního oznámení, přes vyšetřování a výslechy svědků, až k soudnímu procesu a jeho průběhu a odsouzení obžalovaného, jedná se o **diachronní přístup**, z něhož vychází **progresivní metoda** zkoumání minulosti. S jejím použitím „historik sleduje a zachycuje minulé události tak, jak po sobě následovaly.“¹¹

1.3 Stav zpracování tématu

Tématy spojenými s aktivistickými protektorátními novináři a poválečnými soudními procesy s nimi se již zabývala ve svých diplomových pracích řada mých spolužáků z *Katedry mediálních studií a žurnalistiky na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity*. Tato práce tak má rozšířit řadu těchto portrétů a přispět k výčtu žurnalistických osobností, jejichž osud v období protektorátu a po něm si zaslouží pozornost.

Osobnost Františka Josefa Prokopa je o to zajímavější, že nenalezneme žádnou jeho biografii. O jeho životě, smýšlení a osobnosti je tak možné dozvědět se pouze pozorným čtením jeho šachových studií a dále pak ze zmínek některých jeho kolegů a současníků v publikacích věnovaných jiným tématům.

⁹ Hroch, Miroslav a kol. 1985. *Úvod do studia dějepisu*. Praha: SPN, s. 201.

¹⁰ Tamtéž, s. 202.

¹¹ Tamtéž, s. 209.

Proces, při kterém byl František Josef Prokop po válce souzen, je zmiňován a popisován v pracích věnovaných dalším dvěma obžalovaným – Janu Scheinostovi a Janu Vrbovi.

1.4 Související literatura

Základní literaturou, která slouží především k poznání dějin protektorátu, jsou kvalitně a čtivě zpracované monografie autora Tomáše Pasáka – *Pod ochranou říše a Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Stejně užitečnou mi při mé práci byla také publikace *Soupis legálních novin, časopisů a věstníků v českých zemích z let 1939-1945* od stejného autora.

Dále jsem ke studiu a pochopení historického kontextu využila publikaci *Dramatické i všední dny protektorátu* od dvojice autorů Jan Gebhart, Jan Kuklík a knihu *Co to byl protektorát* od Emila Soboty.

Retribučnímu soudnictví, jehož součástí byl i proces s Františkem Josefem Prokopem, se ve své knize *Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a mimořádný lidový soud v Ostravě* věnuje Mečislav Borák. Pro studium dekretů prezidenta republiky Edvarda Beneše mi pak dobře posloužil sborník příspěvků na toto téma vydaný dvojicí editorů Muriel Blaive a Georges Mink pod názvem *Benešovy dekrety: Budoucnost Evropy a vyrovnání se s minulostí*. Stejnému tématu se věnuje soubor dokumentů *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: Dokumenty*, který přináší i celá znění jednotlivých dekretů, které zkompletovala dvojice Karel Jech a Karel Kaplan.

Významnými publikacemi pro studium protektorátního tisku a tiskových poměrů jsou publikace kolektivu kolem Mileny Beránkové, a to jednak *Dějiny československé žurnalistiky: III. díl. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944* a dále *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: Stručný přehled*. Nejužitečnější pomůckou pro studium protektorátních tiskových poměrů je však přepis stenografických záznamů z pravidelných protektorátních tiskových porad vydaný pod názvem *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara* editory Jakubem Končelíkem, Barbarou Köpplovou a Jitkou Kryšpínovou.

1.5 Pramenná základna

Základním pramenem použitým pro tuto práci jsou **dokumenty uložené v Národním archivu** v Praze, a to především ve fondech *Policejního ředitelství*, *Syndikátu novinářů* a *Národního soudu*. V prvních dvou jmenovaných fondech je možné najít zajímavé informace o

soukromém a profesním životě Františka Josefa Prokopa, poslední pak eviduje veškerou dokumentaci k jeho soudnímu procesu. V kartonu číslo 136 je uloženo trestní oznámení, svědecké protokoly a seznam článků, které Prokop během okupace napsal. V kartonu 137 jsou pak uloženy jejich opisy či výstřižky z novin a také Prokopovy diáře z let 1941 až 1943.¹² Karton 139 obsahuje obžalovací spis a karton 140 pak záznamy o průběhu samotného soudního přelíčení a rozsudek nad všemi třemi obžalovanými, tedy nejen Františkem Josefem Prokopem, ale i Janem Vrbou a Janem Scheinostem.¹³

Mezi **prameny neúřední povahy**, které jsou v práci využity, patří periodický tisk, který je zároveň pramenem narativního charakteru.¹⁴ Z tisku jsem při své práci čerpala především z poválečných titulů, které se věnovaly reflexi soudního procesu s Prokopem, Vrbou a Scheinostem. Jedná se o dostupné tituly, které v roce 1947 vycházely - *Lidová demokracie*, *Mladá fronta*, *Obrana lidu*, *Právo lidu*, *Rudé právo*, *Svobodné noviny*, *Svobodné slovo* a *Zemědělské noviny*.

¹² Viz Příloha, Obr. 1-7.

¹³ Stejně tak se všech tří obžalovaných týkají i další společné dokumenty jako např. obžalovací spis.

¹⁴ Pasák, Tomáš. 1980. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, s. 19.

2. Politická situace v protektorátu

Abychom se mohli plně věnovat studiu případu Františka Josefa Prokopa, který byl po skončení druhé světové války souzen jako kolaborant a aktivista před *Národním soudem*, je třeba osvětlit si, v jaké době a za jakých podmínek on a jeho kolegové i ostatní občané protektorátu žili a pracovali. Proto v následujících dvou kapitolách přináším stručný přehled politické situace a tiskových poměrů, které za okupace českých zemí Německem panovaly.

Začátek konce demokratického Československa můžeme hledat nikoliv v roce 1939 ve vyhlášení protektorátu, ale už v září 1938 v podpisu Mnichovské dohody, po němž Československá republika přišla o část území, které připadlo Německu, Polsku nebo Maďarsku. Na tomto území o celkové rozloze 41 098 km² žilo 4 879 000 obyvatel a kromě třetiny československých průmyslových závodů zde byly umístěny také některé strategické vojenské objekty a železniční tepny.¹⁵ Československo tak bylo západními mocnostmi „obětováno“ v zájmu zachování míru v Evropě a celá země poté upadla do hluboké politické i morální krize a politický a veřejný život se už od podzimu 1938 začal postupně fašizovat. Emil Hácha už tehdy radil Benešovi navázání styků s Berlínem, resp. Hitlerem, což byl podle Emila Soboty prvotní podnět k rezignaci Prahy na ostatní mezinárodní styky.¹⁶

Německo nakonec stálo za zostřením českého sporu se Slovenskem, ke kterému došlo v březnu 1939. Dne 13. března se totiž v Berlíně sešel s Hitlerem Jozef Tiso a byl ujistěn jeho sympatiemi a pomocí s odtržením od Čechů. V noci ze 13. na 14. března 1939 přišla pak prezidentovi od Tisa žádost o okamžité svolání slovenského sněmu a 14. března 1939 dostal Hácha pozvání do Berlína. Vláda se rozhodla podat demisi. Hácha se však ještě před svým odjezdem snažil ministry přesvědčit, aby ve svých funkcích setrvali. Ti však zastávali názor, že Berlín je jen logickým vyústěním Mnichova. Setkání v Berlíně, ke kterému došlo na základě pozvání, se uskutečnilo v době, kdy Němci už od východu vstoupili na české území. Schůzky Háchy s Adolfem Hitlerem se zúčastnily také další vůdčí osobnosti Německa¹⁷ a Hitler zde přednesl názor, že Slovensko Němce vůbec nezajímá, proto tedy může být samostatným státem. Čechy a Morava že však patří do německého prostoru. Navíc je tu, podle Hitlerova přesvědčení, pácháno bezpráví na německých občanech. Proto už vydal příkaz k překročení hranic a zlomení jakéhokoliv odporu. Hácha pod dojmem tohoto projevu ihned

¹⁵ Vykoupil, Libor. 2000. *Slovník českých dějin*. Brno: Julius Zirkus, s. 362-363.

¹⁶ Sobota, Emil. 1946. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, s. 15-28.

¹⁷ Např. Joachim von Ribbentrop, Hermann Göring či Otto Meißner. Viz Sobota, Emil. 1946. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, s. 15-28.

volal přímo z Hitlerovy kanceláře ministru národní obrany generálu Janu Syrovému a dal mu pokyny, aby bylo nařízeno neklást německé armádě žádný odpor a umožnit jí volný průchod.

Až po tomto zabezpečení volného postupu německých vojsk přes české území byla Háchovi předložena předepsaná „úmluva,“ v níž stálo, že Hácha spolu s Františkem Chvalkovským přijeli do Berlína na vlastní žádost a že se obě strany, česká i německá, shodly na nutnosti zajištění pokoje a pořádku ve střední Evropě. Hácha podle této úmluvy v zájmu výše zmíněného vkládá osud českého národa s plnou důvěrou do rukou Vůdce německé říše. Vůdce se naopak rozhodl vzít český národ pod svou ochranu a zaručit mu autonomní vývoj jeho národního života. Hácha zprvu odmítl takovouto úmluvu podepsat bez dohody s vládou. Nato mu byla předložena nová verze dokumentu, kterou už podepsal. Ale pouze svým jménem, nikoliv jménem svým a vlády.

Hned druhý den, 15. března 1939, byl Hitlerem vyhlášen protektorát,¹⁸ při jehož zřízení nebyl ze strany Německa požádán o radu či názor nikdo z českých představitelů. Hitler sám přijel ještě ten den, opět bez vědomí kohokoliv z Čechů, do Prahy a na Hrad. Dne 16. března 1939 byl Konrad Henlein jmenován šéfem civilní správy při okupační armádě a Karl Hermann Frank státním sekretářem a náměstkem říšského protektora. Obojí navzdory Háchovu doporučení neobsazovat říšské funkce sudetskými Němci. Hácha tak mohl za úspěch své cesty pokládat pouze to, že svým příkazem vojenským jednotkám, aby se Němcům nebránily, zamezil krveprolití.

Protektorátním vyslancem v Berlíně byl sice formálně jmenován Chvalkovský, neměl však z titulu této funkce naprosto žádná práva ani pravomoci. Prvním protektorem byl Konstantin von Neurath, fakticky ale stál v čele protektorátu jeho zástupce K. H. Frank, jehož názory se také více uplatňovaly v Berlíně. Proto byl Neurath nakonec v září roku 1941 donucen ze svého postu odejít. Na podzim téhož roku byl do funkce protektora jmenován Reinhard Heydrich, který nařídil výjimečný stav a reorganizaci celého vládního systému.¹⁹ Na

¹⁸ Emil Sobota ve své knize *Co to byl protektorát* uvádí, že samotné označení „protektorát“ bylo ve výnosu jej zřizujícím použito proto, aby v mezinárodní veřejnosti byl vzbuzen dojem, že českému lidu nebyla zcela odňata jeho státnost. Nicméně poměrně záhy samotný tvůrce tohoto dokumentu prohlásil, že protektorát Čechy a Morava „nespadá pod žádný obvyklý státoprávní pojem“ a že tedy nemá žádnou mezinárodně právní existenci. Na základě své nelibosti ke slovu *státní* ve významu *český* pak Hitler v červnu 1939 dokonce pozastavil také titul státního presidenta s odůvodněním, že protektorát není státem, protože mu chybí suverenita jako kritérium státnosti. A v létě 1939 pak bylo, navzdory slibu danému Háchovi, definitivně rozhodnuto proti jakékoliv samostatnosti protektorátu. Ta mu byla nadále přiznávána pouze v případě rozdělování dluhů bývalé republiky apod. Postupně se o Čechách a Moravě začalo dokonce mluvit jen jako o „říšských zemích.“ Opět navzdory Hitlerovu slibu autonomie vyšel brzy také jazykový výnos, který jednoznačně upřednostnil němčinu před češtinou. Viz Sobota, Emil. 1946. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, s. 29-43.

¹⁹ Heydrich nastoupil do funkce říšského protektora dne 28. září 1941. Ve dnech 28. září 1941 až 1. října 1941 byl vyhlášen výjimečný civilní stav a zavedena policejní zavírací hodina, která však platila pouze pro české podniky. Dne 1. října 1941 byl před německý soud postaven generál Eliáš, který byl zatčen 27. září 1941 a jehož

základě toho byla zrušena vláda jako sborový správní orgán a její dosavadní nařizovací moc přešla na jednotlivé ministry. Dne 20. srpna 1943 byl vedle úřadu protektora zřízen ještě také úřad německého státního ministra pro Čechy a Moravu. Když se protektorem stal Wilhelm Frick, nastoupil na jeho místo říšského ministr vnitra vedoucí policie a SS Heinrich Himmler a ministrem pro Čechy a Moravu byl jmenován K. H. Frank. Ten tak konečně převzal veškerou faktickou politickou moc nad protektorátem.

Ani ne týden po vyhlášení protektorátu, dne 21. března 1939, bylo rozpuštěno *Národní shromáždění* a nebyly uspořádány žádné nové volby. Na základě toho nemohla pracovat ani zemská a okresní zastupitelstva, ani obecní výbory. Funkcionáři, kteří dříve bývali voleni, byli za protektorátu do svých funkcí a úřadů jmenováni. Zákonodárná iniciativa vycházela formálně z vlády, fakticky ale z říšských míst prostřednictvím vlády. Německou snahou od počátku bylo, aby si Češi nemohli přičítat žádné zásluhy na předpokládaných budoucích úspěších říše. Proto byly podporovány pouze fašistické spolky a *Vlajka*, která se přiklonila ke vzoru německého nacionálního socialismu a prezentovala se, především prostřednictvím letákových akcí, krajním antisemitismem a odporem proti panství politických stran. Emil Sobota ve své knize *Co to byl protektorát* uvádí, že se postupně v povědomí českého lidu ztotožnily pojmy *Vlajkař* a *národní zrádce*.²⁰ Ze členů *Vlajky*, *Národní obce fašistické*, *Akce národní obrody* a zástupců zemědělců, exekutivy, veřejných zaměstnanců a svobodných povolání byl hned 15. března 1939 byl ustaven *Český národní výbor*,²¹ jehož programem mělo podle Emila Soboty být odstranění „ničím neodůvodněné zatrpklosti k Německé říši“²² a snahou to, „aby oba národy dospěly k úplnému vzájemnému pochopení a upevnily mezi sebou přátelskou soudržnost.“²³ Přes tyto deklarované cíle však názorová diference uvnitř *Českého národního výboru* vedla k častým rozporům, jak to ve své knize *Dramatické i všední dny protektorátu* uvádějí Jan Gebhart a Jan Kuklík.²⁴

O necelý týden později, 21. března 1939, rozpustil Hácha *Národní shromáždění* a ustanovil výbor *Národního souručenství*, „jehož úkolem je co nejdříve přebudovati veškeré naše politické složky v jediné mohutné hnutí“²⁵ a jehož 50 členů jmenoval po dlouhém

zatčení mělo především politický charakter. Dne 19. června 1942 byl pak popraven. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 184-185.

²⁰ Sobota, Emil. 1946. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, s. 44-66.

²¹ Iniciátory jeho vzniku byly právě *Vlajka* a *Akce národní obrody*. *Národní obec fašistická* naopak původně plánovala samostatné převzetí moci vyhlášením fašistického státu, jehož ideové kořeny hledala v italském fašismu, a předpokládala, že se jí tak snad podaří zabránit přímé německé okupaci. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 23-40.

²² Sobota, Emil. 1946. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, s. 44-66.

²³ Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 23-40.

²⁴ Tamtéž, s. 23-40.

²⁵ Sobota, Emil. 1946. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, s. 44-66.

vybírání napříč celou doposud názorově roztržštěnou československou politickou scénou, aby se *Národní souručenství* mohlo stát symbolem jednoty a dohody. Vedoucím výboru byl určen Adolf Hrubý a jeho ustavující schůze se konala dne 23. března 1939. *Národní souručenství* neslo tři základní myšlenky: národní pospolitost, sociální spravedlnost a mravnost a výchovu.²⁶ Nicméně i programové prohlášení tohoto nově vzniklého politického uskupení muselo být především poplatné Němcům. Nejvíce patrné to bylo v pasážích, které se týkaly Židů a židovské otázky. Židé byli programovým návrhem vyloučeni z veškeré účasti na národní pospolitosti. Postupně se však začalo celé *Národní souručenství* proněmecky aktivizovat, což vedlo k úpadku zájmu mezi českou veřejností. V říjnu 1939 vystřídal Hrubého ve vedení Josef Nebeský, který byl pak dne 17. května 1941 nahrazen rytířem Janem Fouskem, představitelem *Českého svazu pro spolupráci s Němci*. Za jeho vedení došlo v srpnu 1941 k reorganizaci celého *Národního souručenství*.

Dne 23. dubna 1939 byla donucena podat demisi Beranova úřednická vláda a 27. dubna 1939 nastoupila nová, čistě nepolitická, vláda generála Aloise Eliáše bez ministerstev zahraničních věcí a národní obrany. Tato vláda už podle Emila Soboty neměla ani žádný zdroj politické vůle, protože prezident Hácha byl stejně úřednický, tedy čekající na politický popud daný zvnějšku, jako celá vláda.²⁷ Od počátku roku 1940 začala protektorátní politická reprezentace ustupovat z dosavadní alespoň přibližné autonomie a začala zcela podléhat nacistickému tlaku. Jako dekret číslo 83 vyšel 8. března 1940 ve *Sbírce zákonů* slib věrnosti prezidenta, vlády, státních zaměstnanců a orgánů veřejné správy říši. Od počátku roku 1941 mohl prezident i vláda vydávat zákonné předpisy pouze na základě zmocnění od říšského orgánu. Už 7. dubna 1940 ale vešlo v platnost nařízení o právu vydávat předpisy v protektorátu, což vedlo k upevnění postavení protektora jako zákonodárce. Soudy a úřady nesměly napříště přezkoumávat předpisy vydané protektorem ani jinými říšskými orgány. Po nástupu Heydricha byla vláda jako kolektivní orgán úplně zrušena. Každému ministerstvu byl přidělen vysoký německý úředník jako plnomocný generální zástupce. Tito zmocněnci se tak de facto stali šéfy ministerstev. Od počátku roku 1942 probíhala nová reforma státní správy v protektorátu pod vedením Reinharda Heydricha. Opět byla zrušena některá ministerstva, jiná byla přebudována a další přibyla. Vznikl také *úřad lidové osvěty*, který měl řídit společenský a kulturní život. Dne 19. ledna 1942 byla oficiálně ustavena nová protektorátní vláda v čele s Jaroslavem Krejčím, jejímiž členy byli i němečtí ministři, protože podle

²⁶ Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 23-40.

²⁷ Sobota, Emil. 1946. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, s. 67-88.

Heydricha měla být nová vláda prodlouženou paží říšského protektora.²⁸ Na Heydricha byl 27. května 1942 v Praze spáchán atentát, utrpeným zraněním Heydrich podlehl 4. června. Vyšetřování celé věci a vedení odvetných akcí se ujal K. H. Frank. V Praze byl opět vyhlášen výjimečný stav a zákaz vycházení, byly uzavřeny všechny veřejné místnosti a zastavena veřejná doprava. Dne 20. června byl K. H. Frank povýšen na SS-obergruppenführera a 20. srpna 1943 ho Hitler jmenoval německým státním ministrem v protektorátu Čechy a Morava. Novým říšským protektorem se ke 14. říjnu 1943 stal Wilhelm Frick. Hácha naopak uvažoval o abdikaci. Dne 18. září 1943 sepsal svou politickou závěť, v níž za svého nástupce označil ministerského předsedu Krejčího, případně ministra zemědělství a lesnictví Adolfa Hrubého.

*

Po 16. březnu 1939 bylo na území protektorátu jen 3,5% německého obyvatelstva, ale během necelých dvou let nabyla němčina neotřesitelných pozic. Není se vlastně čemu divit. Vždyť už 21. března 1939 bylo vydáno nařízení o zrovnoprávnění němčiny a češtiny. Dne 17. února 1940 pak byly dokonce zavedeny i německé názvy obcí a postupně se přecházelo k dvojjazyčnosti ve všech sférách politického, hospodářského a společenského života. Tato praxe však, podle Emila Soboty, postrádala zákonné podklady.²⁹ Rok po vzniku protektorátu, dne 25. března 1940, bylo německými úřady nařízeno povinné přezkoušení veřejných zaměstnanců ze znalosti německého jazyka, poté začala být Němci postupně obsazována všechna vedoucí místa v protektorátní správě a Češi byli z těchto postů pod různými záminkami odstraňováni a němčina byla zavedena jako úřední jazyk.

Dalším problémem v protektorátu byla otázka občanství. Jako řešení dilematu mezi nemožností přirknout Čechům německé občanství a zároveň nemožností mít jako součást říše téměř 8 milionů obyvatel bez národnosti a nemožností učinit z nich Židy a znemožnit jim tak pracovat, byl zaveden institut protektorátního občanství, kterému byl ze strany Němců velmi důsledně odnímán jakýkoliv český charakter. Práva německých občanů byla nadřazena právům příslušníků protektorátu. Němečtí státní příslušníci nemohli být souzeni protektorátními soudy, zatímco protektorátní příslušníci a jejich delikty spadaly v řadě přesně vymezených případů pod soudnictví říšské. V protektorátu tak postupem času vyrostla síť německých soudů, které mimo jiné měly pravomoc přezkoumat či zrušit rozhodnutí soudů českých.

²⁸ Při slavnostním přijetí nové vlády Heydrich oznámil propuštění studentů zadržovaných 17. listopadu a zrušení výjimečného stavu v Praze a Brně. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 207-217.

²⁹ Sobotka, Emil. 1946. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, s. 89-120.

Německo získalo mezi Čechy také zdroj levné pracovní síly pro podnikatele. Už s vyhlášením protektorátu odešlo s vidinou vyšší mzdy do Německa za práci na 30 tisíc dělníků. Uvádějí to Jan Gebhart a Jan Kuklík ve své knize *Dramatické i všední dny protektorátu*.³⁰ Ztráty pracovních sil na území protektorátu byly nahrazovány nuceným nasazováním žen, mužů i mládeže tam, kde to zrovna bylo nejvíce potřeba. V červnu roku 1941 byly v zájmu evidence veškerých pracovních sil dokonce zavedeny pracovní knížky. V období od listopadu 1942 do února 1943 bylo podle Gebharta s Kuklíkem na práci do říše vysláno více než 68 tisíc mladých Čechů z ročníků 1918 až 1922. V březnu roku 1943 byla v říši vyhlášena totální mobilizace, v srpnu 1943 byl mobilizován už i ročník 1924. Za rok, od června 1942 do června 1943, ubylo jen v zemědělství na 70 tisíc pracovních sil.³¹ Ale počet dělníků na území protektorátu stoupl mezi lety 1939 a 1944 o 400 tisíc. Podle dostupných údajů pracovalo v říši v dubnu roku 1944 401 763 českých mužů i žen všech věkových kategorií.³²

V červenci 1939 byl zaveden omezený odběr potravin a dne 29. září 1939 zavedla protektorátní vláda dokonce odběrní lístky na potraviny. Toto opatření mělo za cíl regulovat spotřebu másla a jedlých tuků, cukru, masa a masných výrobků, mléka, kávy, čaje a kávových náhražek, mouky, chleba a pečiva.³³ V prosinci 1939 pak následovalo zavedení šatenek na textil a poukazů na obuv. Logickým důsledkem zavedení tohoto přidělového systému byl, jak uvádí Gebhart s Kuklíkem, vznik černého trhu.³⁴ V březnu 1942 byly potravinové přídělky ještě více sníženy.

Od 1. října 1940 začalo platit také nařízení o clech, spotřebních daních a monopolech v protektorátu Čechy a Morava, tzn., že byla zřízena celní unie, o jejímž vzniku však nesměla být informována protektorátní veřejnost. Proto ji Hácha i protektorátní vláda prezentovali jako užší hospodářský svazek, ze kterého plynou českým zemím jen samé výhody a prospěch. Zároveň s touto prezentací začal Hácha také poprvé veřejně odmítat jednání československé emigrace. Dne 23. června 1941 vydala protektorátní vláda souhlasné prohlášení k německé válce proti bolševismu. Tolerance proněmeckého postoje vlády i samotného Háchy se tak podle pánů Gebharta s Kuklíkem stala nadále neúnosnou pro emigraci v čele s Edvardem Benešem, který ve svých rozhlasových projevech opakovaně nabádal protektorátní vládu, aby zvážila svou politiku a učinila definitivní rozhodnutí, jak a jestli vůbec se bude bránit nátlaku

³⁰ Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 48-53.

³¹ Tamtéž, s. 253-260.

³² Tamtéž, s. 48-53.

³³ Tamtéž, s. 84-90.

³⁴ Tamtéž, s. 84-90.

okupantů.³⁵ Nekompromisně negativní vztah k protektorátní vládě kromě toho už řadu měsíců vyjadřovalo také domácí odbojové hnutí. Přes to všechno však Hácha 3. července 1941 navštívil Neuratha a sdělil mu, že „*od různých českých jednotlivých osob a politických skupin směřuje na něho a protektorátní vládu požadavek podílet se vytvořením českého legionu na boji proti sovětskému Rusku.*“³⁶ Neurath mu měl odpovědět, že vytvoření českých vojenských jednotek nepřipadá vůbec v úvahu. Toto sdělení měl prý Hácha přijmout se zjevným ulehčením, protože zmíněná iniciativa nepocházela od protektorátní vlády, ale z řad českých fašistů, především *Vlajky*. Dne 30. května 1942 vystoupil Hácha s projevem, ve kterém označil Edvarda Beneše za veřejného nepřítele číslo jedna. S tímto jeho stanoviskem se ztotožnila také protektorátní vláda.³⁷

Nejpalčivější otázkou protektorátního života byla otázka židovská. Podle návrhu *Národního souručenství*, který ale zmírnila vláda, neměli být Židé právoplatnými příslušníky protektorátu. Jak tvrdí Emil Sobota ve své knize *Co to byl protektorát*, byl za Žida pokládán ten, kdo měl alespoň tři židovské prarodiče a příslušel k 1. lednu 1940 k židovské náboženské společnosti.³⁸ Dne 21. června 1939 vydal protektor nařízení o židovském majetku, v němž podkladem pro definici Žida byly norimberské zákony. V lednu roku 1940 byla zastavena docházka židovských dětí do veřejných škol. Dne 1. září 1941 vešlo v platnost nařízení říšského ministra vnitra o označování Židů žlutou hvězdou. Od ledna 1942 nesměli Židé kupovat protektorátní ani německé noviny, od února 1942 nesměli prát ve veřejných prádelnách, bylo pro ně zavedeno zvláštní pracovní právo s neomezenou pracovní dobou a byly zcela uzavřeny židovské školy. Potravinové lístky pro Židy byly označovány velkým J. Cílem říšské protižidovské politiky v protektorátu bylo vystěhování Židů a konfiskace jejich majetku. Tento záměr se Němcům dařilo naplňovat, protože během tří let byla židovská menšina z českých zemí zcela odstraněna. K 18. září 1942 bylo deportováno 58 491 Židů, vyhlazovacími tábory prošlo během války 92 199 lidí židovského původu z českých zemí a zahynulo v nich 78 184 lidí.³⁹

*

³⁵ Podle Benešova názoru mohla demise protektorátní vlády a odchod Háchy upevnit pozice vlády exilové a také posílit její mezinárodní prestiž. V opačném případě zastával Beneš názor, že by mohl vzniknout dojem, že protektorátní vláda pomáhá nacistickému režimu ve válce proti sovětskému Rusku. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 175-183.

³⁶ Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 175-183.

³⁷ Toto prohlášení bylo zřejmě reakcí na prohlášení exilové vlády k nacistické perzekuci a teroru vydané o den dříve, dne 29. května 1942. Český exil v tomto prohlášení ostře odmítl aktivistické projevy státního prezidenta Háchy i protektorátní vlády, která vypsala vysoké odměny za dopadení strůjců atentátu na Heydricha.

³⁸ Sobota, Emil. 1946. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, s. 146-161.

³⁹ Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 207-217.

Český národ byl podle Emila Soboty přesvědčen, že protektorátní zřízení vzniklo pro dějinný okamžik, a proto nevzniklo žádné hnutí, které by se pokusilo vynutit si opravdový politický život.⁴⁰ Nicméně hned od jara 1939 se v českém národě začaly objevovat tendence k organizovanému odboji. V zemi se pomalu začal šířit bojkot všeho německého, účinnou formou pasivního odporu se zdál být poslech vysílání zahraničního rozhlasu.⁴¹ Obrannou propagandou se pak staly nejrůznější letáky, brožury a časopisy. Reakce na sebe však nedaly dlouho čekat. V červnu roku 1939 vydal protektorátní ministr vnitra nařízení o zákazu zpěvu národních písní v restauracích, vinárnách a jiných veřejných místnostech. Dočasně byly také zakázány některé sportovní akce, které byly odjakživa příležitostí k setkávání a vyjadřování sounáležitosti celého národa. Češi si však dokázali najít i jiné příležitosti a obraceli se především ke své kulturní a náboženské historii. Pouti na horu Říp se tak 30. dubna 1939 zúčastnilo na 60 tisíc lidí, v národní manifestaci se změnil např. také převoz ostatků Karla Hynka Máchy na počátku května 1939. Ve dnech 5. a 6. června 1939 se konaly demonstrativní oslavy památky Mistra Jana Husa v Praze. Oficiálním patronem této akce bylo *Národní souručenství*, jehož členy se nábořem započatým Háčovým rozhlasovým projevem dne 2. dubna 1939⁴² stalo 98,4% dospělých českých mužů a 97,7% mládeže.⁴³ Velká národní manifestace, která byla organizována už dlouho předem centry domácího odboje, se pak konala také 28. října 1939 a jen v Praze se jí zúčastnilo na 100 tisíc lidí.⁴⁴ Při zásahu ozbrojených složek během této demonstrace byl zraněn student medicíny Jan Opletal, který svým zraněním za několik dní v nemocnici podlehl. Český národ tak dostal další příležitost k vyjádření své nevole s okupací. Jan Opletal se stal symbolem odporu proti okupační moci a jeho pohřeb dne 15. listopadu 1939 byl další velkou manifestací. Reakcí ze strany Němců pak byla noc na 17. listopad 1939, kdy nacisté vnikli do studentských kolejí v Praze a v Brně a pozatýkali na 1 200 vysokoškoláků. Ještě téhož dne, 17. listopadu 1939, bylo popraveno 9 představitelů studentských organizací a české vysoké školy byly na tři roky uzavřeny.⁴⁵

Edvard Beneš naopak plánoval odboj už před svým odjezdem do exilu v říjnu roku 1938 a skupina kolem něj se pak v zahraničí pokusila navázat na zkušenosti z odboje z první

⁴⁰ Sobota, Emil. 1946. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, s. 44-66.

⁴¹ Jako jeden z prvních byl hned 19. března 1939 americkým rozhlasem odvysílán Benešův projev na univerzitě Chicagu. Kromě toho pak vyšel také v americkém a britském tisku. V českých zemích se začal nejprve šířit v podobě stručného výtahu, později i v celém znění. Dne 8. září 1939 pak bylo spuštěno české vysílání BBC z Londýna. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 7-22; 65-83.

⁴² Nábor mládeže probíhal ve dnech 21. až 28. května 1939. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 23-40.

⁴³ Sobota, Emil. 1946. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl, s. 44-66.

⁴⁴ Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 91-103.

⁴⁵ Tamtéž, s. 91-103.

světové války. Za základní podmínku úspěšného odboje považoval Beneš podle Jana Gebharta a Jana Kuklíka především existenci fungujícího spojení s domovem.⁴⁶ Hlavními odbojovými centry v republice byly skupiny *Politické ústředí*, *Obrana národa*⁴⁷ a *Petiční výbor Věrní zůstaneme*. Po vzniku protektorátu probíhal styk mezi těmito skupinami a zahraničním odbojem především prostřednictvím kurýrního spojení a po určitou dobu bylo centrem odbojové komunikace Polsko, které bylo zpočátku také hlavním centrem československé emigrace.⁴⁸ V Krakově dokonce vznikla i vojenská skupina materiálně podporovaná tamějším konzulátem. Na konci června 1939 čítala už přes 300 dobrovolníků.⁴⁹ Postupně bylo kromě kurýrního spojení budováno také spojení telegrafické, a to především mezi domovem a centrem odboje ve Varšavě.⁵⁰ Po vypuknutí války se varšavská skupina přesunula do Bukurešti, odkud bylo navázáno spojení s odbojem ve Francii a Anglii.⁵¹ Tam proběhla dne 11. prosince 1940 ustavující schůze *Státní rady*.

Hned počátkem listopadu 1939 se ale podařilo do české odbojové sítě proniknout gestapu a začala velká vlna zatýkání. Na přelomu listopadu a prosince 1939 byli zatčeni představitelé *Politického ústředí*, včetně jeho novinářských a právnických složek. Zatýkání se nevyhnulo ani *Obraně národa* a *Petičnímu výboru Věrní zůstaneme*. Zatýkání v řadách odbojových představitelů pak pokračovalo ještě v únoru až květnu roku 1940.⁵² Nicméně i přesto se české odbojové síly dokázaly regenerovat a fungovat i nadále, odbojová aktivita začala znovu sílit již od března roku 1940. Záchytné a emigrační centrum však bylo z Bukurešti opět přesunuto, tentokrát do Bělehradu.

Po květnových událostech roku 1940⁵³ byl však domácí odboj otřesen a začaly se objevovat plány samostatné akce uvnitř státu namísto čekání na osvobození zvenčí. Během

⁴⁶ Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 54-64.

⁴⁷ Ta byla podle Jana Gebharta a Jana Kuklíka nejlépe organizovanou a zároveň nejrozšířenější vojenskou odbojovou organizací. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 65-83.

⁴⁸ Především města Krakov a Katovice. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 65-83.

⁴⁹ Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 65-83.

⁵⁰ K prvnímu přenosu došlo dne 12. srpna 1939. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 54-64.

⁵¹ Přímé spojení s Londýnem bylo navázáno počátkem listopadu 1939, vzápětí byla s domovem přímo spojena také Paříž.

⁵² Na organizované likvidaci českého odbojového hnutí pracoval celý okupační aparát a ještě i v roce 1941 zatýkalo gestapo každý měsíc kolem tisícovky osob podezřelých z účasti na odboji. Kromě odbojových organizací však měli okupanti velké obavy také z činnosti *Československé obce sokolské*. Proto byla 12. dubna 1941 její činnost zastavena, 3. července 1941 byl zatčen její náčelník Augustin Pechlát a v noci ze 7. na 8. října 1941 pak byli zatčeni také všichni členové představenstva, náčelnictva mužů, vzdělávacího představenstva, mnoho župních funkcionářů a funkcionářů sokolských jednot. Úředně rozpuštěna byla *Československá obec sokolská* Heydrichem 8. října 1941, což vedlo k posílení role *Obce sokolské v odboji*. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 196-206.

⁵³ Kapitulation Dánska, Norska a nakonec i Francie, německé tažení na Benelux.

roku 1941 byly v domácím odboji překonány dosud nepřekonatelné politické a ideologické rozpory a směřovalo se k jednotě s jediným cílem – zbavit se okupantů a opět získat svobodu a státní suverenitu. Za tím účelem proběhlo 22. června 1941 jednání o vytvoření společného zastřešovacího orgánu, jehož vyvrcholením byl vznik *Ústředního národního revolučního výboru Československa*.

*

Ihned po vzniku protektorátu začala především exilová politická reprezentace budovat podmínky pro obnovení samostatného státu. Válečné události však zpočátku k tomuto konci nesměřovaly. Dne 31. srpna 1939 byl podepsán sovětsko-německý pakt o neútočení, jehož součástí byl také tajný dodatek o rozdělení sfér vlivu.⁵⁴ Dne 1. září 1939 bylo Německem napadeno Polsko, a to bez oficiálního vyhlášení války. Následovalo vyhlášení války Německu ze strany Anglie a Francie, ke kterému došlo vzápětí – dne 3. listopadu 1939.

Mezi těmito válečnými událostmi však probíhala také četná politická jednání s pro český národ uspokojivými výsledky. Dne 20. prosince 1939 uznala britská vláda *Československý národní výbor*. Před 15. březnem 1940 byl udělen čestný doktorát Benešovi na *Oxfordské univerzitě*. Tento akt nebyl pouze projevem osobní pocty, ale také oceněním boje za svobodu všech Čechoslováků doma i v zahraničí.

Válka však pokračovala a Německo ve svém úsilí nepolevovalo. Dne 9. dubna 1940 vytáhla německá armáda na Dánsko a Norsko. Dánové se vzdali hned, Norové kapitulovali 10. června 1940. Toto německé vítězství se pak stalo mimo jiné nástrojem propagandy v protektorátu. Podle Jana Gebharta a Jana Kuklíka došlo během tohoto tažení ke zlomovému okamžiku války, kdy se poprvé střetly německé ozbrojené síly se silami spojeneckými.⁵⁵ Měsíc po této invazi do severní Evropy zahájilo Německo 10. května 1940 také své západní tažení na Benelux. V důsledku těchto událostí odstoupil v Anglii premiér Richard Chamberlain a nahradil ho Winston Churchill. Během května 1940 postupovala německá armáda přes Francii.

Francie, na jejímž území bojovala už také celá řada českých legionářů, se vzdala Němcům 17. června 1940. Pod dojmem tohoto vývoje začala protektorátní vláda prohlašovat rozhodnutí připojit se k říši za jediné správné a předválečnou politickou prozápadní orientaci

⁵⁴ *Komunistická internacionála* pak vydala prohlášení, v němž stálo, že válka je imperialistická a že v žádné zemi nesmí dělnická třída a tím méně komunistická strana tuto válku podporovat. Komunistické strany všech zemí mají naopak vystupovat proti „zrádcovské politice sociální demokracie.“ Klement Gottwald z Ruska vyzýval k rozvinutí národně osvobozeneckého boje v českých zemích, ale zároveň přikazoval vystupovat proti činnosti národního odboje vedeného Benešem. Koncem roku 1939 pak rozhodla sovětská vláda úplným přerušením diplomatických styků s českou politickou reprezentací. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 65-83.

⁵⁵ Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 130-144.

začala odsuzovat. Jedinými, kteří byli přesvědčeni o správnosti své dosavadní politické orientace, zůstávali komunisté.

V zahraničí zatím ve svém úspěšném diplomatickém tažení pokračovala vláda exilová, která byla Velkou Británií oficiálně právně uznána 23. července 1940. Dne 5. srpna 1940 prohlásila Velká Británie za neplatnou *Mnichovskou dohodu* a v den výročí jejího podepsání, 30. září 1940, vystoupil ve vysílání BBC Churchill s poselstvím k Čechoslovákům.

Němci začali po invazi na západ obracet svůj útok také na jih a jihovýchod Evropy, což vedlo ke vzniku napětí v německo-sovětských vzájemných vztazích. Vrchol německého vojenského pronikání na Balkán se podle Gebharta s Kuklíkem dostavil na přelomu let 1940 a 1941. Kromě Jugoslávie byly německému, příp. italskému vlivu podrobeny postupně všechny balkánské země.⁵⁶ Na Jugoslávii se Hitler rozhodl zaútočit dne 27. března 1941, a to i přesto, že Jugoslávie přistoupila k *Paktu tří*. Dne 5. dubna 1941 byl v Moskvě podepsán pakt o neútočení mezi Sovětským svazem a právě Jugoslávií.

Dne 22. června 1941 pak německá vojska navzdory všem dohodám vtrhla také na území Sovětského svazu. Německo tento válečný akt prezentovalo jako „*vynucené vojenské protiopatření*“ a „*preventivní křížovou válku proti bolševismu*.“⁵⁷ Stalin byl velice dlouho přesvědčen, že na jeho zemi Německo nezaútočí, dokud neporazí Velkou Británii. Proto místo vojenské obrany státu volil cestu diplomatických jednání a až 3. července 1941 vystoupil v rozhlase a nabádal k vedení všenárodní vlastenecké války. To však až poté, co 22. června 1941 vyjádřila Sovětskému svazu podporu Anglie a 24. června 1941 také Spojené státy. Dne 12. července 1941 byla uzavřena britsko-sovětská dohoda a 18. července 1941 byla podepsána úmluva mezi zástupci Československa a Sovětského svazu, kterou byla plnoprávně uznána československá exilová vláda a která umožňovala zřídit na sovětském území vojenské jednotky tvořené československými státními občany pod velením jmenovaným československou vládou v souhlase s vládou sovětskou. Stejněho dne podepsal Jan Masaryk stejnou dohodu také se zástupci Velké Británie. A Beneš tak mohl právem považovat nastalou mezinárodní situaci za příznivou československým národním zájmům. Dne 5. srpna 1942 se Velká Británie oficiálně distancovala od *Mnichovské dohody* z roku 1938, 29. září 1942 z ní byl vymazán také francouzský podpis.⁵⁸

⁵⁶ Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 158-164.

⁵⁷ Ospravedlnění celé akce vidělo Německo také v nepřátelské odbojové činnosti podporované *Kominternou*. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 165-174.

⁵⁸ Protektorátní vláda se však od těchto jednání distancovala a vyjádřila víru ve válečné vítězství Německa a uspořádání Evropy podle jeho představ. Komunistická propaganda zrušení *Mnichovské dohody* ocenila, ale jinak i nadále polemizovala s názory londýnské emigrace. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 242-252.

3. Tiskové poměry v protektorátu

I tisk byl, stejně jako všechny oblasti národního života, postižen Německou okupací. Němci ovlivňovali vše od výběru témat, přes to, kdo o nich bude psát, až po grafickou stránku novin. Protektorátní tisk však plynule navázal na tisk z poměrů pomnichovské republiky, a to především díky cenzurní praxi. Na konci roku 1938 vešla v platnost nová tisková opatření vycházející z předběžné cenzury a byla také zřízena *Ústřední cenzurní komise*, která měla řídit a kontrolovat tisk prostřednictvím svých úředníků působících přímo v jednotlivých redakcích. Články, které byly shledány závadnými, byly nahrazovány jinými, aby v novinách nevznikala tzv. bílá místa, která by prozrazovala zásah cenzury.

Od prosince 1938 pak na cenzuru dohlížel *tiskový odbor předsednictva ministerské rady*, v jehož čele stál Zdeněk Schmoranz. Byly vydány nové souborné pokyny pro předběžnou cenzuru, jejichž součástí byly také postihy, mezi které patřilo i zastavení vydávání listu. Z přibližně čtyř tisíc titulů periodického tisku jich tak byla ještě před koncem roku 1938 zrušena téměř polovina.⁵⁹

Pod vliv nacistického Německa se český tisk dostal definitivně, stejně jako zbytek českého veřejného života, na základě jednání Háchy s Hitlerem v Berlíně v noci ze 14. na 15. března 1939.⁶⁰ Podle Františka Bauera to byl právě tisk, který okupace postihla jako první, přičemž Němci obratně využili dosavadní tiskovou legislativu. Ta protektorátní vycházela z tiskových zákonů první republiky, ale zároveň zneužila i cenzurní praxi druhé republiky.⁶¹ Všechny dosavadní tiskové předpisy byly zpracovány do *Souborného přehledu pro tiskovou přehlídku*, který začal platit od 17. září 1939.

Nacistická tisková politika směřovala k postupnému úplnému potlačení českého tisku. Žurnalisté se však i pod německou nadvládou snažili nejrůznějšími náznaky, básněmi i jinými způsoby udržovat v českých čtenářích naději. Na to konto byli pak redaktoři zatýkáni a někteří dokonce deportováni do koncentračních táborů. František Bauer ve svém příspěvku *České noviny za války* uvádí, že většina českých novinářů se nechtěla podvolit nacistickému diktátu, a proto hned 11. června 1939 založila na základech *Syndikátu československých novinářů Národní svaz novinářů*. Do jeho čela byli voleni ti z nich, kteří projevovali

⁵⁹ Beránková, Milena – Křivánková, Alena – Ruttkey, Fraňo. 1988. *Dějiny československé žurnalistiky: III. díl. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. Praha: Novinář, s. 206.

⁶⁰ Podle Františka Bauera však byla řada českých časopisů, jako např. *Česká výzva*, *Nové Československo* či *Vlajka*, zasažena Goebblesovým vlivem již před 15. březnem 1939. Viz Bauer, František. 1946. „České noviny za války.“ S. 71-80 in *Šest let okupace Prahy*. Praha: Orbis.

⁶¹ Pasák, Tomáš. 1980. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, s. 41-44.

nejvýraznější protinacistické smýšlení.⁶² Svaz poskytoval finanční podporu rodinám některých zatčených novinářů a podporoval žurnalisty na významných místech v odbojovém hnutí.⁶³ I přes tuto snahu o jednotnost v postupu proti nacistické diktatuře se však Němcům podařilo získat některé české novináře do svých služeb a ti pak podle Bauera sami ze své vlastní vůle začali psát články zaměřené např. proti vedení zahraničního odboje. Jediným možným prostředkem vedení „války“ proti Německu byla pasivní rezistence⁶⁴ a ilegální činnost. Ilegální tisk se podle pánů Jana Gebharta a Jana Kuklíka často stával impulsem k organizaci ilegálního hnutí odporu a pojítkem mezi jednotlivými odbojovými skupinami.⁶⁵ Naopak oficiální německá propaganda v médiích měla pomoci v českém národě zakořenit pocit sounáležitosti s říší. Proto se v tisku často objevovaly apely na rozum, střizlivost a smysl pro realitu spolu s výzvami k práci a ke klidu.

Dne 12. června 1939 byl zřízen *tiskový odbor při kulturně-politickém oddělení*⁶⁶ úřadu říšského protektora pod vedením Wolfganga Wolframa von Wolmara.⁶⁷ Podléhal mu také Schmoranzův *tiskový odbor předsednictva ministerské rady*. V srpnu 1939 odhalilo gestapo, že Schmoranz byl napojen na ilegální organizaci *Obrana národa* a zorganizoval z části referentů tiskové služby, bývalých důstojníků československé armády, špionážní síť, která shromažďovala politické a vojenské zprávy a předávala je do zahraničí. Schmoranz byl zatčen a v roce 1942 popraven a Wolmar se tak stal jediným faktickým vládcem legálního protektorátního tisku.

⁶² Bauer, František. 1946. „České noviny za války.“ S. 71-80 in *Šest let okupace Prahy*. Praha: Orbis.

⁶³ *Národní svaz novinářů* se ale časem stal politickou organizací. Stalo se tak poté, kdy si Krychtalek, který byl od počátku roku 1942 v jeho čele, a s ním několik dalších šéfredaktorů vymohl vstup do *Národního souručenství*. Viz Bauer, František. 1946. „České noviny za války.“ S. 71-80 in *Šest let okupace Prahy*. Praha: Orbis.

⁶⁴ Nejvýznamnější akcí proti protektorátnímu tisku byl jeho jednotný týdenní bojkot, který proběhl ve dnech 14. až 21. září 1941 a během kterého došlo k poklesu odběru novin a časopisů až o 70%. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 196-206.

⁶⁵ Hned na přelomu dubna a května 1939 začala např. skupina kolem Josefa Šaldy vydávat ilegální časopis *V boj*. Viz Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 7-22.

⁶⁶ V jeho čele stanul Karl von Gregory. Jeho hlavními informátory byli členové *Vlajky*, kteří mu dodávali seznamy českých novinářů protiněmeckého smýšlení. Gregory tak získával mnohé, pro Německo cenné, informace nejen o novinářích, ale i o celkové situaci v českém tisku.

⁶⁷ Wolfgang Wolfram von Wolmar (1910-1987). Německý úředník a SS-Hauptsturmführer. V roce 1934 byl z vyhoštěn z Československa pro svou činnost v sudetoněmeckém svazu nacistických studentů *Studentenbund*. Později působil v berlínské kanceláři *NSDAP* a za protektorátu jako šéf *tiskového oddělení úřadu říšského protektora*, který z titulu své funkce rozhodoval o osudu českého tisku, redaktorů i vydavatelů. Kontroloval všechny instituce protektorátních úřadů pro tisk i ostatní sdělovací prostředky. V *Presseklubu* pořádal pravidelné tiskové konference pro šéfredaktory, kde dostávali pokyny, jak orientovat zpravodajství a jak komentovat politické události. Podílel se na likvidaci Schmoranzovy skupiny. Po válce žil pod falešným jménem v americké zón v Rakousku, později byl krátce vězněn. Poté se vrátil zpět do Německa, kde pracoval jako novinář. Viz Končelík, Jakub – Köpplová, Barbara – Kryšpínová, Jitka (eds.). 2003. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*. Praha: Karolinum, s. 22-23; Pasák, Tomáš. 1980. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, s. 53.

Nacisté určovali rozsah i cenu protektorátních novin a časopisů. Německé úřady si všimaly také grafické úpravy novin a řazení článků. Politické zpravodajství se ale postupně stávalo jednotvárným, a tak se většina žurnalistické tvorby přesunula na stránky kulturních rubrik. I ty však začaly být postupně poznamenávány proněmeckou angažovaností tisku a prohlubováním cenzury. Tisk pod vedením Karla von Gregoryho⁶⁸ a Wolfganga Wolframa von Wolmara měl být příkladem proříšského aktivismu. Byly od něj požadovány útoky na protivníky a nepřátele Německa, podpora a zdůvodňování perzekuce Židů a oceňování německých válečných úspěchů. Němečtí představitelé otevřeně vyzývali k aktivní propagaci zájmů říše. Protektorátní tisk vytrvale přesvědčoval své čtenáře o blížícím se konečném vítězství Německa. Novináři měli vést české veřejné mínění ve všech směrech. Úkolem novinářů, jak to Antonín Finger zaznamenal na tiskové konferenci dne 24. listopadu 1939,⁶⁹ mělo být postavit tisk do služeb národa, vést veřejné mínění a vychovávat lid. V tisku se zároveň nesmělo objevit nic, co by ukazovalo na vnitřní potíže a mohlo tak poskytnout materiál nepřátelské propagandě. Volba témat byla, podle Fingerova záznamu z 26. ledna 1940, svobodná, ale témata měla být zpracovávána s vědomím, zda prospějí zájmům národa a říše, protože podle Wolmara bylo neustále třeba národ poučovat a seznamovat s Němci a čtenáři museli být převychovávaní a přeorientováni.⁷⁰

Tomuto cíli sloužili velmi dobře někteří radikální kolaboranti, kteří v českých novinách a časopisech působili. Hlavními představiteli novinářské kolaborace byli Vladimír Krychtálek, Karel Lažnovský, Jaroslav Křemen, Vladimír Ryba, Václav Crha,⁷¹ Emanuel Vajtauer a Karel Werner.⁷² Pro ně pořádal úřad říšského protektora zvláštní porady, resp. takzvané tiskové konference. Tyto tiskové konference vedené Wolmarem, byly důvěrné a, jak uvádí kolektiv editorů v publikaci *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*, určené pouze pro vnitřní potřebu vedení novin a všichni jejich účastníci byli vázáni povinností mlčení o jejich obsahu. Za případné vyzrazení jim, podle Antonína Fingera, který byl v letech 1930-1942 redaktorem *Večerního Českého slova* a také se těchto porad účastnil, bylo

⁶⁸ Karl Alexander von Gregory (1899-1944). Působil v německých branných organizacích NSDAP a SS-Sturmabführer. Do roku 1938 byl tiskovým atašé německého velvyslanectví v Praze, v letech 1939-1942 pak přednostou *kulturně-politického oddělení při úřadu říšského protektora*. Zemřel při obléhání Bukurešti sovětskou armádou. Viz Končelík, Jakub – Köpplová, Barbara – Kryšpínová, Jitka (eds.). 2003. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*. Praha: Karolinum, s. 22.

⁶⁹ Končelík, Jakub – Köpplová, Barbara – Kryšpínová, Jitka (eds.). 2003. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*. Praha: Karolinum, s. 25-41.

⁷⁰ Tamtéž, s. 42-49.

⁷¹ Václav Crha (1901-1964). Šéfredaktor ranního *Českého slova*. Spolupracovník ústředního vedení *Českého svazu pro spolupráci s Němci*. Člen výboru *Národního souručenství*. Člen čestného předsednictva *Ligy proti bolševismu*. Stýkal se s představiteli SD a SS. Po válce odsouzen na doživotí.

⁷² Končelík, Jakub – Köpplová, Barbara – Kryšpínová, Jitka (eds.). 2003. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*. Praha: Karolinum, s. 9-12.

vyhrožováno smrtí.⁷³ Měsíční tiskové konference byly pro zástupce veškerého tisku, týdenní pak pro denní tisk, užší tiskové konference se týkaly pouze šéfredaktorů. Ve výjimečných případech se konference mohly konat i častěji. Podle Fingera si novináři před konferencemi vyměňovali informace ze svých regionů, aby byli v obraze. Ale byli mezi nimi i udavači, před kterými bylo třeba mít se na pozoru a mezi které Finger počítá také Františka Josefa Prokopa.⁷⁴ Informace na tiskových konferencích se týkaly vnitropolitické i zahraniční politické situace a situace na frontě. Stanoviska nacistů zde byla prezentována jako zcela zásadní, nepřipouštějící jiné úvahy.

Dne 8. dubna 1940 byl veřejnosti oficiálně představen nový časopis *Böhmen und Mähren*, jehož hlavním úkolem bylo „uvědomovat o starých a těsných historických spojeních mezi českými zeměmi a Říší.“⁷⁵ K 8. srpnu 1940 přijali všechny deníky označení *List Národního souručenství*. V roce 1941 byly zakázány některé významné organizace s rozsáhlou tiskovou základnou, jako například *Sokol* nebo *Junák*, byly zastaveny bulvární listy, na tři stovky časopisů a dokonce i *Národní listy*, a to i přesto, že od srpna 1940 přijaly označení *Ústřední list Národního souručenství*. Další vlna zákazů následovala na konci léta 1944 a postihla např. *A-Zet*, *České slovo*, *Večer* či *Moravské slovo*.

V lednu 1942 byl zrušen *tiskový odbor předsednictva ministerské rady* a jeho funkci převzala tisková sekce protektorátního ministerstva lidové osvěty. Od ledna roku 1942 stála formálně v čele státu Krejčího vláda, jejímž členem byl také Emanuel Moravec.

České listy se aktivistického vedení zbavily v období kolem 5. května 1945, a to s postupem ruských a amerických vojsk na Prahu. Převzetím tiskového odboru byla Albertem Pražákem pověřena skupina revolučních novinářů. Do konce války se z českých deníků udržely pouze *Lidové listy*, *Lidový deník*, *Národní politika*, *Národní práce*, *Národní střed*, *Polední list*, *Večerní České slovo*, *Venkov*, *Nová doba*, *Lidové noviny* a *Moravské noviny*. Nově byly za okupace založeny *Svět*, *Přítomnost*, *Zteč* a *Osvěta*, po osvobození začalo znovu vycházet i *Rudé právo* a *Právo lidu*.⁷⁶

Podle poválečných seznamů bylo většinou za odbojovou činnost za okupace popraveno 112 českých novinářů, z toho 37 komunistických, a uvězněno 126 novinářů.

Milena Beránková ve své publikaci *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945* uvádí, že v době trvání protektorátu působily souběžně tři odvětví žurnalistiky. Vedle legální

⁷³ Končelík, Jakub – Köpplová, Barbara – Kryšpínová, Jitka (eds.). 2003. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*. Praha: Karolinum, s. 19-21.

⁷⁴ Tamtéž, s. 19-21.

⁷⁵ Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, s. 130-144.

⁷⁶ Beránková, Milena - Malec, Karel. 1976. *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: Stručný přehled*. Praha: Univerzita Karlova, s. 45-61.

žurnalistiky pod vedením německých úřadů to byla také ilegální žurnalistika domácího odboje a ilegální žurnalistika zahraničního odboje.⁷⁷ Žurnalistika domácího protifašistického odboje se projevovala především prostřednictvím ilegálních letáků a časopisů, kterých podle Beránkové v době od 15. března 1939 do 9. května 1945 existovalo 102, z toho bylo 55 komunistických.⁷⁸ Ilegální tisk byl samozřejmě vázán především na ilegální odbojové organizace. Komunistický tisk prosazoval především nutnost boje proti fašismu a boje za národní a sociální osvobození československého lidu. Hlavním komunistickým listem bylo ilegální *Rudé právo*, které vycházelo jako jediný český list po celou dobu okupace. V zahraniční odbojové žurnalistice byly prvním českým časopisem *Zprávy* vydávané v Paříži v letech 1938 a 1939 lidmi z okruhu Edvarda Beneše. Oficiálním tiskovým orgánem *Československého národního výboru* v Paříži byl týdeník *Československý boj*. Hlavním politickým listem byl časopis *Československé listy* vydávaný od 10. srpna 1943 až do roku 1945 v Sovětském svazu.⁷⁹

⁷⁷ Beránková, Milena - Malec, Karel. 1976. *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: Stručný přehled*. Praha: Univerzita Karlova, s. 45-61.

⁷⁸ Tamtéž, s. 45-61.

⁷⁹ Tamtéž, s. 45-61.

4. Aktivismus a kolaborace

Na pojmy *aktivismus* a *kolaborace* narazíme při studiu dějin protektorátu velice často. Proto je třeba si tyto pojmy vymežit, což však není snadné. Různí historikové v různých dobách označovali za kolaboranty či aktivisty různé osoby, které se na politickém vývoji v protektorátu podílely různou měrou.

Obecně lze říci, že oba pojmy jsou si významově velice blízké a někdy mohou dokonce splývat. Mohou se také prolínat s dalšími termíny, jako je např. *oportunismus*, *loajalita* či dokonce *nacismus* nebo *fašismus*. Rozdíly mezi těmito pojmy ale určitě najdeme. Například Libor Vykoupil ve *Slovníku českých dějin* definuje aktivismus jako „*kladný vztah k jinonárodní (resp. okupantské) vládě a k činné účasti na ní.*“⁸⁰ Jako aktivismus bývá podle něj označována také kolaborace s německými orgány v období trvání protektorátu. Kolaborace je podle Libora Vykoupila „*spolupráce, častěji nečestná spolupráce (zejména politická) s vládnoucím nepřítelem.*“⁸¹ U nás se podle Vykoupila jednalo zejména o politickou, kulturní či hospodářskou spolupráci s nacistickými okupanty. Kolaborace byla chápána jako závažné provinění proti národní cti, někdy dokonce i jako národní zrada. Kolaboranti byli na základě návrhu *Košického vládního programu* souzeni podle *retribučního dekretu* před Národním a mimořádnými lidovými soudy.

Tomáš Pasák pak definuje aktivismus přímo jako úzkou spolupráci s Němci a snahu získat podíl na moci.⁸² Pojem kolaborace je podle něj mnohoznačnější, nicméně definuje jej jako politický jev, který se u nás projevoval v období okupace. Šlo podle něj o činnost, jejímž výsledkem mělo být více než jen „*zachovat ono 'existenční minimum'.*“⁸³ Pasák se ve své knize *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945* vyjadřuje také ke ztotožňování kolaborace s fašismem, když podotýká, že „*každý český fašista nebyl zároveň kolaborant, a každý český kolaborant nemusel být fašistou.*“⁸⁴ Například čeští šéfredaktoři Lažnovský, Werner nebo Vajtauer byli kolaboranti, ale nebyli to fašisté. Pasák také rozlišuje mezi kolaborací vedenou oportunismem, která vycházela ze snahy za okupace přežít, a kolaborací cílevědomou či programovou. Vždyť vedle těch, kteří s Němci spolupracovali aktivně a zcela vědomě, existovala také celá řada těch, kteří tak činili čistě z rozumových důvodů. Proto je třeba při jejich rozlišování brát v potaz přinucení nebo dobrovolnost, protože spolupráce

⁸⁰ Vykoupil, Libor. 2000. *Slovník českých dějin*. Brno: Julius Zirkus, s. 16-17.

⁸¹ Tamtéž, s. 16-17.

⁸² Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, s. 102-109.

⁸³ Pasák, Tomáš. 1999. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, s. 388.

⁸⁴ Tamtéž, s. 385.

mohla podle Pasáka mít formu jak oportunistní taktiky, tak naopak cílevědomého a programového postupu.⁸⁵

Na základě výše uvedeného je tedy možné považovat pojem *kolaborace* za širší a nadřazený pojmu *aktivismus*. V této práci jsou oba pojmy používány nejčastěji v kontextu dobových dokumentů, jako jsou svědecké protokoly, obžaloba a obhajoba, v nichž jimi byli označováni souzení novináři.

4.1 Novinářský aktivismus a kolaborace

Většina novinářů vyjádřila své odmítavé stanovisko k okupantům v červnu roku 1939, kdy vznikl *Národní svaz novinářů*, v jehož čele stanuli protiněmecky smýšlející členové *Syndikátu československých novinářů*, kteří nechtěli připustit fašizaci sjednocené organizace.⁸⁶ Přesto však už od přelomu let 1940 a 1941 můžeme podle Tomáše Pasáka v české žurnalistice pozorovat utváření pronacistického směru. Zárodky kolaborantské skupiny byly podle něj patrné dokonce již v říjnu 1939 během zájezdu do Německem poraženého Polska, který pro novináře zorganizovalo *Oddělení pro tisk při úřadu říšského protektora* a na který byli vybráni Krychtálek, Křemen, Lažnovský, Ryba, Crha, Paulus, Kožíšek, Jelínek a Režný.⁸⁷

V čele novinářského aktivismu stála podle Pasáka skupina kolem Krychtálka, kam patřili Lažnovský, Křemen, Ryba, Crha, a druhá skupina kolem Emanuela Moravce, do které náleželi Werner a Vajtauer. Tyto dvě skupiny se začaly postupně sjednocovat v roce 1941, přičemž některé výrazné momenty mezi aktivistickými novináři bylo možné pozorovat už od roku 1939. V první řadě to podle Pasáka byla skutečnost, že tito novináři přijali za svou tezi, že se tisk má plně krýt se zájmy a potřebami českého národa, jak je hlásali Němci. Novinářský aktivismus se však nespokojil s pouhým konstatováním, vyžadoval iniciativu. Pasák cituje šéfredaktora *Národní politiky* Crhu, který interpretoval Goebbelsovy a Hitlerovy myšlenky o tom, že noviny jsou prostředkem k sebevýchově národa a že „psát je spojeno s povinností vůči státu.“⁸⁸

Aktivističtí novináři tedy neváhali a dne 12. srpna 1940 vystoupili poprvé veřejně proti dosavadní politické koncepci, když se Ryba, Krychtálek a Křemen obrátili na Háchu

⁸⁵ Pasák, Tomáš. 1999. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, s. 387.

⁸⁶ Začátkem roku 1942 se však do čela *Národního svazu novinářů* dostal Krychtálek, který pak zcela změnil směřování celé organizace.

⁸⁷ Pasák, Tomáš. 1967. „Problematika protektorátního tisku a formování tzv. skupiny aktivistických novinářů na počátku okupace.“ S. 72 in *Příspěvky k dějinám KSČ*, r. 7, č. 1.

⁸⁸ Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, s. 248-259.

s memorandem, v němž doporučili mimo jiné, aby *Národní souručenství* bylo pouze symbolem národní pospolitosti, nikoliv politickým orgánem. Nicméně s ohledem na protiněmecké smýšlení a zaměření některých skupin, které byly součástí *Národního souručenství*, viděli jako vhodnější variantu jeho činnost úplně zastavit.⁸⁹ Zanedlouho byli rozhodnutím prezidenta jmenováni do výboru *Národního souručenství*, ale kvůli sporům o protižidovské zákony podali po několika týdnech demisi a postavili se vůči *Národnímu souručenství* do opozice. Výsledkem konfliktu bylo posílení jejich proněmeckého postoje a prosazování jejich vlastní politické koncepce. Právě zde nacházíme bod, kdy se obě skupiny – Krychtálkova a Moravcova – spojily. To zajistilo Němcům cílevědomé prosazování myšlenky česko-německé spolupráce⁹⁰ a také podporu proti Eliášovi. V roce 1941 už byly aktivističtí novináři jasně ideově zformovanou proněmeckou skupinou, která loajálně pracovala ve službách německého tiskového odboru a stala se významným nástrojem podpory německé politické linie v protektorátu. Troufli si dokonce otevřeně vystoupit proti Eliášově retardační politice.

V březnu 1941 se na Krychtálkův popud sešla celá skupina. Na schůzce vystoupil Lažnovský, který se pak mezi aktivistickými novináři prosadil jako uznávaný vůdce, s programem intenzivní aktivistické činnosti a byla ustavena tzv. „sedmička“ vedoucích novinářů, která si kladla za cíl vtisknout celému českému veřejnému životu zcela novou, proněmeckou, orientaci a nacionálně socialistickou ideologii. Kromě Vladimíra Krychtálka (*Večer, Venkov*), Karla Lažnovského (*České slovo*) a Emanuela Vajtauera (*Večerní České slovo, Přítomnost*) do „sedmičky“ náleželi ještě Jaroslav Křemen (*A-Zet, Lidový deník*), Karel Werner (*Polední list, Večerní české slovo*), Václav Crha (*Národní politika*) a Vladimír Ryba (*Národní práce*). Vedle této zformované skupiny však podle Pasáka pracovala v médiích také řada novinářů, pro které byla spolupráce s okupanty nejen politickou, ale především existenční záležitostí.⁹¹

Dne 5. května 1941 vyslali aktivističtí novináři svého zástupce, kterým byl Ryba, k Eliášovi a požadovali odstoupení vlády, opětně také zrušení *Národního souručenství* a

⁸⁹ Necelý týden před tímto jednáním s Háchou navštívili aktivističtí novináři prezidentskou kancelář a odmítli nadále používat v podtitulu svých novin označení *Časopis Národního souručenství*.

⁹⁰ Aktivističtí redaktoři byli podle Pasáka přesvědčeni o válečném vítězství Německa a jejich snahou bylo spojit s osudem Německa trvale také osud českých zemí.

⁹¹ Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, s. 270-276.

zřízení direktoria tří žurnalistů. Odvolávali se na záměr Němců, kteří se sami chystali *Národní souručenství* rozpustit.⁹²

Za necelé čtyři měsíce, 22. srpna 1941, obvinil Lažnovský vládu, že celé dva roky neudělala nic pro zvýšení autority novin a novinářů a že ani neuznala, že aktivističtí novináři jsou mezi inteligencí jediní, kteří se k současné situaci staví pozitivně.

Eliáš však i nadále odmítal tyto žurnalistky jak podpořit, tak i přijmout. Donucen k tomu byl až jejich žádostí o audienci u Háchy, přijal je tedy dříve, než se vydali na Pražský hrad, dne 18. září 1941. Eliáš však na schůzce nevystoupil s ničím zásadním, jak žurnalisté očekávali, vyhnul se i odpovědím na zásadní otázky. Novináři tak byli nuceni improvizovat. Krychtálek opět doporučil, aby vláda veřejně prohlásila svoji podporu aktivistickým novinářům. Jinak však schůzka nesplnila jejich očekávání.

O týden později, 25. září 1941, se měla konat schůzka novinářů s Háchou, ale nedošlo k ní, protože Vajtauer, Lažnovský, Křemen a Krychtálek údajně onemocněli chřipkou. Lažnovský nakonec na následky nemoci zemřel. Postupem času se kolem tohoto hromadného onemocnění vynořila řada nejasností, objevila se i teorie, že novináři byli otráveni na schůzce s Eliášem.⁹³

Po roce 1941 se německé úřady ve své propagandě více zaměřily na Sovětský svaz, nicméně antikomunistická propaganda se s velkým ohlasem neseťkala. Velká změna v českém tisku však nastala počátkem roku 1942 se zřízením *Úřadu lidové osvěty*, jehož vedením byl pověřen čerstvě jmenovaný ministr školství a národní osvěty Emanuel Moravec, který byl podle Tomáše Pasáka po celou dobu hlavním ideovým vůdcem aktivistické „sedmičky.“ Na jaře 1942 byl Úřad sloučen s ministerstvem pod názvem ministerstvo školství a lidové osvěty, které nově zastřešovalo také *tiskový odbor předsednictva ministerské rady*.⁹⁴ Novým vládcem všeho legálního protektorátního tisku se tak definitivně stal Emanuel Moravec.

⁹² Podle Pasáka je možné se domnívat, že nejen tato, ale i další akce Krychtálkovy skupiny ze začátku května 1941 byly v souladu s politikou K. H. Franka. Viz Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, s. 286-296.

⁹³ Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, s. 315-321.

⁹⁴ Pasák, Tomáš. 1980. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, s. 66.

5. Dekrety prezidenta republiky

Prezident Edvard Beneš vydal v období od konce roku 1938 do podzimu 1945 celkem 143 dekretů, jak to ve svém článku *K „Benešovým dekretům“: o co vlastně jde?* uvádí Muriel Blaive.⁹⁵ První z nich byly vydány už v Londýně a týkaly se především orgánů exilového státního zřízení, státních rozpočtů, fungování vojenských jednotek a od roku 1944 také přípravy na obnovení právního řádu a státního zřízení osvobozeného Československa.⁹⁶ Beneš vydával dekrety na návrh vlády, která mu dekrety předkládala a usnášela se o nich. Prezident svá odlišná stanoviska předkládal vládě prostřednictvím dopisů, v rozporu s jejími rozhodnutími však nikdy nepostupoval. Na dekretch vydaných v Londýně se podílela i *Právní rada*, která byla spíše odborným orgánem a byla vytvořena 4. února 1942 opět na návrh vlády. Stejně tak byla její činnost i ukončena, a to ke dni 22. února 1945.

Dekrety vydané pak už na osvobozeném území republiky, kterých bylo podle Jana Kuklíka 98,⁹⁷ vycházely z vládního programu první poválečné vlády a byly spolupodepsány předsedou vlády a ministry pověřenými jejich výkonem. V roce 1946 byly dosud vydané dekrety schváleny *prozatímním Národním shromážděním* a staly se z nich ústavní a běžné zákony.⁹⁸

5.1 Retribuční dekret a retribuční soudnictví

Dekret prezidenta republiky o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (retribuční dekret) byl velmi dlouho připravován v Londýně a

⁹⁵ Blaive, Muriel. 2003. „K „Benešovým dekretům“: o co vlastně jde?“ S. 19-26 in *Benešovy dekrety: Budoucnost Evropy a vyrovnání se s minulostí*, ed. by Muriel Blaive, Georges Mink. Praha: Dokořán.

⁹⁶ Základním právním předpisem, od kterého se odvíjela další legislativní činnost, byl ústavní dekret prezidenta republiky z 15. října 1940. Stanovilo se v něm, že k úkonům prezidenta republiky, jako je zastupování státu navenek, uzavírání mezinárodních smluv, prohlášení válečného stavu, k nimž bylo podle ústavy třeba souhlasu *Národního shromáždění*, se bude dočasně vyžadovat souhlas vlády. Dekret č. 2 taktéž z roku 1940 pak přenesl řadu pravomocí právě na prezidenta republiky a stal se východiskem pro další vnitrostátní i mezinárodní právní dokumenty. Důležitý byl také ústavní dekret prezidenta republiky č. 11 ze dne 3. srpna 1944 o obnovení právního pořádku, který stanovil, co je platným právem a co nikoliv. Ústavní dekret prezidenta republiky č. 18 ze dne 4. prosince 1944 o národních výborech a *prozatímním Národním shromážděním* pak stanovil, že na osvobozeném území budou na základě voleb ustaveny místní, okresní a zemské národní výbory jako prozatímní orgány veřejné správy. Prozatímním zákonodárným orgánem mělo být *prozatímní Národní shromáždění*, které mělo vzejít z národních výborů. Zákonodárným sborem pak měl být jednokomorový parlament. Viz Pavlíček, Václav. 1995. „Dekrety prezidenta republiky.“ S. 7-43 in *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: Dokumenty*, ed. by Karel Jech, Karel Kaplan. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Brno: DOPLNĚK.

⁹⁷ Kuklík, Jan. 2003. „Tzv. Benešovy dekrety z právně-historické perspektivy.“ S. 55-72 in *Benešovy dekrety: Budoucnost Evropy a vyrovnání se s minulostí*, ed. by Muriel Blaive, Georges Mink. Praha: Dokořán.

⁹⁸ Dekrety prezidenta republiky vydané na území Československa uskutečňovaly cíle *Košického vládního programu* z 5. dubna 1945 a upravovaly všechny oblasti poválečného života. Byla jimi založena řada vysokých škol, německé vysoké školy jimi byly naopak zrušeny. Řada dekretů se týkala Němců, Maďarů a zrádců a uskutečnila znárodnění jejich majetku.

jeho přípravě věnoval velkou pozornost především domácí odboj. Nakonec byl Benešem podepsán dne 1. února 1945 a zveřejněn 6. března 1945. Po osvobození byl 9. června 1945 nahrazen stejně pojmenovaným dekretem č. 16/1945 Sb., kde bylo v §11 přesněji a přísněji vymezeno udavačství, které mohlo být potrestáno i smrtí, mělo-li samo za následek smrt. Počátek doby zvýšeného ohrožení republiky byl dekretem stanoven na 21. května 1938.

V preambuli retribučního dekretu bylo uvedeno, že „o přísnou spravedlnost volají neslýchané zločiny, kterých se dopustili nacisté a jejich zrádní spoluviníci na Československu. Porobení vlasti, vraždění, zastrasování, loupení a ponižování, jehož obětí byl československý lid, a všechna ta stupňovaná německá zvěrstva, kterým bohužel pomáhali nebo asistovali i zpronevěřivší se občané českoslovenští, z nichž někteří zneužili při tom i vysokých úřadů, mandátů nebo hodností, musí dojít zaslouženého trestu bez průtahů, aby nacistické a fašistické zlo bylo vyvráceno z kořene.“⁹⁹ Podle Václava Pavlíčka předpokládali představitelé zahraničního odboje, že největší počet pachatelů bude z řad okupantů a nejméně že jich bude mezi Čechy.¹⁰⁰ Jak se však později ukázalo, skutečnost tomu až tak úplně neodpovídala.

Ministr spravedlnosti Prokop Drtina ve svém projevu na 55. schůzi Ústavodárného Národního shromáždění ve čtvrtek 29. května 1947 uvedl, že ke dni skončení retribuční v roce 1947 bylo v českých zemích u 24 mimořádných lidových soudů ve velkých městech i v pohraničí podáno 132 549 trestních oznámení, z nichž 130 114 bylo vyřízeno. Ve 40 534 případech bylo od stíhání upuštěno pro nedostatek důkazů. Žalováno bylo celkem 38 316 případů, z čehož se ve 14 879 případech upustilo od stíhání podle § 34 e) trestního zákona, aby byl umožněn odsun Němců. Celkem 31 793 stíhání bylo přerušeno pro neznámý pobyt pachatele či jeho smrt. K trestu smrti bylo odsouzeno 713 osob,¹⁰¹ k doživotnímu těžkému žaláři pak 741 osob,¹⁰² k dočasnému trestu na svobodě (většinou ve zvláštních nucených pracovních oddílech) bylo odsouzeno 19 888 osob průměrně na 10 let. V 745 případech bylo upuštěno od vyměření trestu, 1 634 případů bylo předáno řádným soudům a 9 132 obžalovaných bylo osvobozeno.¹⁰³ Ještě v roce 1950 bylo podle Pavlíčka ve výkonu trestu 10 621 retribučních vězňů, z toho bylo 6 264 Němců, 3 904 Čechů a 320 Slováků.¹⁰⁴

⁹⁹ Jech, Karel – Kaplan, Karel (eds.). 1995. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: Dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Brno: DOPLNĚK, s. 237-249.

¹⁰⁰ Pavlíček, Václav. 1995. „Dekrety prezidenta republiky.“ S. 7-43 in *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: Dokumenty*, ed. by Karel Jech, Karel Kaplan. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Brno: DOPLNĚK.

¹⁰¹ 475 Němců a 234 Čechů.

¹⁰² 443 Němců a 293 Čechů.

¹⁰³ Drtina, Prokop. 1947. „Prohlášení ministra spravedlnosti dr Drtiny podle § 64 jedn. řádu o činnosti a výsledcích retribučního soudnictví“ na 55. schůzi Ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé. (29. 5. 1947) <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/055schuz/s055005.htm> (2. 1. 2011).

¹⁰⁴ Pavlíček, Václav. 1995. „Dekrety prezidenta republiky.“ S. 7-43 in *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: Dokumenty*, ed. by Karel Jech, Karel Kaplan. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Brno: DOPLNĚK.

V souvislosti s retribučním řízením se diskutovalo i o zpětné působnosti tohoto dekretu. Drtina zdůrazňoval, že „*retroaktivní trestání musí zůstat jen výjimečným opatřením pro výjimečnou dobu a pro výjimečné zločiny, o jejichž trestnosti je všechen lid jednomyslně přesvědčen.*“¹⁰⁵ V §17 však byla stanovena nepromlčitelnost zločinů podle tohoto dekretu a nepromlčitelnost výkonu trestu.

Válečné zločince podle tohoto dekretu, které charakterizoval Drtina ve svém projevu jako „*osoby, které se proti republice a proti ústavě, chráněným svobodám a právům jejich občanů a obyvatelů provinily v době zvýšeného ohrožení a obsazení republiky,*“¹⁰⁶ měli u lidových soudů soudit „*soudcové z povolání i soudcové z lidu, kteří prokázali republice věrnost na frontě domácí nebo na poli válečném.*“¹⁰⁷ Retribuční soudnictví mělo potrestat také zrádce, přísluhovače a udavače z řad samotných Čechů, což podle Drtiny ale vedlo ke kritice veřejnosti, protože posuzované činy byly z většiny vynuceny okolnostmi nebo předstírány. Rozsudky jednotlivých soudů tak byly nerovnoměrné, protože neexistoval žádný jednotící prvek postupu soudního řízení. Dolní hranice trestní sazby byla stanovena na 5 let, ale někteří byli osvobozeni, protože se soudcům z lidu zdála i nejnižší sazba pro ně vysoká.

5.1.1 Národní soud

Národní soud byl ustaven 12. prosince 1945 a jeho působení bylo omezeno platností *retribučního dekretu*. Dekret o *Národním soudu* pochází už z 9. července 1945 a stojí v něm, že „*budou souzeny Národním soudem, dopustí-li se činů trestných podle retribučního dekretu o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů, tyto osoby: státní prezident tzv. protektorátu, členové tzv. protektorátní vlády, členové ústředního vedení Vlajky, členové Kuratoria pro výchovu mládeže, členové výboru a činovníci České ligy proti bolševismu, vedoucí činovníci Národní odborové ústředny zaměstnanců a Svazu zemědělství a lesnictví, novináři, kteří propagačně sloužili vládě vetřelců v denním tisku, a vůbec osoby, které byly vedoucím postavením v životě politickém, vysokým úřadem, vysokou funkcí velitelskou nebo význačným místem v životě hospodářském vázány být svým spoluobčanům vlasteneckým*

¹⁰⁵ Pavlíček, Václav. 1995. „Dekrety prezidenta republiky.“ S. 7-43 in *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: Dokumenty*, ed. by Karel Jech, Karel Kaplan. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Brno: DOPLNĚK.

¹⁰⁶ Drtina, Prokop. 1947. „Prohlášení ministra spravedlnosti dr Drtiny podle § 64 jedn. řádu o činnosti a výsledcích retribučního soudnictví“ na 55. schůzi Ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé. (29. 5. 1947) <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/055schuz/s055005.htm> (2. 1. 2011).

¹⁰⁷ Tamtéž.

vzorem.“¹⁰⁸ Ministerstvo vnitra zaslalo první trestní oznámení až 13. prosince 1945, první případy začaly být před *Národním soudem* projednávány počátkem roku 1946, první hlavní líčení proběhlo 15. ledna 1946.¹⁰⁹ Celkem *Národní prokuratura* podala *Národnímu soudu* 36 žalob, v nichž bylo obžalováno 83 osob, z nichž 64 bylo odsouzeno podle retribučního dekretu a 15 bylo osvobozeno; 18 osob bylo odsouzeno k trestu smrti, 7 na doživotí.¹¹⁰

Do čela *Národního soudu* jmenoval prezident republiky 28. září 1945 přednostu,¹¹¹ jeho náměstký a předsedy senátů. Přisedící senátu jmenovala vláda na návrh ministra spravedlnosti. Stejně tomu bylo i v případě národního prokurátora, který zastával pozici veřejného žalobce. Rozhodoval o tom, kdo bude souzen podle retribučního dekretu a z čeho přesně se bude zodpovídat.

Před *Národním soudem* byly projednávány zejména případy politického významu¹¹² a případy „*prodejných novinářů, kteří byli zvláště horlivými a výraznými propagátory nacismu a fašismu i spolupráce s Němci a jejichž činnost byla z hlediska politické a občanské morálky národa zvláště zavrženíhodná.*“¹¹³ Z celkem 21 novinářů, kteří před *Národní soud* předstoupili,¹¹⁴ jich 7 bylo odsouzeno k trestu smrti¹¹⁵ a 2 na doživotí. Nejnižší udělený trest pro novináře byl v délce 18 měsíců.

Činnost *Národního soudu* byla ukončena ke 4. květnu 1947, kdy končila i platnost retribučního dekretu.

¹⁰⁸ Drtina, Prokop. 1947. „Prohlášení ministra spravedlnosti dr Drtiny podle § 64 jedn. řádu o činnosti a výsledcích retribučního soudnictví“ na 55. schůzi Ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé. (29. 5. 1947) <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/055schuz/s055005.htm> (2. 1. 2011).

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Prvním v této funkci byl Ferdinand Richter, vystřídal ho František Tomsa.

¹¹² Před *Národním soudem* stálo mimo jiné 9 z celkem 16 členů protektorátních vlád.

¹¹³ Drtina, Prokop. 1947. „Prohlášení ministra spravedlnosti dr Drtiny podle § 64 jedn. řádu o činnosti a výsledcích retribučního soudnictví“ na 55. schůzi Ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé. (29. 5. 1947) <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/055schuz/s055005.htm> (2. 1. 2011).

¹¹⁴ Další byli souzeni mimořádnými lidovými soudy.

¹¹⁵ Mezi nimi např. Krychtálek, Křemen, Werner či Vajtrauer.

6. František Josef Prokop

František Josef Prokop byl žurnalista z povolání. Podle trestního oznámení pocházel ze „střední úřednické rodiny.“¹¹⁶ Narodil se 18. července roku 1901 v Hořovicích Františku Prokopovi a Boženě Prokopové, rozené Kozákové.¹¹⁷ Obecnou školu a reálku vychodil v Praze, po maturitě studoval od roku 1919 strojní inženýrství a také přírodní vědy na *Karlově univerzitě* v Praze. Po smrti otce v roce 1922 byl nucen své studium po čtyřech semestrech ukončit kvůli špatné finanční situaci v rodině.¹¹⁸ Materiály z archivních fondů *Policejního ředitelství* však napovídají, že se k vysokoškolskému studiu minimálně hodlal vrátit. Svědčí o tom *Vysvědčení o bezúhonnosti* vydané jako doklad k zápisu na vysokou školu, které bylo Františku Josefu Prokopovi vystaveno dne 23. září 1936,¹¹⁹ tedy v jeho 35 letech.

Kdy se František Josef Prokop oženil, se mi v dostupných archivních materiálech nepodařilo vypátrat. Nicméně jisté je, že jeho manželkou se stala téměř přesně o tři roky mladší Anna Sedláčková (narozená 22. července 1904)¹²⁰ a že jejich manželství zůstalo bezdětné.¹²¹ Jelikož se nezachovala žádná Prokopova biografie, lze se jen domnívat o důvodech bezdětnosti manželství. František Josef Prokop neměl stálé zaměstnání. To se pravděpodobně mohlo odrazit i na jeho platu a finanční situaci rodiny. Nicméně jisté je, že plat měl František Josef Prokop takový, že si mohl dovolit automobil.¹²² Autoškolu absolvoval u Ing. Schwarze na Praze II. a ke zkoušce z řízení motorového vozidla kategorií II., skupiny A byl připuštěn 16. března 1938.¹²³

Největší láskou a koníčkem Františka Josefa Prokopa byly šachy. Věnoval se jim po celý svůj život. Šachy hrál, šachy studoval, o šachu psal, měl řadu přátel mezi ruskými šachisty své doby. Kromě celé řady šachových publikací psal o šachu samozřejmě i do novin. Jeho největším štěstím v profesním životě bylo, když mu bylo dovoleno věnovat se i v žurnalistické práci šachu. Představu o tom, jak Prokop o šachu smýšlel a jak k němu přistupoval, si může čtenář udělat např. z jeho předmluvy ke knize *Kouzlo šachového*

¹¹⁶ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Trestní oznámení na Františka Josefa Prokopa.

¹¹⁷ NA, fond PŘ 1941-1951, sg. 3829/11 Prokop Fr. Josef, karton 9157, Přihláška trvalého pobytu občana. Viz Příloha, Obr. 8.

¹¹⁸ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Trestní oznámení na Františka Josefa Prokopa.

¹¹⁹ NA, fond PŘ 1941-1951, sg. 3829/11 Prokop Fr. Josef, karton 9157, Vysvědčení o bezúhonnosti.

¹²⁰ NA, fond PŘ 1941-1951, sg. 3829/11 Prokop Fr. Josef, karton 9157, Přihláška trvalého pobytu občana. Viz Příloha č.

¹²¹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Trestní oznámení na Františka Josefa Prokopa.

¹²² Jednalo se o osobní automobil Praga, kterým jezdil prokazatelně v letech 1938 a 1939, kdy mu byly v rozmezí pouhých šesti měsíců uloženy hned dvě pokuty za špatné parkování. Viz NA, fond PŘ 1941-1951, sg. 3829/11 Prokop Fr. Josef, karton 9157; Příloha, Obr. 9-10.

¹²³ NA, fond PŘ 1941-1951, sg. 3829/11 Prokop Fr. Josef, karton 9157, Připuštění ke zkoušce řídičské. Viz Příloha, Obr. 11.

diagramu z roku 1968. Prokop zde jako zcela nepřesvědčivou zásadně odmítá definici, která říká, že šach je směsí tvůrčí fantazie, výpočetní techniky a bojové kázně.¹²⁴ Podle Prokopa není šach věda, sport ani obraz války. Neoslavuje válečnictví, protože „kdyby tomu tak bylo, byli by všichni lidé na světě šachisty a hrnuli by se do válek jako na bezplatnou rekreaci.“¹²⁵ František Josef Prokop považoval šach především za hru vysokého intelektu, která vždy byla záležitostí inteligence. Šach kromě toho vnímal také jako výraz tvořivého umění, protože „obsahuje tvůrčí myšlenku a snahu provést ji tak, aby lahodila duši i zraku člověka.“¹²⁶ Lze tedy říct, že vzhledem ke své až posedlosti šachem považoval Prokop i sám sebe za intelektuála a umělce. A tomu se pravděpodobně snažil přizpůsobit i celý svůj život.

Poté, co byl František Josef Prokop ve svých 21 letech donucen finančními problémy zanechat vysokoškolského studia, přijal místo redaktora v olomouckém časopise *Pozor*. Tam však působil pouze rok. V roce 1923 mu zřejmě přišel povolávací rozkaz k vojenské službě. Nicméně na základě osvědčení Magistrátu hlavního města Prahy ze dne 8. června 1923, nalezeného opět v archivních fondech Policejního ředitelství,¹²⁷ se dozvídáme, že byl uznán za neschopného vojenské služby. O důvodech se však dostupné materiály nezmiňují.

V roce 1923 přestoupil František Josef Prokop ze svého angažmá v *Pozoru* do deníku *28. říjen*, což podle Mileny Beránkové byl list fašistické organizace *Národní hnutí*.¹²⁸ Působil zde až do zániku listu v roce 1926. Ve stejném roce, tedy v roce 1926, si Prokop zažádal o vydání cestovního pasu. Díky tomu máme možnost dozvědět se také něco o jeho vzhledu. Popis osoby na *Tiskopisu na žádost o cestovní pas* z 3. března 1926¹²⁹ uvádí následující: obličej oválný, barva očí šedá, barva vlasů kaštanová. Uvedené potvrzuje také přiložená fotografie.¹³⁰

V letech 1927¹³¹ nebo 1928¹³² (zde se prameny poněkud rozcházejí) až 1936 působil František Josef Prokop jako redaktor *Národních listů*. V roce 1938 pak působil ve Zlíně ve službách obuvnického gigantu *Baťa*.¹³³ V období nacistické okupace je jeho žurnalistické

¹²⁴ Prokop, František Josef. 1968. *Kouzlo šachového diagramu*. Praha: Ústřední dům dětí a mládeže Julia Fučíka, s. 5-7.

¹²⁵ Tamtéž, s. 5-7.

¹²⁶ Tamtéž, s. 7-9.

¹²⁷ NA, fond PŘ 1941-1951, sg. 3829/11 Prokop Fr. Josef, karton 9157, Tiskopis na žádost o cestovní pas. Viz Příloha, Obr. 12.

¹²⁸ Beránková, Milena – Krivánková, Alena – Ruttkay, Fraňo. 1988. *Dějiny československé žurnalistiky: III. díl. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. Praha: Novinář, s. 290.

¹²⁹ NA, fond PŘ 1941-1951, sg. 3829/11 Prokop Fr. Josef, karton 9157, Tiskopis na žádost o cestovní pas.

¹³⁰ Viz Příloha, Obr. 13.

¹³¹ NA, fond SN ASYN, členská evidence – vyřazení, Personalbogen.

¹³² Končelík, Jakub – Köpplová, Barbara – Kryšpinová, Jitka (eds.). 2003. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*. Praha: Karolinum, s. 24.

¹³³ Tamtéž, s. 24.

působení spojováno především se dvěma deníky: *Českým slovem*¹³⁴ a *Lidovými listy*.¹³⁵ Do *Českého slova* se dostal poprvé v červnu roku 1940, a to jako pomocný redaktor na doporučení *Syndikátu československých novinářů*. Od října 1940 do září 1941 působil v ostravské redakci, kde v březnu 1941 dokonce převzal funkci šéfredaktora. Poté byl povolán do Prahy, a to samotným Wolfgangem Wolframem von Wolmarem, aby zde ve stejném listě zastupoval šéfredaktora Karla Lažnovského. Opět na základě Wolmarovy intervence byl Prokop později jmenován šéfredaktorem *Lidových listů* v Praze,¹³⁶ kde v této funkci vystřídal Jana Scheinosta. Kolektiv autorů, resp. editorů publikace *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara* řadí Františka Josefa Prokopa díky tomuto postupu k těm novinářům, mezi nimiž se našlo i „několik lidí zbabělých až kudavačství.“¹³⁷ Podle nich byly protektorátní redakce centrem zpravodajství, které přicházelo ze všech směrů a společenských kruhů. Čeští novináři si to uvědomovali a snažili se tedy udržet důležité vedoucí, ale i běžné redaktorské posty ve svých rukou. Mnohdy i za cenu nemalých obětí.¹³⁸ František Josef Prokop tedy stálému místu a možnosti psát relativně svobodně o svém milovaném šachu obětoval svoji pověst a čest a jak se po skončení okupace ukázalo, tak také svobodu.

Během svého působení v *Českém slově* označoval František Josef Prokop sám sebe za „starého odpůrce Benešovy politiky“ a zdůrazňoval „čestný postoj vůči Němcům,“¹³⁹ jak o tom svědčí jeho článek vydaný u příležitosti projevu K. H. Franka na Staroměstském náměstí dne 20. dubna 1941, který ve své knize *Pod ochranou říše* cituje Tomáš Pasák. Stejný autor ve své knize *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945* řadí nejen Františka Josefa Prokopa, ale také např. Jana Scheinosta či Jana Vrbu, kteří byli později souzeni současně s Prokopem, mezi novináře, „kteří v dřívějším období náleželi mezi podprůměrné nebo přímo špatné žurnalisty a stylisty.“¹⁴⁰ Podle Tomáše Pasáka to byla „politická spodina, počínající

¹³⁴ *České slovo*. Deník *Národního souručenství*. Šéfredaktor: Karel Lažnovský, od roku 1941 Karel Werner. *České slovo* bylo založeno v roce 1907 jako deník sociální strany. Během první světové války bylo zastaveno, krátký čas vycházelo jako *Naše slovo*. Od konce roku 1918 vycházelo opět jako orgán strany národně sociální, později národně socialistické. 31. března roku 1939 se stalo tiskovým orgánem *Národního souručenství*. Viz Pasák, Tomáš. 1980. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, s. 134.

¹³⁵ *Lidové listy*. Deník *Národního souručenství*. Po roce 1943 šéfredaktorem František Josef Prokop. *Lidové listy* byly od roku 1922 orgánem bývalé lidové strany. V roce 1934 byly spojeny s deníkem *Lid* a *Pražským večerníkem*. Od 31. března 1939 byly tiskovým orgánem *Národního souručenství*. Vycházely v nákladu 27 000 výtisků. Viz Pasák, Tomáš. 1980. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, s. 202.

¹³⁶ Končelík, Jakub – Köpplová, Barbara – Kryšpínová, Jitka (eds.). 2003. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*. Praha: Karolinum, s. 24.

¹³⁷ Tamtéž, s. 21.

¹³⁸ Tamtéž, s. 21.

¹³⁹ Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, s. 278-279.

¹⁴⁰ Pasák, Tomáš. 1999. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, s. 322.

*fašisty a vlajkaři a končící reprezentanty programové kolaborace,*¹⁴¹ přičemž lze předpokládat, že Františka Josefa Prokopa řadil do poslední zmiňované skupiny, tedy mezi programové kolaboranty, kteří svým aktivismem sledovali především osobní bezpečí a prospěch. Tento názor potvrzuje také Mečislav Borák, který ve své publikaci *Spravedlnost podle dekretu* uvádí, že „*k nejviditelnějším kolaborantům patřili prodejní novináři.*“¹⁴²

Počátkem října roku 1941 se konalo soudní přelíčení s generálem Eliášem „*za vlastizrádnou činnost s cílem odtržení českých zemí od Německa,*“¹⁴³ na jehož konci byl bývalý protektorátní ministerský předseda odsouzen k trestu smrti za velezradu, zemězradu a podporování nepřítele.¹⁴⁴ Celému přelíčení byli kromě německých ozbrojených složek a stranického aparátu přítomni také dva protektorátní novináři: redaktor *Poledního listu* a *Večerního Českého slova* Karel Werner a František Josef Prokop. Tomáš Pasák se zmiňuje o tom, že oba tito novináři zveřejnili zprávu o průběhu líčení, nicméně jejich články se vzájemně rozcházely¹⁴⁵ stejně, jako se lišily i jejich překlady údajného Eliášova prohlášení loajality Němcům, které měl před soudem vyslovit. Prokop navíc o tomto prohlášení informoval ještě před vynesením rozsudku, zatímco Werner až po vyhlášení trestu smrti.¹⁴⁶ Je těžké určit, který z těchto dvou redaktorů informoval pravdivě, resp. pravdivěji, a který své informace více přibarvil podle potřeb či pokynů okupační moci. Nicméně jisté je, že Františku Josefu Prokopovi tato účast na procesu s generálem Eliášem přitížila o několik let později, když před soudem stanul on sám.

František Josef Prokop se také pravidelně zúčastňoval tiskových besed pořádaných Wolfgangem Wolframem von Wolmarem, kterému de facto vděčil za své postavení, na některých také sám aktivně vystupoval a hovořil k přítomným. Účasten byl jak těch „širších,“ povinných pro všechny žurnalisty, tak těch „užších,“ dodatečných, určených pouze pro šéfredaktory. Těch se spolu s ním účastnili také pánové František Paulus, Pelíšek,¹⁴⁷ Leopold Zeman, Werner, Crha, Ryba a Karel Chalupa.

Dne 6. ledna 1943 se František Josef Prokop stal oficiálně členem německého *Presseklubu*,¹⁴⁸ v lednu 1945 pak členem výboru české *Ligy proti bolševismu*. Ještě v březnu

¹⁴¹ Pasák, Tomáš. 1999. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh, s. 322.

¹⁴² Borák, Mečislav. 1998. *Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy: Tilia, s. 240.

¹⁴³ Tamtéž, s. 334.

¹⁴⁴ Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, s. 336.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 335.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 337.

¹⁴⁷ Jaroslav Pelíšek (1911-1989). Šéfredaktor časopisů *Zlín* a *Svět*. V roce 1945 odsouzen ke 12 letům vězení, v roce 1954 propuštěn.

¹⁴⁸ *Presseklub*. Byl zřízen v bývalých místnostech Syndikátu československých novinářů a stal se společenským střediskem německých redaktorů a českých aktivistických novinářů.

1945 byl odměněn tzv. Svatováclavskou orlicí I. stupně a novinářskou cenou Karla Lažnovského.¹⁴⁹ Po porážce Německa byl však hned v květnu stejného roku zatčen poté, co na jeho aktivistickou činnost upozornila ostravská pobočka *Národního svazu novinářů* obnovená hned dva týdny po osvobození,¹⁵⁰ a rozsudkem z 28. března 1947 odsouzen na 4 roky těžkého žaláře.

Svůj nepodmíněný trest nastoupil dne 28. března 1947 ve 13:30. V zajišťovací a vyšetřovací vazbě byl od 17. května 1945 12:00 do nástupu výkonu trestu. Čtrnáct dní z celkového trestu měl odpykat ve veřejně prospěšných pracích. Dne 11. července 1947 byl jako trestanec č. 4432 přeložen do ústavu pro choré vězně ve Valdicích.

Dne 22. ledna 1948 v 10:00 byl pak František Josef Prokop Komisí pro podmíněné propuštění z trestu u krajského soudu v Jičíně podmíněčně propuštěn na zkušební dobu tři let.¹⁵¹

Před uvězněním měl František Josef Prokop trvalé bydliště v Praze na Pankráci, ve Vídeňské (Palackého) ulici číslo 54. Po propuštění se jako „důchodce“ přestěhoval na Vinohrady, Americkou 42.¹⁵²

Po zbytek svého života, tedy do 21. září 1973, se i nadále věnoval především své největší zálibě – šachu. Pracoval jako šachový trenér v *Ústředním Domě pionýrů a mládeže Julia Fučíka*, který sídlil v letech 1953 až 1990 v Gröbově vile v Havlíčkových sadech v Praze na Vinohradech.

V roce 1956 působil František Josef Prokop jako mezinárodní rozhodčí kompozičního šachu. V kompozičním šachu však vynikal především v samomatech a ve studiích, kterých složil na 360. Prvotinu uveřejnil už na začátku 20. let. V různých skladebních soutěžích získal za svůj život více než 40 cen.

V roce 1965 vyšla Františku Josefu Prokopovi publikace s názvem *Šachové povídky a pohádky*. A po ní ještě zmiňované *Kouzlo šachového diagramu* v roce 1968 a *Poklady bohyně Caissy* v roce 1971. Napsal údajně také tisícistránkový rukopis prvního dílu *Dějiny šachu*. Ten však knihovny jako součást svých fondů neuvádějí, protože zůstává až do dnešní doby nenalezen a tedy nevydán.

Jak už bylo zmíněno výše, věnoval se František Josef Prokop ve své tvůrčí práci především šachu. Takže kromě téměř dvou set článků, na základě kterých byl žalován a

¹⁴⁹ Končelík, Jakub – Köpplová, Barbara – Kryšpínová, Jitka (eds.). 2003. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*. Praha: Karolinum, s. 24.

¹⁵⁰ Borák, Mečíslav. 1998. *Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy: Tilia, s. 240.

¹⁵¹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 107. Viz Příloha, Obr. 14.

¹⁵² NA, fond PŘ 1941-1951, sg. 3829/11 Prokop Fr. Josef, karton 9157, Přihláška trvalého pobytu občana.

souzen před *Národním soudem*, napsal také celou řadu jiných textů. Z doby před jeho zatčením pochází pět dalších knižních publikací věnovaných šachu. *Československo ve světovém šachu* napsal ještě před okupací, v roce 1935, *100 samomatů* napsal pravděpodobně v roce 1940 a *212 šachových studií*, *Duras vítězí* a *1000 vybraných šachových úloh* pochází z roku 1944.

7. František Josef Prokop a proces s generálem Eliášem

Když Alois Eliáš přijímal funkci předsedy druhé protektorátní vlády, byl si plně vědom toho, jaká rizika pro něj výkon této funkce obnáší. Podle Tomáše Pasáka byl Eliáš představitelem rezistenčního a retardačního směru a orientoval se na obnovení Československa.¹⁵³ Pasák ve své knize *Pod ochranou říše* uvádí, že Eliáš byl spoluvůrcem odboje a svobodným zednářem. Spolupracoval se zahraničním odbojem, za jehož vedoucí osobnost jednoznačně uznával Edvarda Beneše. Obklopoval se vojenskými spolupracovníky především z řad *Obrany národa*, ale jeho vlastní činnost v této organizaci byla důsledně tajena. Ve svých snahách o záchranu země zašel dokonce až tak daleko, že 6. května 1939 zaslal Neurathovi memorandum požadující realizaci slíbené autonomie, propuštění zatčených českých občanů, obnovení zahraničního obchodu a nerušený rozvoj hospodářství. Dokonce i komunisté ho po válce uznávali jako věrného vlastence, statečného bojovníka za svobodu a hrdinu, který „si počínal velmi zmužile“ a „své zájmy a nakonec i svůj život podřídil vyššímu zájmu, zájmu českého národa.“¹⁵⁴

V době, kdy byl Eliáš zatčen, byl tedy předsedou druhé protektorátní vlády.¹⁵⁵ Její členové spolupracovali s odbojem. Eliáš za to byl popraven, ministr zemědělství Ladislav Feierabend emigroval do Anglie a dalších šest ministrů bylo propuštěno v nemilosti.¹⁵⁶

Proces s bývalým předsedou protektorátní vlády generálem Eliášem na podzim roku 1941 byl velkým mezníkem nejen v politickém životě protektorátu, ale také v profesním životě Františka Josefa Prokopa. Zatímco český národ zde přišel o předsedu vlády, pro Prokopa znamenal proces vrchol jeho novinářské kariéry.

7.1 Alois Eliáš; zatčení a soudní proces

Německá bezpečnost se o Aloise Eliáše zajímala už od podzimu 1939 a její zájem se ještě zvýšil na jaře 1940, kdy proti němu byla zjištěna řada závažných obvinění při zatýkání vlastenců v Budapešti. Příhodná politická situace pro Eliášovo zatčení nastala podle Franka v únoru 1941, podle Neuratha však bylo jeho zatčení i nadále nemyslitelné. Nicméně podle

¹⁵³ Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, s. 84-95.

¹⁵⁴ Pasák, Tomáš. 1967. „Aktivističtí novináři a postoj generála Eliáše v roce 1941.“ S. 173-192 in *Československý časopis historický*, r. XV, č. 2.

¹⁵⁵ První protektorátní vládou byla vláda Beranova, která ještě navazovala na tradice druhé republiky. Třetí vládu jmenoval Heydrich a v jejím čele stanul Jaroslav Krejčí. Tato vláda už neměla žádnou rozhodovací moc a postupně se ubírala cestou kolaborace. Předsedou poslední, čtvrté, protektorátní vlády byl Richard Bienert.

¹⁵⁶ Vykoupil, Libor. 2000. *Slovník českých dějin*. Brno: Julius Zirkus, s. 501.

Tomáše Pasáka mělo gestapo v polovině února 1941 k dispozici hned několik zpráv, na jejichž základě došlo k závěru, že Eliáš se dopouští činnosti nepřátelské říši již od svého nástupu do úřadu ministerského předsedy.¹⁵⁷ Další zprávy o jeho protiněmecké činnosti získalo gestapo po zatčení několika zpravodajských důstojníků. Obzvláště nepříznivá byla pro Eliáše výpověď zatčeného profesora Weniga, kterého gestapo zadrželo v létě 1940 společně s primátorem Klapkou. Wenig během výslechu uvedl, že se Eliáš podílí na ilegální činnosti a Klapka vypověděl, že odboj podporoval i finančně, udržoval kontakty se zahraničím a stál za vznikem zpravodajské organizace uvnitř pražské skupiny *Národního souručenství*. Po vyhodnocení těchto i dalších informací a zhodnocení jeho odporu vůči německému nařízení namířenému proti legionářům došli Němci k závěru, že Eliáš stojí v čele hnutí za znovuzískání české nezávislosti. Většina výpovědí proti Eliášovi byla podle Tomáše Pasáka získána při násilném výslechu, a tak gestapo nemohlo tuto jeho protiněmeckou činnost spolehlivě dokázat.¹⁵⁸ Přímé spojení mezi Prahou a Londýnem bylo odhaleno až začátek října 1941, tedy až po procesu s Eliášem.

Když byl 27. září 1941 jmenován novým říšským protektorem Heydrich, bylo jedním z jeho prvních kroků vydání zatykače na předsedu vlády. Ten byl také okamžitě zatčen. Jeho výslech trval dva dny. Eliáš hned úvodem prohlásil, že neví, proč k jeho zatčení došlo. Během výslechu se pak snažil krýt své spolupracovníky, nejmenoval nikoho kromě Háchy a Jiřího Havelky a neprozradil nic, co by už Němci nevěděli. Podařilo se mu také udržet v tajnosti všechny své kontakty s Benešem a komunisty. Nejdříve se pokoušel svoji odbojovou činnost zapřít úplně, pod tíhou usvědčujících výpovědí a nátlakem gestapa se nakonec přiznal. Snažil se zmírnit dopad svědectví svých bývalých spolupracovníků, netajil se ale tím, že jeho snahou bylo získat zpět samostatnost českého národa.

Eliášovo zatčení pochopitelně vyvolalo vládní krizi, Hácha začal opět uvažovat o demisi. Náměstek ministerského předsedy Krejčí mu však doporučil, aby se k tomuto záměru vyjádřila vláda. Schůze byla svolána na 28. září 1941 a pro Háchovo odstoupení se na ní vyjádřili 4 ministři, proti byli také 4. Nerozhodný výsledek tedy očekávané řešení nepřinesl.

Heydrich jako zastupující říšský protektor dal Háchovi jasně na srozuměnou, že Eliášovo chování bylo vůči říši nepřátelské, a proto je jeho zatčení za velezradu především v zájmu celého českého národa. Kritizoval také protektorátní vládu, která pod Eliášovým vedením zaujala pasivní stanovisko, a rozhodl se vyhlásit civilní výjimečný stav. Od vlády i Háchy očekával loajální postoj a napravení důsledků Eliášova nezodpovědného chování.

¹⁵⁷ Vykoupil, Libor. 2000. *Slovník českých dějin*. Brno: Julius Zirkus, s. 325.

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 328.

Proto Krejčí Háchovo odstoupení nakonec nedoporučil. A Hácha jménem svým i vlády slíbil Němcům spolupráci.

Soudní přelíčení s generálem Aloisem Eliášem se tak konalo v atmosféře nejistoty a strachu v důsledku vyhlášení stanného práva ve středu 1. října 1941 a trvalo pouze čtyři hodiny. Jednání předsedal prezident *Lidového soudu* v Berlíně Otto Georg Thierack a hlavní slovo měl zástupce obžaloby, vedoucí řídicí služebny tajné státní policie v Praze Hans Ulrich Geschke.¹⁵⁹ Kromě nich se přelíčení zúčastnili ještě příslušníci německých ozbrojených složek a stranického aparátu a dva novináři – Karel Werner, šéfredaktor *Poledního listu* a František Josef Prokop, zastupující šéfredaktor *Českého slova*.

Obžaloba proti Eliášovi byla vypracována den po ukončení výslechu, 29. září 1941 a schválena K. H. Frankem. Jejím základem bylo obvinění z vlastizrádné činnosti s cílem odtržení českých zemí od Německa. Eliáš byl viněn z neloajálního přístupu k říši, z toho, že jako jediný způsob řešení české otázky viděl válku, z toho, že počítal s tím, že Německo prohraje a to bude cesta k obnovení Československa.

Během procesu mu bylo několikrát vytýkáno, že neohlásil protistátní činnost svých spolupracovníků. Eliáš se hájil tím, že jako Čech a český důstojník nemohl udávat jiné Čechy. Došlo také ke konfrontaci s bývalým primátorem Prahy Otakarem Klapkou, který před soudem vystoupil jako korunní svědek.¹⁶⁰ Podle Tomáše Pasáka už ale usiloval jen o záchranu vlastního života, protože následující den se měl konat jeho vlastní soud. A bylo mu naznačeno, že usvědčí-li z odbojové činnosti Eliáše, bude to mít příznivý vliv při projednávání jeho případu. Proto Klapka před soudem uvedl, že ho na cestu odboje svedl právě Eliáš. Ten toto tvrzení popřel, nicméně Klapka na něm trval.¹⁶¹

V rozsudku je podrobně popsán Eliášův postoj k důkazům, které byly před soudem předloženy. Eliáš se nakonec částečně přiznal, že je vinen tím, za co byl žalován. Jako přitěžující okolnost bylo shledáno Eliášovo působení v legiích za první světové války. Při stanovování trestu se naskýtal dvě možnosti – trest smrti, nebo doživotí. Porota se nakonec rozhodla pro první variantu, protože jako ministerský předseda byl osobou s velkým vlivem a svým jednáním v době, kdy Německo bojovalo nejen za svůj, ale také za český národ, působil jako příklad na „tisíce Čechů.“ Proto byl nad Eliášem nakonec vynesena rozsudek smrti za „velezradu, zemězradu a podporování nepřítele“¹⁶² a Heydrich i Frank se snažili zabránit

¹⁵⁹ Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, s. 334.

¹⁶⁰ Klapka byl zatčen gestapem jako blízký Eliášův spolupracovník, který se spolu s ním snažil o znovuoobnovení Československa, a jako takový byl také vyslýchán.

¹⁶¹ Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, s. 335.

¹⁶² Tamtéž, s. 336.

tomu, aby mu byla Hitlerem udělena milost. To se jim podařilo a generál Alois Eliáš byl popraven 19. června 1942.

Sporným bodem procesu je Eliášovo údajné prohlášení loajality, které měl pronést před soudem a postavit se v něm proti představitelům emigrace v Londýně spolu s výzvou Čechům k poctivé spolupráci s Němci. Toto prohlášení, které mimo jiné bylo publikováno v protektorátním tisku a šířeno rozhlasem, mělo zapůsobit nejen doma, ale také v zahraničí a mělo demoralizovat český národ. Nejzávažnějším tvrzením v tomto prohlášení bývalého předsedy vlády je vyjádření o nemožnosti obnovy samostatného Československa, o které měl být přesvědčen už od 15. března 1939. „*Snažil se údajně najít východisko, které by mělo vésti k opravdové, čestné a trvalé spolupráci s národem německý, ale u vlastního národa se neseťkal s porozuměním.*“¹⁶³ Nicméně podle Tomáše Pasáka může jít o podvrh gestapa, čemuž by napovídalo zejména to, že se v prohlášení vyskytují germanismy a způsob psaní, který odpovídá normám německé kanceláře.¹⁶⁴

Z procesu nezůstal zachován oficiální zápis z jednání. O přelíčení vyšla 4. října 1941 zpráva v *Českém slově*¹⁶⁵ a v *Poledním listu*.¹⁶⁶ Redaktoři František Josef Prokop a Karel Werner se však ve svých referencích o procesu výrazně rozcházejí, dokonce se i navzájem popírají, jak uvádí Tomáš Pasák ve své publikaci *Pod ochranou říše*.¹⁶⁷ Jejich texty se rozcházejí také v překladu údajného Eliášova prohlášení loajality. Vyskytují se zde pasáže, které v jednotlivých překladech dávají zcela jiný smysl. Tomáš Pasák ve své knize poukazuje na to, že oba texty prošly schválením Wolfganga Wolframa von Wolmara. Pochybnosti o autentičnosti tohoto prohlášení podle něj vyvolává také fakt, že Prokop o něm informoval už před vyhlášením rozsudku, zatímco Werner až po něm.¹⁶⁸ Otázkou podle Pasáka zůstává, jaký smysl by takové prohlášení po vynesení rozsudku mělo? Pokud bylo předneseno ještě před konečným verdiktem soudu, lze v něm spatřovat snahu o obměkčení soudu a použití takového prohlášení jako polehčující okolnosti. Heydrich však uvedl, že rozsudek byl vyhlášen ve 13:45 a teprve potom prý Eliáš přečetl své prohlášení, které zároveň předal soudu. Nicméně Prokopově verzi nahrává to, že rozsudek se o tomto prohlášení na několika místech zmiňuje, např. jako o závěrečném slovu. „*V závěru (str. 30) je zmínka o Eliášově projevu, přičemž se*

¹⁶³ Pasák, Tomáš. 1968. „Prohlášení gen. A. Eliáše před německým soudem v roce 1941 a jeho rozpornost.“ S. 447-458 in *Československý časopis historický*, r. XVI, č. 3.

¹⁶⁴ Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, s. 337.

¹⁶⁵ *Přelíčení proti Aloisu Eliášovi*. Viz Příloha, Obr. 15-16.

¹⁶⁶ Reportáž *Soud nad Eliášem* a úvodník *Eliášovo osudové „kdyby.“*

¹⁶⁷ Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, s. 335.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 337.

říká, že jde o vyjádření současného Eliášova postoje, jenž je, jak bylo dále poznamenáno, v rozporu s jeho dosavadní činností.“¹⁶⁹

Podle Pasáka došli k závěru, že text není čistě Eliášův, ale že se na něm v těžko určitelné míře podílel i někdo, jehož rodným jazykem byla němčina, také jazykovědci, kteří dokument zkoumali.¹⁷⁰ To tak vede jen k dalším pochybnostem o tom, že je Eliáš skutečně autorem uvedeného prohlášení,¹⁷¹ vždyť četné prameny referují o tom, „že jeho němčina byla průměrná“¹⁷² a že např. s Neurathem tak mluvil raději francouzsky. V samotném textu prohlášení se také vyskytují chyby, které se germanistům, kteří ho zkoumali, jeví jako primitivní i při velice základní znalosti němčiny. Na druhou stranu jsou tu ale, jak uvádí Tomáš Pasák ve svém pojednání *Prohlášení gen. A. Eliáše před německým soudem v roce 1941 a jeho rozpornost*, také syntaktické vazby, které naopak svědčí o velice dobré orientaci v německém jazyce.¹⁷³ Někaké prohlášení tak Eliáš zřejmě před soudem učinil. Nicméně vzhledem k rozdílnostem v jeho interpretaci je možné pochybovat o tom, že to byl skutečně onen text, který byl pak šířen protektorátními médii.¹⁷⁴

¹⁶⁹ Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, s. 338.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 338.

¹⁷¹ Dozorce Kolínský, který vynášel z vězení Eliášovy motáky, v roce 1946 při projednávání případu K. H. Franka před mimořádným soudem v Praze uvedl jako svědek, že „Frank gen. Eliášovi hrozil, že v případě, když Eliáš prohlášení neučiní, dá ihned odpravit 20 000 českých lidí.“ Sám K. H. Frank však při stejném procesu řekl: „Je mi známo, že Eliáš pronesl varovnou výstrahu k českému národu při přelíčení před lidovým soudem, nevím však, zda Eliáš učinil toto prohlášení dobrovolně a z vlastní iniciativy, či zda byl k tomu v jakékoliv formě přinucen, resp. bylo-li sestaveno někým třetím.“ Viz Pasák, Tomáš. 1968. „Prohlášení gen. A. Eliáše před německým soudem v roce 1941 a jeho rozpornost.“ S. 447-458 in *Československý časopis historický*, r. XVI, č. 3.

¹⁷² Pasák, Tomáš. 1968. „Prohlášení gen. A. Eliáše před německým soudem v roce 1941 a jeho rozpornost.“ S. 447-458 in *Československý časopis historický*, r. XVI, č. 3.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Podle Tomáše Pasáka se v poválečné historii objevily některé názory, které právě kvůli tomuto prohlášení zařadily Eliáše zcela jasně mezi kolaboranty, dokonce mezi vůdčí postavy české kolaborace. Proto se Tomáš Pasák ve svém článku *Prohlášení gen. A. Eliáše před německým soudem v roce 1941 a jeho rozpornost* zaměřil na analýzu tohoto Eliášova prohlášení, aby se pokusil dokázat, jak si jeho jednotlivé verze navzájem protirečí. Základní otázkou je podle Pasáka, jak a proč Eliáš tento projev pronesl v případě, že tak opravdu učinil. Dostupná je pouze fotokopie dokumentu zachycujícího Eliášův projev a z ní není možné provést spolehlivý rozbor písma k prokázání autorství. Pasák se domnívá, že gestapo disponovalo takovými technickými prostředky, že dokument mohl být jednoduše podvržen. Nápadná je prý zejména mezera mezi samotným textem dokumentu a Eliášovým podpisem. Nejlépe lze podle Pasáka dokument posoudit srovnáním jeho dvou verzí, které vyšly tiskem, verze Prokopovy a verze Wernerovy, které se podle autora od sebe na mnoha místech zásadně liší. Například tam, kde Prokop překládá část o Eliášově trestu smrti jako o oběti pro český národ, tam ji Werner interpretuje jako trest za ilegální činnost. Werner měl v roce 1946 k případu uvést, že „prohlášení četl ing. Eliáš hlasitě s dobrým přednesem bez teatrálnosti, při čemž mu snad dělala malé potíže němčina, ale četl to beze strachu a klidně.“ Dokonce ani K. H. Frank ve stejném roce nevyloučil možnost zásahu další osoby do formulace Eliášova prohlášení. Bývalý dozorce A. Kolínský dosvědčil nátlak ze strany K. H. Franka a gestapa, o kterém se Eliáš zmínil ve svém druhém motáku poslaném z vězení v polovině října 1941. Tam se také poprvé zmínil o svém prohlášení, ačkoliv už v prvním motáku podrobně popsal průběh celého přelíčení. Možný nátlak na Eliáše připouští také Tomáš Pasák. Avšak namísto nátlaku fyzického se přiklání spíše k variantě nátlaku psychického. Vede ho k tomu mimo jiné skutečnost, že Eliášovi byl přidělen obhájce, kterého vybral Frank. Pasák tedy považuje za možné, že díky působení hned z několika stran a izolovanosti v prostředí vězeňské cely mohl Eliáš uvěřit, že teror, kterým je mu vyhrožováno, je skutečností a pod tlakem této víry mohl přistoupit na

7.2 František Josef Prokop a jeho účast na procesu s Eliášem

Pavel Večeřa ve svém příspěvku *Geneze jednoho kolaboranta; Novinář František Josef Prokop a jeho role při medializaci soudního procesu s generálem Aloisem Eliášem*¹⁷⁵ naznačuje, že Prokopova účast na procesu s generálem Eliášem ho měla prověřit, měl Němcům ukázat, jak až daleko je ochoten pro ně zajít. Byla tedy jakousi jeho vstupenkou mezi aktivistické novináře. Vždyť proces s generálem Eliášem probíhal v době, kdy byl Prokop šéfredaktorem *Českého slova* sotva tři dny.¹⁷⁶ To, že byl Wolmarem i přesto vybrán, svědčí o tom, že k němu šéf tiskového odboru choval důvěru v míře podobné jako k již etablovanému aktivistickému novináři Karlu Wernerovi, který byl členem tzv. aktivistické „sedmičky.“

Prokop ve své svědecké výpovědi k účasti na procesu uvedl, že byl, stejně jako Werner, narychlo povolán k Wolmarovi, který jim sdělil, že si přeje, aby byli procesu přítomni jako zástupci českého tisku. Na dotaz Wenera, zda o procesu potom budou i psát, měl však Wolmar odpovědět, že nikoliv. Poznámky jim povolil dělat si pouze nenápadně a pod stolem.

Prokop dále uvedl, že na něj celé přelíčení působilo velice tísnivě, a to i přesto, že průběh procesu byl podle něho klidný. Protože rozuměl německy, zvládal celý proces sledovat, ale poznámky si nepsal, když mu bylo řečeno, že to nebude potřeba.

Po skončení procesu byla svolána tisková konference, kde Wolmar přečetl předem připravenou úřední zprávu o průběhu přelíčení. Na závěr uvedl, že po celou dobu byli přítomni také dva zástupci českého tisku, kteří budou o procesu podrobně referovat. Ostatní novináři byli podle Prokopa překvapeni rychlostí, s jakou byl Eliáš po svém zatčení postaven před soud, jeho samého však více překvapilo sdělení, které bylo v rozporu s pokyny, jež

sepsání prohlášení loajality, budou-li díky tomu ušetřeny české životy. Velký rozpor nachází Tomáš Pasák také mezi jednotlivými kopiemi, které byly zaslány Háchovi a do novin. Třetí list na Háchově kopii není pospán celý a Eliášův podpis je zde v polovině. Zatímco v kopii, kterou otiskly noviny, je popsána i celá třetí strana a Eliášův podpis i s datem se nachází v pravém dolním rohu. Přestože dokument měl tři strany, byla v novinách otištěna celá pouze druhá strana a první a třetí byly zčásti zakryty. Proto není možné zjistit, jaký text obsahovala ona delší verze poskytnutá tisku. Shodný není ani Heydrichův strojový přepis, který poslal ještě v den procesu Bormannovi. K jednoznačnému závěru však Pasák ve své studii nedošel. Podle jeho názoru Eliáš pravděpodobně před soudem s nějakým prohlášením opravdu vystoupil, zda to však byl onen dokument, který se pak šířil tiskem a rozhlasem, zůstane podle něj sporné minimálně do té doby, než bude nalezen originál dokumentu, který by měl být založen ve spisovém materiálu německého lidového soudu. Rozhodně však podle Pasáka není možné na základě takového prohlášení, u kterého není dokázána jeho autenticita, označit Eliáše za kolaboranta. Viz Pasák, Tomáš. 1968. „Prohlášení gen. A. Eliáše před německým soudem v roce 1941 a jeho rozpornost.“ S. 447-458 in *Československý časopis historický*, r. XVI, č. 3.

¹⁷⁵ Večeřa, Pavel. 2010. „Geneze jednoho kolaboranta; Novinář František Josef Prokop a jeho role při medializaci soudního procesu s generálem Aloisem Eliášem.“ S. 82-120 in *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

¹⁷⁶ Od 28. září 1941, tedy od stejného dne, kdy byl Eliáš zatčen.

s Wernerem dostali před zahájením procesu, tedy s tvrzením, že o něm psát nebudou. Wolmar měl ještě požádat Wenera, aby jen ústně sdělil přítomným své dojmy z procesu a ten to učinil. Když byl ke stejnému vyzván i Prokop, odmítl vystoupit s tím, že nemá, co by řekl.

Pavel Večeřa ve svém textu uvádí, že z tohoto Prokopova líčení se zdá, že ani sám Wolmar ještě před zahájením procesu nepočítal s tím, že by o něm zástupci českého tisku psali. Večeřa se však pozastavuje nad tím, že to mohl být taktický manévr, který měl zajistit, že se čeští novináři nebudou své účasti na procesu bránit.¹⁷⁷

Když byl však v roce 1946 souzen Werner, došlo ke konfrontaci jeho výpovědi s výpovědí Prokopovou. Werner uvedl, že u stolu, kde s Prokopem a Wolmarem v soudní síni seděli, měli k dispozici papír a tužky, takže si mohli zcela otevřeně dělat poznámky. A že on, pokud rozuměl a stíhal, si česky stenografoval.

Werner ve své výpovědi v srpnu 1946 také uvedl, že po skončení procesu vedl k němu a Prokopovi Wolmar ještě dlouhou řeč ve své kanceláři. Dal jim jasně najevo, jak si přeje, aby bylo o procesu referováno. Záleželo mu především na tom, aby vyzdvihli Eliášovu konfrontaci s Klapkou a to, jak trapně vyzněla, a Eliášovy majetkové poměry. Také ho neměli příliš glorifikovat, což jim podle Wenera několikrát zdůraznil.

Werner sepsal svůj referát hned ve Wolmarově kanceláři, kde byl také překládán do němčiny. Následně byl podroben úpravám ze strany příslušných německých orgánů. Werner opět navštívil Wolmara následující den, aby byl s provedenými změnami seznámen, a shledal, že jeho článek byl seškrtán téměř na polovinu. Z Wernerovy výpovědi je podle Večeři patrné, že Wolmarovým hlavním cílem bylo zamezit tomu, aby se v novinách objevily jakékoliv podrobnosti o odbojové činnosti.¹⁷⁸ Také se pravděpodobně obával toho, aby popis Eliášova chování před soudem nevyzněl spíš v jeho prospěch.

O úpravách svého článku se obdobně vyjádřil také František Josef Prokop. Ten však ve své výpovědi uvedl, že Wolmar měl k jeho textu zásadní připomínky a že se mu jevil příliš „ubřečený.“ Dokonce prý Prokopovi diktoval některé úpravy. Výsledkem však bylo, že články obou novinářů se lišily pouze stylistikou. Wernerův byl věcnější a přímočařejší, Prokop naopak více vystihl prostředí a atmosféru procesu. Oba však velice podrobně zhodnotili Eliášovy majetkové poměry, přesně, jak po nich bylo požadováno, stejně jako popsali trapnost Eliášovy konfrontace s Klapkou, který, jak už bylo uvedeno, při procesu tvrdil, že to byl právě Eliáš, kdo ho svedl na cestu odboje. Podle Pavla Večeři však vyzněl

¹⁷⁷ Večeřa, Pavel. 2010. „Geneze jednoho kolaboranta; Novinář František Josef Prokop a jeho role při medializaci soudního procesu s generálem Aloisem Eliášem.“ S. 82-120 in *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

¹⁷⁸ Tamtéž.

Prokopův článek ve srovnání s Wernerovým více aktivisticky, když Prokop ve svém textu často hodnotil německého soudce Otto Thieracka jako vůči Eliášovi laskavého a zdvořilého a když i podrobněji popsal Eliášovu konfrontaci s Klapkou, která v jeho podání vyzněla pro bývalého ministerského předsedu o něco více nepříznivě než v podání Wernerově. Mohlo to být dáno již zmiňovaným rozdílem ve stylu psaní obou redaktorů, kde se stručnost a věcnost střetávala s až beletristickým popisem události. Nicméně sám Večeřa dodává, že zde sehrála velkou roli také „*horlivost začátečníka, který se náhle ocitl v 'záři reflektorů'*“.¹⁷⁹

Součástí obou textů je také údajné Eliášovo prohlášení loajality a konečné zhodnocení procesu. Ve Wernerově podání je Eliáš prezentován jako hlavní viník, který svedl na scesti i primátora a další magistrátní úředníky. Prokop pak Eliáše staví do pozice hráče dvojí hry, který tuto svou hru prohrál a s ním i jeho stoupenci. Oba svorně pak na konci svých textů útočí proti emigraci.

7.2.1 Přelíčení proti Aloisu Eliášovi v Českém slově¹⁸⁰

Jak už bylo uvedeno výše, Prokop se ve svém článku zaměřil především na vylíčení atmosféry procesu. Na začátku svého textu popisuje detailně soudní síň, oděv členů soudního senátu i to, že Eliáš přišel „*pevným krokem*“ a byl „*pečlivě a elegantně oblečen v tmavé šaty*“,¹⁸¹ na Prokopa nepůsobil nijak nervózně. Samozřejmě nevynechal určení místa a času konání procesu.

Jednání, během něhož byl Alois Eliáš souzen „*pro nadržování nepříteli a pro přípravu velezrady*“ a které „*odhalilo úžasné skutečnosti a umožnilo nahlédnouti do různých jiných případů*“,¹⁸² se podle Prokopa zúčastnilo několik zástupců českého tisku, jeden šéfredaktor německého tisku a dalších asi šest desítek úředních osob. Sám Eliáš během něj nepromluvil ani slovo česky a dokonce dvakrát odmítl využít tlumočníka.

Hned na začátku byli do soudní síně přivedeni svědci Otakar Klapka a bývalý soudní rada Richter a byli předsedou soudu pučeni o charakteru jejich výpovědí. Následně vypovídal Eliáš o svém mládí, studiu a vojenské kariéře, o legiích a o svém působení ve vládě. Soud se zejména zajímal o jeho majetkové poměry. Eliáš podle Prokopovy zprávy uvedl, že „*měl jako*

¹⁷⁹ Večeřa, Pavel. 2010. „Geneze jednoho kolaboranta; Novinář František Josef Prokop a jeho role při medializaci soudního procesu s generálem Aloisem Eliášem.“ S. 82-120 in *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

¹⁸⁰ Prokop, František Josef. 1941. „Přelíčení proti Aloisu Eliášovi.“ S. 1 a 3 in *České slovo* 1941, r. XXXIII, č. 234.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Tamtéž.

*předseda vlády měsíčního platu 20 000 K a kromě toho generálskou pensi 6 000 K měsíčně.*¹⁸³ Také zmínil, že v Praze vlastní dům v hodnotě jednoho milionu korun a rovněž balík akcií ve stejné hodnotě. Po dotazu předsedy soudu ještě doplnil, že na bankovním účtu má uloženo asi 40 000 korun a dodal, že veškerý jeho majetek patří z poloviny také manželce.

Následovalo čtení obžaloby, která *„viní obžalovaného, že se dopustil velezrady a zemězrady tím, že jako předseda protektorátní vlády věděl o existenci a činnosti nepřátelských organizací a skupin [...], tuto existenci a činnost neoznámil, ve své moci proti ní nezakročil, ba dokonce ji podněcoval.*¹⁸⁴

Po přečtení obžaloby následoval podrobnější výslech obžalovaného, během něhož *„předseda senátu Thierack postupuje neobyčejně taktně a zdvořile“* a Eliáš taktéž *„odpovídá klidně a zdvořile.*¹⁸⁵ Ve svých odpovědích na kladené otázky Eliáš přiznal svou částečnou vinu, což Prokop komentoval tím, že ho z toho až zamrazilo, že se člověk, který stál v čele vlády a měl jít všem příkladem, částečně přiznal k činnosti směřující proti blahu jeho národa. Eliáš však měl podle Prokopa také prohlásit, že si byl od samého počátku vědom, že obnova samostatného československého státu je vyloučena, což měl před soudem dokonce zdůraznit zvýšením hlasu. Nicméně stejně jako u výslechu popřel své povědomí o existenci Ingrovy a Neumannovy skupiny, přiznal se pouze k částečnému povědomí o existenci skupiny Schmoranzovy. Popřel také, že by věděl, že Klapka s jeho souhlasem vytvořil tajný fond na podporu rodin emigrantů a intervenovaných osob.

Po Eliášově výslechu následoval výslech svědků. Jako první vypovídal před soudem Richter, který byl členem právě zmiňovaných skupin Ingrovy a Neumannovy a který uvedl, že v těchto skupinách bylo veřejným tajemstvím, že Eliáš *„je tajnou hlavou této organizace.*¹⁸⁶ Dále však podle Prokopa neuvedl nic zvlášť konkrétního a Eliáš jeho výpověď popřel.

Následovala již zmiňovaná konfrontace s bývalým pražským primátorem Klapkou, která se jen *„díků opravdu taktnímu vedení přeličení se strany předsedy senátu nerozvinula v ještě trapnější obraz zejména pro českého diváka tohoto procesu.*¹⁸⁷ Klapka vypovídal o tajném fondu, o tom, jako ho měl Eliáš svést na cestu odboje i o tom, že Eliáš je hlavou

¹⁸³ Prokop, František Josef. 1941. „Přeličení proti Aloisu Eliášovi.“ S. 1 a 3 in *České slovo* 1941, r. XXXIII, č. 234.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

ilegální činnosti v českých zemích. Eliáš jeho výpověď nadvakrát popřel a „*oba tito čeští lidé dívali se přitom na sebe tak nepěkně, že to působilo odpudivě.*“¹⁸⁸

Dále žaloba Eliáše obvinila, že věděl o mnoha případech útěku za hranice, Eliáš se však doznal pouze k tomu, že věděl o dvou takových případech. Následovalo veřejné čtení dopisu, kde prohlásil svou loajalitu Neurathovi, a Eliáš přiznal jeho autorství. Po krátkém výsledku jednoho německého svědka pak bylo průvodní řízení ukončeno. Slovo dostal obhájce, který pronesl krátkou řeč s uvedením polehčujících okolností. Poté ze svých listin přečetl svou obhajobu sám Eliáš. Zopakoval, že od samého začátku věděl o nemožnosti obnovy samostatnosti státu a snažil se najít východisko vedoucí k čestné a trvalé spolupráci mezi oběma národy. Jak zmiňuje Tomáš Pasák, mohlo se v Prokopově referátu o soudním procesu právě v tomto místě jednat o přepis onoho sporného prohlášení loajality.

Nakonec se soudní senát odebral k poradě, která trvala téměř tři čtvrtě hodiny, a poté byl přečten rozsudek smrti. I v této chvíli Eliáš podle Prokopa zachoval naprostý klid.

Na konci svého článku Prokop ještě uvedl, že opouštěl soudní síň s pocitem, že byl právě svědkem něčeho, co se vlastně vůbec nemuselo stát.

¹⁸⁸ Prokop, František Josef. 1941. „Přelíčení proti Aloisu Eliášovi.“ S. 1 a 3 in *České slovo* 1941, r. XXXIII, č. 234.

8. Trestní oznámení a svědecké výpovědi k případu Františka Josefa Prokopa

8.1 Trestní oznámení

František Josef Prokop byl zatčen v květnu 1945 poté, co na jeho činnost jako na aktivistickou upozornila ostravská pobočka *Národního svazu novinářů* obnovená hned dva týdny po osvobození.¹⁸⁹ *Předběžné trestní oznámení* bylo na Františka Josefa Prokopa podáno ministerstvem vnitra dne 18. března 1946 s tím, že „*konečné trestní oznámení s protokolárními výpověďmi obviněného a svědků, jakož i s příslušnými věcmi doličnými bude po skončení zdejšího vyšetřování tamnímu úřadu [národnímu prokurátorovi] dodatečně zasláno.*“¹⁹⁰ Na základě *Předběžného trestního oznámení* byla na Prokopa dne 20. března 1946 uvalena soudní vazba pro důvodné podezření ze zločinu podle § 3 dekretu presidenta republiky č. 16/45 Sb.

Konečné trestní oznámení podle dekretu presidenta republiky ze dne 19. 6. 1945 č. 16 Sb. o národním soudu bylo na Prokopa podáno však až 18. prosince 1946 a bylo učiněno na základě zhodnocení materiálu „*nasvědčujícího tomu, že Prokop se dopustil zločinu podle retribučního dekretu ze dne 19. 6. 1945 č. 16 o národním soudu tím, že v době zvýšeného ohrožení republiky schvaloval a obhajoval nepřátelskou vládu na území republiky, nebo jednotlivé nezákonné činy okupačních úřadů v úmyslu, aby rozvrátil mravní, národní a státní vědomí československého lidu, zejména československé mládeže, a to za okolností zvláště přitěžujících.*“¹⁹¹

V době podání tohoto trestního oznámení pobýval František Josef Prokop už tedy ve vazbě *Národního soudu* v Praze – Pankráci.

Trestní oznámení, které má celkem 37 stran, obsahuje běžné náležitosti v podobě popisu osoby zadrženého a jeho rodinných poměrů; stěžejní část oznámení je však tvořena popisem Prokopovy minulosti a jeho působení za doby protektorátu. K trestnímu oznámení je přiložena Prokopova výpověď a dále 34 svědeckých výpovědí a 280 Prokopových článků z *Českého slova*, *Pražského ilustrovaného zpravodaje* a *Lidových listů*, kterými se „*postavil*

¹⁸⁹ Borák, Mečislav. 1998. *Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy: Tilia., s. 240.

¹⁹⁰ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, *Předběžné trestní oznámení* ve smyslu § 2 dekretu presidenta republiky ze dne 19. VI. 1945 o národním soudu.

¹⁹¹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, *Trestní oznámení na Františka Josefa Prokopa*, s. 37.

do řad nepřátelů československého lidu“ a „svým počínáním rozvracel mravní, státní a národní vědomí československého lidu a to za okolností obzvláště přitěžujících.“¹⁹² Přímo součástí trestního oznámení jsou citace z článků v *Českém slově*, které se zabývaly zahraničně-politickými a válečnými událostmi, ale také vnitropolitickými úvahami.

Tyto články jsou rozděleny do několika skupin:

- 1) články, kterými schvaluje a obhajuje nepřátelskou vládu na území republiky (citováno 15 článků);
- 2) články, ve kterých propaguje a podporuje nacistické hnutí a oslavuje Hitlera a jeho řeči (citováno 17 článků);
- 3) články, ve kterých navrhuje a propaguje řešení židovské otázky (citováno 5 článků);
- 4) články, ve kterých útočí na československou vládu v Londýně a na prezidenta republiky Edvarda Beneše (citovány 4 články);
- 5) články, ve kterých se zabývá československou mládeží a snaží se ji získat pro německé nacionálně socialistické hnutí (citováno 6 článků);
- 6) články, ve kterých vybízí československý lid k totálnímu nasazení ve prospěch válečného úsilí říše (citovány 2 články);
- 7) články, ve kterých se zabývá atentátem na Heydricha a schvaluje krutá opatření okupantů učiněná v souvislosti s tímto atentátem (citovány 3 články);
- 8) články z procesu s generálem Eliášem (citován 1 článek);
- 9) články, ve kterých napadá legionáře (citován 1 článek);
- 10) články, ve kterých oslavuje aktivistického šéfredaktora Karla Lažnovského (citován 1 článek).

Další články, které nebyly přímo citovány, jsou obsaženy v příslušných výše zmiňovaných přílohách. Podle textu trestního oznámení Prokop ve všech těchto článcích „*projevil svoji oddanost k německé říši a svoji odhodlanost podporovati politické a válečné úsilí Německa jak na území republiky, tak i v ostatních zemích Evropy.*“¹⁹³

Text trestního oznámení vychází především ze svědeckých výpovědí. Ať už se jedná o výpověď samotného Františka Josefa Prokopa či o výpovědi ostatních předvolaných svědků, kterými byli především jeho bývalí spolupracovníci z pražské a ostravské redakce *Českého slova* a z redakce *Lidových listů*.

¹⁹² NA, fond NS, sg. 9/47, karta 136, poř. č. 14, Trestní oznámení na Františka Josefa Prokopa, s. 11.

¹⁹³ Tamtéž, s. 37.

8.2 Výpovědi svědků

Svěddecké výpovědi k případu Františka Josefa Prokopa, které jsou přiloženy k trestnímu oznámení, pocházejí z období od 30. listopadu 1946 do 16. prosince 1946¹⁹⁴ a byly s předvolanými svědky sepsány na různých místech republiky. Někteří byli vyslýcháni na stejném místě jako Prokop, tedy u ministerstva vnitra, oddělení Praha-Hrad, jiní na místní pobočce *Státní bezpečnosti* ve Zlíně či na Oblastních úradovnách *Státní bezpečnosti* v Ostravě, Moravské Ostravě, Českém Těšíně, Uherském Hradišti, Olomouci a v Brně. Svědecké výpovědi jsou řazeny chronologicky, ale nikoliv podle data jejich sepsání, nýbrž podle Prokopova života a podle doby jeho působení v jednotlivých listech.

První dvě výpovědi svědků se tak vztahují především k Prokopovu působení v *Národních listech*, kde zastával funkci nočního redaktora a řídil šachovou rubriku. Obě výpovědi se shodují, nejdůležitější v nich jsou Prokopovy osobnostní charakteristiky, podle kterých František Josef Prokop působil domýšlivě, neúměrně ke svým žurnalistickým schopnostem. V době svého působení v *Národních listech* prý neměl vyhraněné politické smýšlení a působil dojmem, že bude sloužit jakékoliv politické straně, přičemž rozhodující bude výše platu. To uvedl ve své výpovědi **Vojtěch Holeček**, bývalý šéfredaktor *Národních listů*. **Antonín Pimper**, který v *Národních listech* působil na stejné pozici, Holečkovu výpověď doplnil s tím, že pochybuje o tom, že by byl Prokop nějak politicky exponován. Prokopa, který byl podle jeho mínění materiálně náročný a s kolegy se nepřátelil, ba naopak se k nim choval povýšeně, nepovažoval podle svých slov za obzvlášť schopného novináře. K Prokopovu pozdějšímu angažmá na tak význačném místě v *Českém slově* uvedl, že se na něj dostal „nikoliv pro své novinářské schopnosti, nýbrž spíše proto, že sledoval politiku Němcům příznivou. Domnívám se, že Prokop takto jednal nikoliv z důvodů ideových, nýbrž pro hmotné výhody.“¹⁹⁵ Oba tyto svědci tedy charakterizovali Františka Josefa Prokopa jako povýšeného prospěcháře bez politického názoru, který navíc nebyl ani dobrým žurnalistou.

Překlenovacím obdobím mezi Prokopovým působením v *Národních listech* a v *Českém slově* byla doba, kdy pracoval pro firmu **Bat'a** a přispíval především do jejích periodik. **Jan Matějů**, který znal Prokopa právě z působení v časopisech *Most* a později *Groš*, o něm řekl: „Prokop, pokud jsem jej poznal, zbožňoval Hitlera a to slovy: Hitler je chlap, který z Evropy něco udělá. Při každé příležitosti prohlašoval jednání Hitlera za správné po

¹⁹⁴ Josef Doležal, Fedor Soldan a Josef Ledek vypovídali dvakrát. Poprvé už v říjnu 1945 (Doležal a Soldan 2. října, Ledek 4. října). Spolu s nimi vypovídal už v říjnu 1945 také redaktor František Kratochvíl.

¹⁹⁵ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Svědecká výpověď Antonína Pimperera.

*stránce politické*¹⁹⁶ a doplnil, že tyto výroky spadají do let 1938 a 1939, tedy ještě do období před vyhlášením protektorátu. I Matějů označil Prokopa za prospěcháře.¹⁹⁷ Matějů byl také prvním, kdo ve své výpovědi o Prokopovi prohlásil, že „*ve všech svých časopisech uveřejňoval své aktivistické úvodníky.*“¹⁹⁸

Další řada výpovědí se už týkala Prokopova působení ve službách vydavatelství **Melantrich**, tedy působení v pražské, následně ostravské a pak znovu pražské redakci **Českého slova**. Většina těchto výpovědí se shoduje v tom, že do **Ranního Českého slova** byl Prokop nejprve přijat na výpomoc, a to na doporučení *Syndikátu českých novinářů*, jak upřesnil ve své výpovědi bývalý redakční tajemník **Českého slova Bohumil Horáček**, a po uplynutí sjednané doby (většina uvádí tři měsíce, pouze **Jaroslav Křemen** dva) už mu neměla být jeho smlouva prodloužena. **Jaroslav Simonides**, tajemník *Melantrichu*, k tomu uvedl, že si Prokop „*vymohl přes tehdejší tiskový odbor předsednictva vlády úpravu služebního poměru*“ a *Melantrich* obdržel příkaz ke jmenování Prokopa šéfredaktorem **Českého slova** v Ostravě.¹⁹⁹ Obdobně vypovídal také šéfredaktor *Tiskového odboru ministerstva informací* **Karel F. Zieris**, který navíc ještě dodal, že Prokop později *Svazu novinářů* vyčetl, že se ho ve věci prodloužení smlouvy nezastal. Opětovné přijetí Prokopa nařídili němečtí tiskoví činitelé také podle Křemenovy výpovědi.

O tom, že Prokop hned po svém příchodu do **Českého slova** začal vyvíjet aktivistickou novinářskou činnost, přestože se nikdy předtím ve své práci nevěnoval politice, a chtěl se tak přizpůsobit daným poměrům, se ve svých výpovědích vyjádřili shodně Horáček, **Alois Humplík**, **Miroslav Hrnčíř**, **Antonín Houdek** či Jaroslav Křemen. Horáček uvedl, že „*hned po příchodu začal Prokop psát vlastní články s aktivistickou tendencí a bylo nám všem nápadné, že tyto články plným jménem podepisuje, což tenkrát nebyvalo zvykem.*“²⁰⁰ Prokop si tak podle něj chtěl zřejmě zajistit dobrou pozici u tiskového odboru. Antonín Houdek řekl, že „*hned po jeho nástupu ukázalo se, že Prokop hodlá vyvíjet novinářskou činnost ve smyslu aktivistickém*“²⁰¹ a Jaroslav Křemen doplnil, že František Josef Prokop začal po svém přijetí do **Českého slova** „*otiskovati články proti Dr. Benešovi, které v jiných listech nebyly a o nichž vydavatelstvo se domnívalo, že byly psány z vlastní iniciativy.*“²⁰²

¹⁹⁶ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Jan Matějů.

¹⁹⁷ Toto své tvrzení doložil tím, že Prokop se s firmou *Bat'a* soudil o náhradu škody ve výši 99 000 korun. Proces skončil smírným řešením a vyplacením náhrady škody ve výši 30 000 korun. Nebylo však řečeno, o jaký proces šlo a jak nebo čím ona škoda Prokopovi vznikla.

¹⁹⁸ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Jan Matějů.

¹⁹⁹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Jaroslav Simonides.

²⁰⁰ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Bohumil Horáček.

²⁰¹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Antonín Houdek, s. 1.

²⁰² NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Jaroslav Křemen.

Josef Ledek uvedl, že podle něj se Prokop snažil zalíbit Němcům. „*Jednou mně naznačil, že píše tyto komentáře proto, aby nevzbudil svojí pasivitou pozornost Němců.*“²⁰³ Podle Ledka si Prokop tímto tvrzením však chtěl jen opatřit alibi, protože jeho novinářská činnost byla v každém ohledu příznivá Němcům a plně aktivistická.

Z výše uvedených výpovědí je patrné, že Prokopův údajný aktivismus pramenil, nebo alespoň souvisel, z jeho přátelství s Lažnovským, které zmínilo také hned několik z těchto svědků. Humplík např. uvedl, že František Josef Prokop často vyhledával společnost Lažnovského a byl jeho velkým obdivovatelem. Houdek zase tvrdil, že Prokop označoval Lažnovského jako vzor novodobého novináře. Podle Ledka se spolu často stýkali a Prokop se tímto způsobem snažil získat pro sebe vlivnější a jistější pozici v redakci. Zajímavé ovšem je, že František Josef Prokop ve své výpovědi naopak tvrdil, že Lažnovského před svým příchodem do *Českého slova* osobně neznal a ani později, za doby svého působení v redakci, se s ním přátelsky nestýkal.

O působení Františka Josefa Prokopa na postu **šéfredaktora** v pražské redakci *Českého slova*, kam byl podle slov **Jaroslava Simonidese** dosazen „*opětně na příkaz tiskového odboru,*“²⁰⁴ se tito svědkové vyjádřili opět shodně, a to především ve smyslu, že se k nim Prokop choval autoritativně, prosazoval aktivismus a nařizoval psaní aktivistických článků. Málo aktivistické články měl pak vracet k přepracování nebo dokonce sám přepisovat. Podle **Miroslava Hrnčíře** to bylo důsledkem toho, že Prokop zaujal naprosto kladný postoj k Němcům a snažil se vyhovět jejich požadavkům. Zároveň měl podle Hrnčíře také zdůrazňovat, že věří ve vítězství Německa. Výmluvné je v tomto ohledu například prohlášení **Aloise Humplíka**, který do své výpovědi uvedl: „*Jako šéfredaktor listu se choval z počátku vůči nám odměřeně, často projevoval nespokojenost s naší prací a vynasnažoval se vésti redakci v intencích německých tiskových úřadů. Mám dojem, že Prokop v tomto ohledu dělal více, než mu bylo nařízeno. Soudím takto, protože jsem byl obeznámen s obsahem tiskových instrukcí a měl možnost porovnávat s nimi Prokopovo psaní.*“²⁰⁵ Humplík s **Josefem Ledkem** se také shodli na tom, že Prokop redaktorům vyhrožoval „*nejhoršími důsledky*“²⁰⁶ nebo „*oznámením na tiskový odbor, když nechtěli sami psát v Německu příznivém smyslu.*“²⁰⁷ K vymáhání aktivistických článků se vyjádřil také **Fedor Soldan**, který v této souvislosti uvedl, že mu Prokop několikrát vyhrožoval udáním za sabotáž. Zároveň ale dodal, že svoji

²⁰³ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol z prosince 1946 - Josef Ledek, s. 1.

²⁰⁴ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Jaroslav Simonides.

²⁰⁵ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Alois Humplík, s. 1.

²⁰⁶ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol z prosince 1946 - Josef Ledek, s. 2.

²⁰⁷ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Alois Humplík, s. 1.

zřejmou averzi k němu Prokop nikdy nevyřešil „nějakým postraním udáním, ke kterému měl zajisté příležitost, ale snad i povinnost.“²⁰⁸ O tom, že by František Josef Prokop někdy někoho udal, nevěděli ani další svědkové. Nicméně Antonín Houdek do protokolu uvedl, že Prokopovi podřízení se před ním báli otevřeně mluvit.

Někteří z výše jmenovaných se vyjádřili také k Prokopově účasti u procesu s generálem Eliášem. Alois Humplík ve své výpovědi uvedl, že bylo „nápadné,“ že byl k tomuto procesu vůbec „připuštěn“²⁰⁹ a **Antonín Houdek** to považoval za důkaz toho, že František Josef Prokop požíval velké důvěry Němců. Podle Houdka „patřil Prokop k té skupině šéfredaktorů, kterým Němci plně důvěřovali a které zvali na různé slavnosti, recepcce a soukromé hostiny.“²¹⁰

O osobnostních charakteristikách Františka Josefa Prokopa se tito svědkové vyjadřovali tak, že byl uzavřený, ke kolegům se choval stroze a nekolegiálně a snažil se dosáhnout úspěchu a získat vlivné místo a sním spojené hmotné výhody. Prokopovy novinářské schopnosti popisovali jako nevelké a průměrné a k jeho psaní v proněmeckém smyslu se pak stavěli vesměs obdobně jako Miroslav Hrnčíř, který řekl: „Mám za to, že Prokop se stal aktivistou nikoliv z důvodů zásadních, nýbrž z důvodů zjištěných.“²¹¹ Obdobně se vyjádřil také **Ctibor Melč**, podle kterého se Prokop „stal aktivistou nikoliv z důvodů ideových, nýbrž z důvodů zajištění lepší existence, což se mu též podařilo, jelikož plat měl jako šéfredaktor dosti vysoký.“²¹² Podle výpovědi **Stanislava Koláčka** ale Prokop nehledě k pohnutkám „smýšlel a jednal stejně aktivisticky jako ostatní aktivisté.“²¹³

Nejvýmluvněji se vyjádřil ve své výpovědi Soldan, podle kterého František Josef Prokop „vyhovoval rozkazům Wolframa von Wolmara jako člověk pasivní a bez politické páteře, že však si nepočínal tak nápadně ze své vlastní iniciativy, nýbrž spíše z prospěchářství, z bezradnosti a z neschopnosti orientovat se v tak komplikované situaci do jaké přišel, když přijal funkci šéfredaktora“.²¹⁴ K tomu Soldan ještě dodal, že podle jeho mínění „byl šéfredaktor Prokop člověkem složité povahy, zároveň pasivní i ctižádostivý a osobně nestatečný, ale ne zlomyslný. Svoji činnost šéfredaktora nedoceňoval morálně a

²⁰⁸ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol z prosince 1946 – Fedor Soldan, s. 1.

²⁰⁹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Alois Humplík, s. 1.

²¹⁰ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Antonín Houdek, s. 2.

²¹¹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Miroslav Hrnčíř.

²¹² NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Ctibor Melč, s. 2.

²¹³ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Stanislav Koláček.

²¹⁴ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol z prosince 1946 – Fedor Soldan, s. 1.

*neuvědomoval si její politický dosah. Báli jsme se právě jeho mimořádné nestatečnosti při tehdejší nátlaku W. von Wolmara.*²¹⁵

Jaroslav Křemen ve své výpovědi ještě doplnil, že do redakce *Českého slova* v Moravské Ostravě byl František Josef Prokop vydavatelstvím poslán navzdory Němcům, kteří si přáli jeho setrvání v Praze, a že v březnu 1941 měl být na návrh Lažnovského jmenován šéfredaktorem *A-Zetu*.

Ostravskému působení Františka Josefa Prokopa se věnuje další řada výpovědí. Podle nich se i v Ostravě Prokop projevoval jako aktivista. Podle **Josefa Skoumala** Prokop upravoval články ostatních redaktorů „*podle svého aktivistického způsobu.*“²¹⁶ Do příchodu Prokopa do redakce totiž ostravské *České slovo* nebylo aktivisticky zaměřeno, což se změnilo právě až tím, jak Prokop údajně nutil redaktory do psaní aktivistických článků. Podle **Zdeňka Dvořáčka** byla přeměna redakce na aktivistickou přímo Prokopovým úkolem, se kterým do Ostravy přišel. Většina Prokopových bývalých podřízených z ostravské redakce se shodla na tom, že už jeho nástup do redakce svědčil mnohé o jeho postoji. Prokop se např. podle **Vratislava Bejčka** hned na začátku představil jako aktivistický šéfredaktor a vydal významné směrnice a „*upozornil na plnou moc, kterou byl vybaven v Praze a již by v případě neuposlechnutí některého svého rozkazu nebo sabotáže okamžitě použil. Pamatuji se, že při této příležitosti pravil, že mu stačí zvednout sluchátko telefonu.*“²¹⁷ **Vladislav Olšinský** k Prokopovu nástupu do redakce dodal, že se na konferenci redaktorů 10. dubna 1941 představil následovně: „*Všichni víte, že německý voják prolévá krev také za nás*“²¹⁸ a i v pozdějších vzájemných debatách s redaktory prý projevoval víru ve válečné vítězství Německa. Podle Dvořáčka také pořádal pro členy redakce přednášky zaměřené proti Sovětskému svazu. **Karel Niesner** vyjádřil ve své výpovědi přesvědčení, že Prokop tímto „*svým jednáním a přímým nátlakem zavinil, že se dnes musí řada jemu tehdy podřízených redaktorů zodpovídat buďto podle malého nebo velkého retribučního dekretu presidenta republiky.*“²¹⁹

Několik z těchto svědků také uvedlo, že je František Josef Prokop donutil podepsat prohlášení o tom, že mu budou podávat pravidelná hlášení ze svých regionů. **Jaroslav Veselý** tuto okolnost ve své výpovědi upřesnil s tím, že Prokop nařídil oblastním redaktorům, aby mu zasílali týdenní hlášení se zprávami a příhodami nasvědčujícími o spolupráci Čechů s Němci.

²¹⁵ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol z prosince 1946 – Fedor Soldan, s. 2.

²¹⁶ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Josef Skoumal, s. 1.

²¹⁷ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Vratislav Bejček.

²¹⁸ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Vladislav Olšanský.

²¹⁹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Karel Wiesner.

Měli mu také posílat adresy občanů sympatizujících s říší a popis toho, jak tuto sympatii projevují. Sledovat měli i osoby říši nepřátelské a popisovat, jak se jejich nepřátelství projevuje, a hlásit mu jejich adresy a popis činnosti. Zároveň je prý František Josef Prokop upozornil, že na podávání těchto zpráv je závislá jejich existence. Olšinský uvedl, že na něj dokonce Prokop při své návštěvě v Přerově na podzim roku 1941 působil, aby „*se snažil tiskem místní obyvatelstvo vychovávat tak, aby mělo kladný postoj k okupantům a nenávidělo židy.*“²²⁰

Co se týče Prokopovy osobnosti, uvedl Vladislav Olšinský, že „*pana Prokopa za moudrého nepovažoval.*“²²¹ Podle Dvořáčka navíc Prokop vůbec nerozuměl žurnalistické a technické stránce novin. Také podle Jaroslava Veselého nebyl Prokop redaktor-odborník, měl však podle něj „*v podniku [Melantrich] nějaké zvláštní poslání.*“²²²

Přestože podle Vratislava Bejčka působil František Josef Prokop dojmem kamarádského chování, byli ostatní redaktoři v hovoru s ním opatrní. Podle jiných výpovědí se kolegové stykům s ním úplně vyhýbali; chovali se k němu zdrženlivě, protože se báli, že svého vlivu u německých úřadů využije v jejich neprospěch. **Miloš Kristin**, který v době Prokopova působení v Ostravě pracoval v *Melantrichu* v administrativě a osobně se tedy s Prokopem neznal, ve své výpovědi uvedl: „*Kolegy z redakce byl jsem upozorněn na Prokopa jako na osobu nebezpečnou, před kterou jest nutno býti na pozoru, a proto jsem se jeho stykům vyhýbal. Ze způsobu jeho psaní novinářských článků, zejména úvodníků a z jeho chování jsem zjistil, že upozornění kolegů redakce bylo tehdy úplně opodstatněné.*“²²³

Josef Skoumal ve své výpovědi o Prokopovi ještě uvedl, že je mu známo, „*že měl povolení jako aktivistický novinář a šéfredaktor od Tiskového odboru v Praze k poslechu cizího zahraničního rozhlasu a mohl také nostiti zbraň. Mimo toho měl také jako takový i ochranu bývalých orgánů služeben gestapa.*“²²⁴

Výpověď **Josefa Příbika** se týkala Prokopova působení v *Pražském ilustrovaném zpravodaji* a svědek v ní uvedl, že Prokop si „*vyhradil,*“²²⁵ že po onemocnění Lažnovského po něm bude psát politické články také do tohoto listu, za což dostával honorář 300 korun za článek. O Prokopovi Příbik dále řekl, že se mu vyhýbal, protože mu byl znám jako aktivistický redaktor.

²²⁰ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Vladislav Olšanský.

²²¹ Tamtéž.

²²² NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Jaroslav Veselý.

²²³ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Miloš Kristin.

²²⁴ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Josef Skoumal, s. 2.

²²⁵ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Josef Příbik.

Posledním žurnalistickým působištěm Františka Josefa Prokopa byly *Lidové listy*, do kterých byl podle několika svědků „slavnostně uveden“²²⁶ Wolframem von Wolmarem jako šéfredaktor k 1. květnu 1943. Wolmar se měl podle **Jana Holečka** při příležitosti Prokopova jmenování vyjádřit v tom smyslu, že „redakce si může pokládat za čest, že Prokop bude šéfredaktorem, člověk, který byl nástupcem nejlepšího českého novináře Lažnovského.“²²⁷ Podle **Ctibora Melče** byl Prokop při střídání pražských redaktorů v květnu 1943 původně vyhlédnut na místo šéfredaktora *Moravského slova* v Brně, ale proti tomu se prý ohradil, protože by to pro něj jako novináře znamenalo degradaci. Byl tedy jmenován šéfredaktorem *Lidových listů*.

I zde si pak měl František Josef Prokop podle výpovědí svědků počínat autoritativně; nepřipouštěl žádný odpor a vyžadoval přesné plnění příkazů tiskových úřadů. Stále prý také na své podřízené působil dojmem, že je přesvědčen o tom, že Německo vyhraje válku. Do své výpovědi to uvedl např. **Josef Doležal**: „Prokop se zachoval vždy jako přesvědčený aktivista a několikrát se vyjadřoval v tom smyslu, že Německo válku vyhraje.“²²⁸

Koncem roku 1943 však začal Holeček u Prokopa pozorovat „jistý obrat v nazírání a dokonce se mne jednou ptal, co by měl udělati, aby se dostal z této nepříjemné situace.“²²⁹ Holeček mu tehdy prý poradil, aby ze zdravotních důvodů rezignoval na místo šéfredaktora. Prokopovi to však podle Holečka v tu chvíli připadalo nebezpečné. Podle Doležala chtěl František Josef Prokop opustit místo šéfredaktora „pravděpodobně z obavy, že válka je pro Německo prohraná a že by mohl býti volán k zodpovědnosti.“²³⁰ O Prokopově snaze stáhnout se do ústraní vypovídal také **Jan Michal**: „Postupem času jsem získal dojem, že Prokop by se rád stáhl do pozadí. Není mi známo, zda podnikl nějaké kroky, aby mohl opustiti šéfredaktorské místo.“²³¹

Prokop pomalu přestával psát do novin a více se věnoval vydávání šachových publikací, jak to ve svých výpovědích uvedli Doležal i Holeček. „V roce 1944 se zabýval Prokop též vydáváním šachových publikací. Jeho novinářská činnost v této době nebyla nijak valná, a pokud mohu posuzovati jeho novinářské schopnosti, nebyly vynikající. Prokop byl spíše dobrým obchodníkem a po této stránce prospěl listu.“²³² Podle Holečka se Prokop

²²⁶ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Jan Michal, Protokol - Jan Holeček, Protokol - Josef Doležal.

²²⁷ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Jan Holeček, s. 1.

²²⁸ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol z prosince 1946 - Josef Doležal.

²²⁹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Jan Holeček, s. 1.

²³⁰ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol z prosince 1946 - Josef Doležal.

²³¹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Jan Michal.

²³² NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol - Jan Holeček, s.1.

nakonec pokusil asi dvakrát předstírat nemoc, až se nakonec v dubnu 1945 uchýlil do Vinohradské nemocnice, kde zůstal až do konce války.

Ve styku s redakčními kolegy v *Lidových listech* byl Prokop podle Jana Michala opatrný a zdrženlivý.

Jan Holeček ve své výpovědi ještě uvedl, že se Prokopovi několikrát podařilo zabránit zastavení Lidových listů. Ale Holeček neví, jak toho docílil.

Posledním ze svědků byl **Karel Korp**, který vypovídal o Prokopově působení v *Lize proti bolševismu*. Ve své výpovědi uvedl, že počátkem ledna 1945 bylo potřeba v důsledku úmrtí několika členů doplnit výbor Ligy. Františka Josefa Prokopa vybral on sám jakožto aktivistického novináře; nové složení výboru bylo schváleno ministerstvem lidové osvěty a vyhlášeno na výročním zasedání v Lucerně 21. ledna 1945. Korp ale nemohl říci, zda se ho Prokop zúčastnil, protože podle Korpa ani nevěděl o svém jmenování a neúčastnil se práce výboru ani nedocházel na sekretariát Ligy. Proti svému jmenování neprotestoval, ale o celou záležitost se vůbec nestaral.

8.3 Výpověď Františka Josefa Prokopa

Výslech Františka Josefa Prokopa probíhal po čtyři dny v období od 9. do 13. prosince 1946 a 13stránkový protokol o jeho výpovědi byl sepsán u ministerstva vnitra, oddělení Praha-Hrad. Vzhledem k tomu, že Prokop vypovídal po 19 měsících ve vazbě, žádal hned první den, tedy **9. prosince 1946**, aby bylo zaprotokolováno, že je toho času v nemocničním léčení pankrácké věznice.

Výpověď Františka Josefa Prokopa se zpočátku, tedy v části věnované popisu jeho rodinných a majetkových poměrů a jeho minulosti, shoduje s textem trestního oznámení. Celá výpověď je vlastně jakousi reakcí na předložené výpovědi svědků, ke kterým se Prokop vyjadřuje.

Do hlavního rozporu s trestním oznámením i svědeckými výpověďmi se Prokop dostává ohledně tématu jeho údajně aktivistických článků. Prokop ve své výpovědi popírá, že by po svém nástupu do *Českého slova* v období červen až srpen 1940 psal zahraničně politické články, komentáře a úvahy z vlastního popudu. Rozpor nastává také v případě, kdy Prokop uvádí, že v roce 1940 neznal nikoho na tiskovém odboru a nemohl tam tedy intervenovat ve věci svého propuštění z *Českého slova*. Text trestního oznámení založený na svědeckých výpovědích však říká, že poté, co měl být Prokop po tříměsíční zkušební lhůtě

propuštěn, využil tento svých kontaktů u Wolmara v zájmu toho, aby jeho smlouva v *Českém slově* byla prodloužena.

Druhý den výslechu, **dne 10. prosince 1946**, Prokop uvedl, že články a komentáře k zahraničně politickým událostem v červnu až srpnu 1940 psal na základě písemných pokynů došlých do redakce *Českého slova* a výzev z tiskových konferencí, a dále popřel, že by vyhrožoval redaktorům nebo přepisoval jejich články.

Do ostravské redakce *Českého slova* prý přišel s tím, že tam nechtěl vyvíjet žádnou iniciativní činnost. V této souvislosti také popřel výpověď Zdeňka Dvořáčka o tom, že uspořádal pro členy redakce přednášky zaměřené proti Sovětskému svazu. Ke svým článkům označovaným za aktivistické, které mu byly předloženy, uvedl následující: „*Všechny články a komentáře jsem napsal pod dojmem pravidelných tiskových konferencí dle směrnic vydaných na těchto konferencích. Články neobsahují vlastní názory a myšlenky a jsou jenom stilisací materie dodané na tiskových konferencích a ve formě všeobecných pokynů. Toto se týká hlavně těch článků, v nichž jsem se zabýval zahraničně politickou situací, úspěchy německé armády, reprodukcí projevů Hitlera, německých hodnostářů, Dr. Háchy a pod. Vlastní myšlenky jsou obsaženy jen v těch člancích nebo v pasážích, v nichž jsem se pokusil varovati lid, když hrozilo nějaké nebezpečí. Považoval jsem za svůj hlavní úkol býti prospěšný podniku, udržovati řádný chod redakce a cítil jsem se zodpovědným za existenci svých podřízených. Nepovažoval jsem za možné, že by mé články měly zhoubný vliv na národ. Ostatně jsem se domníval, že mé články zůstaly úplně bez vlivu na obyvatelstvo a sám jsem se přesvědčoval o tom, že skoro nikdo nevěřil tomu, co se v novinách psalo a soudil jsem takto podle sebe.*“²³³

Ohledně svého jmenování šéfredaktorem pražského *Českého slova* se Prokop do protokolu pokusil objasnit, že o toto místo aktivně neusiloval, ale že koncem září 1941 po onemocnění Lažnovského mu Wolmar na jedné z pravidelných tiskových konferencí nařídil zůstat v Praze a převzít na přechodnou dobu vedení redakce. Prokop tedy nastoupil na místo prozatímního šéfredaktora *Ranního Českého slova*, ale i nadále řídil z Prahy i ostravskou redakci. Vždy však vystupoval jen jako zastupující šéfredaktor, oficiálně nebyl na místo šéfredaktora nikdy jmenován.

Výslech Františka Josefa Prokopa dále pokračoval dne **12. prosince 1946**, kdy se Prokop ve své výpovědi věnoval především své účasti na procesu s generálem Eliášem a svým vztahům s Wolmarem. Ten si, podle Prokopa, povolal jej a Wernera a sdělil jim, že si přeje, aby byli jako zástupci českého tisku přítomni u procesu s gen. Eliášem. Zároveň jim prý

²³³ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol – František Josef Prokop, s. 5-6.

ale řekl, že o tomto procesu nebudou referovat do novin. Prokop si tedy v průběhu procesu podle vlastních slov nedělal žádné poznámky. O samotném přelíčení s Eliášem do výpovědi uvedl, že na něj působilo tísnivě. Po skončení procesu byla svolána tisková konference pražských šéfredaktorů, na které Wolmar přečetl předem připravenou úřední zprávu o průběhu přelíčení a dodal, že přítomni byli také dva zástupci českého tisku, kteří přinesou podrobnou zprávu. Tento jeho požadavek tak byl podle Prokopa v přímém rozporu s tím, jaké pokyny dostali s Wernerem před procesem. Následující den po tiskové konferenci dostal Prokop od Wolmara, který si vyhradil také osobní cenzuru, směrnice k referenci o procesu. Po uveřejnění článku byl Prokop ještě znovu 2. října zavolán k Wolamrovi a požádán o doplnění komentáře. Ten byl však posléze Wolmarem označen za „ubřečený“ a proškrtán, načež Wolmar nadiktoval pasáže, které chtěl v komentáři mít a po Prokopovi chtěl, aby se pod něj podepsal. Po otištění bylo Prokopovi ještě vytknuto, že se dopustil chyb v překladu oficiální úřední zprávy k procesu. Od procesu s generálem Eliášem se pak Prokop podle vlastních slov cítil být pod velkým tlakem a žil ve strachu, že by mohl být odstraněn jako jeden ze dvou nepohodlných svědků tohoto procesu.

Ke svým vztahům s Wolframem von Wolmarem se Prokop vyjádřil tak, že se cítil být u Wolmara v nemilosti. Projevovat se to prý začalo tím, že mu Wolmar počátkem roku 1942 vytkl, že je *České slovo* málo aktivistické a doporučil mu přijmout dva nové redaktory, a totiž Brikciuse a Paigera. Jejich příchod do redakce Prokopovi podřízení označovali tak, že si je tam Prokop „přivedl.“²³⁴ V létě nebo na podzim stejného roku dal dokonce Wolmar Prokopovi najevo, že v jeho očích není důstojným nástupcem Lažnovského. Dalšími projevy Wolmarovy nelibosti vůči Prokopovi mělo být i to, že se Prokop neúčastnil žádných zájezdů do ciziny nebo na okupovaná území, nebyl pozván na zájezd šéfredaktorů do obsazeného území sovětského Ruska, a jak sám uvádí, byl „přezírán.“²³⁵ Z oficiálních zájezdů se František Josef Prokop zúčastnil jen zájezdu šéfredaktorů denního tisku do „lázeňských míst“ německého Slezska. K tomuto zájezdu ve své výpovědi uvedl: „Zájezd trval asi 1 týden a konal se pod vedením Gregoriho a později Wolmara. Účel zájezdu byla zdvořilostní návštěva českých žurnalistů u německých žurnalistů. Osobní režii hradil podnik [Melantrich].“²³⁶

²³⁴ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol – Alois Humplík. Brikcius k tomuto ve své výpovědi uvedl, že v roce 1942 opustil Vlajku a hledal jiné místo. Prokop ho jen upozornil na možnost uplatnění na pozici zahraničně politického redaktora Ranního Českého slova. O schválení svého přestupu žádal Brikcius ministerského radu Melče.

²³⁵ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol – František Josef Prokop, s. 8.

²³⁶ Tamtéž, s. 10.

Na konci výpovědi ze třetího dne výslechu se Prokop opět vrátil ke své novinářské činnosti a znovu zdůraznil, že při vedení redakce *Českého slova* nevyvíjel žádnou zvláštní horlivost, pouze se prý cítil být vázán instrukcemi a směrnicemi tiskového odboru. Ke své vlastní novinářské činnosti, ke které se vyjadřoval již i během předchozího dne výslechu, ještě doplnil: „Články, komentáře a úvahy jsem nikdy nepsal z vlastní iniciativy, nýbrž buď na striktní rozkaz, nebo na základě pokynů udělených na tiskových konferencích. Toto platí konkrétně pro články, v nichž lze spatřovati propagaci nacistické ideologie. Jelikož jsem tuto ideologii nikdy nestudoval a také vnitřně neměl žádný vztah k ní, mohl jsem jenom reprodukovati nadiktované fráze. Učinil jsem to, protože list tyto věci přinášet musel a celkem jsem si s tím nikdy nelámal hlavu, poněvadž jsem předpokládal a i věděl, že nikdo tyto věci nečte, aniž by současně uvažoval o tom, že tyto články jsou nadiktované. Namnoze jsem věci schválně stilisticky přehnal, abych je českému čtenáři učinil ještě více absurdními. Byl jsem za to velmi často pokárán Wolmarem, který mně vytykal příliš suchý akademický stil. Je sice pravda, že jsem byl na jedné tiskové konferenci v roce 1942 pochválen Wolmarem za komentář, kritizující nějaký Churchillův projev. Na druhé straně mohu však uvést, že jsem byl několikrát volán k zodpovědnosti pro špatný způsob psaní – ve smyslu německém.“²³⁷

Ke stejnému tématu se pak ještě vrátil i v poslední den výslechu, tedy **13. prosince 1946**. „Totéž platí pro články, v nichž lze spatřovati schvalování a podporování nepřátelské vlády na území republiky. Vylučuji úmysl už proto, že jsem se nikdy nesmířil se skutečností, že českému národu byla odňata státní samostatnost. Okupaci jsem vždy pokládal za čin násilný. Jelikož jsem jako jednotlivec tomu násilí čelit nemohl, musel jsem ustoupiti a pod tlakem tohoto násilí dělal jsem jen to, co jsem nezbytně musel. Považoval jsem celkem situaci za takovou, jaká byla za dob starého Rakouska, kdy český národ byl nucen jinak myslet a jinak mluvit a jednat. Nebyl jsem nikdy politik a neměl jsem tudíž přehled o politické situaci a o podstatě politického dění. V podstatě nedělal jsem nic jiného než protektorátní vláda a Dr. Hácha a předpokládal jsem, že i oni jednají pod nátlakem, a že jejich pravé smýšlení je docela jiné.“²³⁸ V podobném duchu se nese také Prokopovo vyjádření k jeho článkům namířeným proti emigrační vládě a prezidentu Benešovi. „K článkům vyznávajícím proti emigraci, vládě a Dr. Benešovi nutno hleděti nikoliv s hlediska osobního přesvědčení, nýbrž s hlediska tehdejší doby. Tyto články byly vesměs vynuceny jednak příkazy německé skupiny Tisk, jednak všeobecnými směrnicemi tiskového odboru. Potřebný materiál byl nám zpravidla dodán a má práce pozůstávala jediné v tom dávatí vhodnou formu a stilisaci. O legalitě

²³⁷ NA, fond NS, sg. 9/47, karta 136, poř. č. 14, Protokol – František Josef Prokop, s. 8.

²³⁸ Tamtéž, s. 9.

*londýnské vlády jsem uvažoval teprve tehdy, když jsem se dozvěděl ze zahraničního rozhlasu, že vláda byla uznána spojenci a že v důsledku toho byl anulován Mnichov. Můj postoj k Dr. Benešovi byl naprosto kladný, a pokud jsem napsal články proti němu, stalo se takto z donucení. Dokud jsem byl svobodným novinářem, osvědčil jsem svůj kladný postoj k prezidentu republiky články v časopisu Groš. Sám jsem měl v úmyslu opustiti tzv. protektorát a emigrovati na západ.*²³⁹ K této emigraci mělo podle Prokopa dojít poté, co se v roce 1942 na šachovém turnaji v Praze seznámil s Alexandrem Aljechinem.²⁴⁰ Prokop chtěl pracovat jako Aljechinův tajemník u něj ve Francii. Záminkou k vycestování měly být šachy a reportáž ze zahraničního turnaje. Cesta mu však nebyla povolena.

V další části výpovědi se Prokop vyjádřil ještě ke svým protižidovským a protibolševickým článkům. O nich opět uvedl, že názory v nich obsažené nevycházely z jeho vnitřního přesvědčení a že k jejich psaní byl donucen. K článkům zaměřeným proti Židům ještě dodal, že jich napsal, ve srovnání s jinými novináři, málo. Dokonce měl prý mezi Židy i řadu přátel, ale nikdo z nich mu to nemůže dosvědčit, protože neví, kdo z nich ještě žije.

V jedné z posledních částí své výpovědi okomentoval František Josef Prokop krátce pravidelné tiskové konference, své působení v *Pražském ilustrovaném zpravodaji* a svoje členství v *Presseklubu* a *Lize proti bolševismu*. O pravidelných tiskových konferencích uvedl, že se jich zúčastňoval pravidelně jako šéfredaktor *Českého slova* a později *Lidových listů*, protože tato jeho účast byla povinná. Na užších tiskových konferencích byly pak podle jeho slov projednávány především otázky technického rázu. Do *Pražského ilustrovaného zpravodaje* začal psát, opět jako nástupce Lažnovského, v září 1941, a to z příkazu Wolmara. Za své příspěvky dostával honorář ve výši 300 korun za článek, o čemž se ve své svědecké výpovědi vyjádřil Josef Ledek tak, že toto psaní vynášelo Prokopovi „na tehdejší dobu velmi slušnou částku.“²⁴¹

Do *Presseklubu* podle svých slov chodil jen na konference a přednášky, několikrát tam byl i soukromě a hrál šach s českými kolegy. Společenské styky s Němci neudržoval. Členem výboru *Ligy proti bolševismu* byl bez vlastního přičinění jmenován začátkem ledna 1945, a to na schůzi, na kterou byl sice pozván, ale nezúčastnil se jí. Svou funkci ve výboru nikdy nevykonával. Tato část Prokopovy výpovědi se tedy shoduje s výpovědí Korpa.

Závěr Prokopovy výpovědi je věnován jeho působení v *Lidových listech*. Tam se dostal poté, co byl koncem dubna 1943 zproštěn funkce zastupujícího šéfredaktora *Českého*

²³⁹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol – František Josef Prokop, s. 9.

²⁴⁰ Alexandr Alexandrovič Aljechin (1892-1946). Ruský šachista, dvojnásobný mistr světa v šachu.

²⁴¹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol – Josef Ledek, s. 2.

slova a byl povolán jako redaktor do brněnského *Moravského slova*. V této souvislosti se obrátil na Wolmara s prosbou o zproštění novinářského povolání. Nechtěl totiž kvůli špatnému zdravotnímu stavu manželky opouštět Prahu.²⁴² Wolmar jeho žádost zamítl, ale aby mohl setrvat v Praze, jmenoval jej šéfredaktorem *Lidových listů*, a to k 1. květnu 1943. Prokop uvedl, že v *Lidových listech* chtěl pracovat co nejméně aktivisticky, protože chtěl „ustoupit do pozadí.“²⁴³ Proto v době od 1. května 1943 do 5. května 1945 napsal „minimální počet úvodníků a jiných článků“²⁴⁴ a nevyvíjel žádnou iniciativní činnost. Zde se jeho výpověď shoduje s výpověďmi jeho bývalých podřízených. Prokop rovněž popřel, že by redaktory *Lidových listů* nutil k psaní aktivistických článků. Jako důkaz toho, že za doby svého působení v *Lidových listech* už nepožíval Wolmarovy důvěry, Prokop uvedl, že „byl v seznamu hostů a šéfredaktorů, jenž byl sestaven pro účely recepce u maďarského konsula v Praze, na výslovný zákrok Wolmara vyškrtnut, jako jediný z pražských šéfredaktorů.“²⁴⁵ Funkci šéfredaktora *Lidových listů* opustil ze zdravotních důvodů koncem ledna 1945 a zůstal pouze řadovým členem redakce. Přesto byl ještě po 15. březnu 1945 Wolmarovým nástupcem Wolfem pokárán za to, že jako ostatní šéfredaktori nenapsal článek k výročí vzniku protektorátu.

Na úplný závěr své výpovědi Prokop ještě doplnil: „Neobdržel jsem nikdy žádnou peněžitou cenu za svou novinářskou činnost, nenapsal jsem žádnou politickou brožuru, neučinil jsem žádné rozhlasové projevy nebo jiné projevy na schůzích a pod. Z vlastní iniciativy jsem nenapsal žádné články do jiných časopisů, než ve kterých jsem byl zaměstnán, ačkoliv jsem dostával nabídky, abych něco napsal. ... Pokud to bylo v mých silách, snažil jsem se pomoci, kde toho bylo zapotřebí, tak např. jsem psal mnoho žádostí o propuštění uvězněného tajemníka lidové strany Klimenta a mons. Staška. Tyto žádosti jsem adresoval vedoucímu kulturně politického oddělení Wolfovi. Vzhledem k mé nedostatečné znalosti němčiny, překládal mně na mou žádost tato podání do němčiny redaktor Květoň z *Lidových listů*. Žádosti ovšem byly zamítnuty. O tom, že jsem byl od roku 1944 napojen na jednu skupinu domácího odboje, které jsem dodával důvěrné zprávy, vyhražuji si sdělení podrobností pro dobu pozdější.“²⁴⁶ V této části jeho výpovědi je zajímavá zmínka o tom, že měl nedostatečnou znalost němčiny. Dostal se tak do rozporu sám se sebou, protože

²⁴² Srov. viz výpověď Ctibora Melče, který uvedl, že Prokop argumentoval novinářskou degradací jeho osoby a nikoliv zdravotním stavem manželky.

²⁴³ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 136, poř. č. 14, Protokol – František Josef Prokop, s. 11.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 11.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 12.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 12.

v komentáři ke své účasti na procesu s generálem Eliášem naopak uvedl, že jeho znalost němčiny byla natolik dostačující, aby všemu během procesu rozuměl.

9. Obžaloba aktivistických novinářů Jana Scheinosta, Jana Vrby a Františka Josefa Prokopa

Obžaloba v případě Scheinosta, Vrby a Prokopa byla sepsána dne **1. března 1947** a založena do 35stránkového obžalovacího spisu vedeného pod označením Np 22/46-11. Dne 8. března 1947 byli všichni tři obžalovaní předvedeni z vazby a tento spis jim byl předán. Zároveň byl stanoven začátek soudního přelíčení na 9:00 v pondělí 24. března 1947 a místem konání byla určena porotní síň okresního trestního soudu ve Spálené ulici na Praze II.. Součástí zasilky obsahující soudní spis bylo také jméno předsedy soudního senátu²⁴⁷ a 6 přísedících,²⁴⁸ kterým byl případ svěřen k projednání. Jako zástupce státu byl k případu přidělen Jelínek. Samotný obžalovací spis obsahoval kromě dále uvedeného také jména celkem 23 vypovídajících svědků.²⁴⁹ Při předání obžalovacího spisu uvedli obžalovaní jména svých obhájců²⁵⁰ a po podepsání Protokolu o předání²⁵¹ byli v 10:35 odvedeni zpět do vazby.

Obžalovací spis byl před soudem přednesen hned na začátku líčení, tedy 24. března 1947. Čtení spisu se ujal národní prokurátor Jelínek. Obžalovaní byli viněni z toho, že „*v době zvýšeného ohrožení republiky všichni v Praze, František J. Prokop také v Moravské Ostravě, všichni propagovali a podporovali nacistické hnutí a v oné době tiskem, [...] schvalovali a obhajovali nepřátelskou vládu na území republiky a jednotlivé nezákonné činy okupačních velitelství a úřadů v úmyslu, aby rozvrátili mravní, národní a státní vědomí československého lidu, zejména československé mládeže, při čemž byl čin spáchán za okolností zvláště přitěžujících, čímž spáchali všichni obvinění zločin proti státu podle § 3 odst. 1 dekretu presidenta republiky č. 16/45 Sb. ve znění zákona čís. 23/46 Sb.*“²⁵²

Důvodem k obžalobě byla podle státního zástupce skutečnost, že všichni tři obžalovaní se dobrovolně dali do služeb nacistické propagandy uskutečňované prostřednictvím tisku, jejímž cílem bylo co nejhluběji proniknout do politického i kulturního vývoje národa. Podle Jelínka spočívala tato propaganda zejména na přesvědčení, že „*tiskem*

²⁴⁷ Původně se měl případem zabývat zemský soudce Jaroslav Pernt, nakonec však k přelíčení jako předseda senátu usedl František Tomsa.

²⁴⁸ Rudolf Holčák – úředník z Litovle, Jindřich Melich, Jiří Nygrín z Ústí nad Orlicí, Bohumír Pavlík – odborný učitel z obce Loděnice v okrese Mikulov, František Sachs – redaktor z Prahy, Antonín Sochor – lékárník z Prahy (jako náhradník Břetislav Osmančík z Prahy).

²⁴⁹ 13 z nich vypovídalo v případě Františka Josefa Prokopa.

²⁵⁰ Obhájcem Jana Scheinosta byl Otakar Lankaš, Františka Josefa Prokopa Josef Pařík. Jan Vrba prohlásil při předání obžalovacího spisu, že jedná o zastoupení s Kamilem Reslerem. Nebude-li ho tento moci obhajovat, uvedl Vrba, že se bude hájit sám. Dne 20. března 1947 však soudu předložil plnou moc k zastupování podepsanou Janem Vrbou Miloslav Appelt.

²⁵¹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 139, poř. č. 59, Protokol o předání.

²⁵² NA, fond NS, sg. 9/47, karton 139, poř. č. 59, Obžalovací spis, s. 2.

*lze nejvíce působit na duši národa,*²⁵³ jakožto z valné většiny pouhého pasivního příjemce jemu předkládaných sdělení. Novináři pak prý byli touto ideologií chápáni pouze jako hlasatelé. Proto nacisté podle Jelínka hledali takové, kteří lehko přijmou za svou jejich zásadu, že *„lidé jsou hlupci, že objektivita a ohled na mravní zásady jsou hlavní vadou v novinách.*“²⁵⁴ Jelínek také připomněl, že na úspěšném ovládnutí tisku se kromě získání vhodných osob do vedení redakcí ze značné části podílela také praxe předběžné cenzury, která fungovala už od dob Beranovy vlády.

Jelínek už ve své úvodní řeči zcela jasně a kategoricky odmítl obhajobu založenou na tvrzení, že obvinění byli k aktivistickému přístupu a způsobu psaní a vedení svých redakcí donuceni, když uvedl, že přísně důvěrné tiskové pokyny ze dne 17. března 1939 stanovovaly šéfredaktorům zcela jasně *„být hlavními poháněči členů redakce k službám okupantům,*“²⁵⁵ za což jim mělo být odměnou, že nemohli být vydavatelem jen tak sesazeni a veškeré změny v redakci mohly být prováděny jen s jejich povolením. Těchto skutečností a nařízení si musely být osoby, které se zúčastňovaly pravidelných, i užších, tiskových konferencí naprosto jasně vědomy, a to nejpozději od zářijového výnosu z roku 1939. A všichni tři obžalovaní takovými osobami byli.

Jejich vinou pak *„klesla úroveň jejich listů na úroveň nacistického tisku, který měl s dřívějšími novinami společnou právě jen formu,*“²⁵⁶ když *„papouškovali a sami zpracovávali stupidní nápady nacistické propagandy [...] o samospasitelnosti nacismu, zejména na poli sociálním, o Hitlerově genialitě, o blahobytu, který národ čeká v rámci říše.*“²⁵⁷ Tím pomáhali nacistům k prosazení jejich cílů, propagovali totální nasazení a prezentovali jako samozřejmé podřízení se nacistickému vedení v tzv. nové Evropě. Tisk pod jejich vedením byl podle obžaloby jenom česky psaný, jinak ale neměl s češtvím nic společného. Tito novináři byli pouhými *„textaři,*“²⁵⁸ které nacisté zneužívali pro hlásání vlastních myšlenek a názorů a k obhajobě mnichovských událostí před světovým veřejným míněním. Zároveň mělo toto působení českých novinářů ve prospěch Německa dodat na věrohodnosti tvrzení o tom, že Češi jsou pouze pod jeho ochranou, nikoliv nadvládou.

Cíle nacismu jsou podle Jelínka všeobecně známy, takže není ani třeba obsírně dokazovat, že mu obvinění opravdu sloužili. Navíc, když, jak řekl, *„žádná hrubost nebyla obviněným jako ostatním přísluhovačům dost pádná, žádná pomluva dost špinavá, když šlo o*

²⁵³ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 139, poř. č. 59, Obžalovací spis, s. 5.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 5.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 6.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 7.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 7.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 6.

*zahanbení našich lidí [...], jako na druhé straně jim nebyla žádná podlézavá fráze dost nabubřelá, když šlo o okupanty.*²⁵⁹

Podle národního prokurátora bylo tedy zcela zřejmé, že obžaloba byla na Scheinosta, Vrbu a Prokopa podána především proto, že nacistické hnutí podporovali nejen svými projevy, které jsou v obžalovacím spise výslovně uvedeny, ale také celým svým vystupováním a chováním. Všichni obvinění si byli podle Jelínka velmi dobře vědomi toho, jaké úkoly je čekají, dají-li se do služeb nacistické propagandy. Minimálně již zmiňovaný *„souhrnný přehled pokynů ze dne 17. 9. 1939 mluvil tak jasnou řečí o tom, co musí pro ně [Němce] konat každá osoba na vedoucím místě v tisku, že kdo na sebe vzal dobrovolně tyto povinnosti, projevil už tím zřetelně úmysl, pomáhat okupantům v propagaci jejich hnutí a vůbec je podporovat. A to obvinění také konali, a to podle toho, co bylo uvedeno, s horlivostí a úsilím, hodnými lepší věci.*²⁶⁰

Podle Jelínka si obvinění byli také vědomi toho, že svými články mohou do značné míry ovlivnit veřejné mínění a tedy i morální vědomí českého národa. Psali-li tedy uvedené články o vlastní vůli, sledovali tím podle státního zástupce jasný úmysl *„rozvrátit mravní, národní a státní uvědomění československého lidu, zejména mládeže.*²⁶¹ A to se jim, viděno očima národního prokurátora, také podařilo, protože celá řada lidí byla pod vlivem jejich článků *„stržena k pomahačství, nebo i jen zviklána ve víře v konečné vítězství naší národní věci.*²⁶² To považoval Jelínek za obzvlášť přitěžující okolnost. Proto pro všechny obžalované požadoval trest podle § 3 dekretu presidenta republiky č. 16/45 Sb. ve znění zákona čís. 23/46 Sb.

9.1 Obžaloba Františka Josefa Prokopa

Osobě Františka Josefa Prokopa se obžaloba věnuje **na stranách 26 až 33** obžalovacího spisu. Zpočátku je shrnuto jeho žurnalistické působení před jeho příchodem do redakce *Českého slova*. Zdůrazněny jsou jeho vyrovnané finanční poměry z doby, kdy nebyl novinářsky činný.

Národní prokurátor také zdůraznil, že Prokop byl, podle odborníků, kteří posuzovali jeho činnost, pouze průměrným novinářem. Tím Jelínek navázal na své tvrzení z obecné části

²⁵⁹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 139, poř. č. 59, Obžalovací spis, s. 8.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 34.

²⁶¹ Tamtéž, s. 35.

²⁶² Tamtéž, s. 35.

své řeči o tom, že odchod nebo odstranění těch, kteří se nechtěli podrobit nacistické teorii žurnalistiky, dal prostor těm, kteří by se jinak na základě svých schopností vůbec neměli šanci uplatnit na vedoucích místech.

Prokop byl i obžalobou, stejně jako některými svědky, prohlašován za náročného, povýšeného a domýšlivého. Zároveň bylo národním prokurátorem vzpomenuo i Prokopovo tvrzení o tom, že byl politicky nevyhraněný a politické dění ho nezajímalo. To, že byl z něho zmaten, svědčilo podle obžaloby o tom, že byl Prokop opravdu přesvědčen o vítězství Německa, a to především na základě jeho tehdejších úspěchů. K tomu dále Jelínek uvedl, že „podle svědka Jana Matějů prolašoval [Prokop] už v r. 1938, že Hitler je chlap, který z Evropy něco udělá, a že jeho jednání je správné.“²⁶³

Nejčastěji byly Františku Josefu Prokopovi obžalobou vytýkány jeho údajné blízké styky s Wolfgangem Wolframem von Wolmarem. Ten měl zasáhnout už při Prokopově plánovaném propuštění z redakce *Českého slova*. Prokop mu pak za svého působení v ostravské redakci poslal 1000 korun jako příspěvek na německý *Červený kříž*.²⁶⁴ V roce 1941 mu pak Wolmar projevil svou důvěru udělením povolení k poslechu zahraničního rozhlasu. Důkazem jejich úzké spolupráce bylo podle Jelínka také přijetí „známých přísluhovačů Brikciuse a Paigra“²⁶⁵ do redakce *Českého slova*, které mělo být výsledkem Prokopovy dohody s Wolmarem. Tím měl být Prokop také několikrát pochválen, např. v květnu 1942 za komentář k procesu s generálem Eliášem,²⁶⁶ a dokonce označen za nejlepšího nástupce zesnulého Karla Lažnovského. K této pochvalné řeči ze strany Wolmara mělo dojít u příležitosti jmenování Prokopa do čela redakce *Lidových listů*. Toto jmenování bylo podle Jelínka také dílem Wolmara, který se zasadil o to, aby Prokop nemusel odejít z Prahy do Brna.

Jako další jednoznačně přitěžující okolnost byla zmíněna už Prokopova samotná účast na procesu s generálem Eliášem. Jeho přítomnost v soudní síni byla podle Jelínka dostatečným důkazem toho, že Prokop psal „po chuti okupantům a měl jejich mimořádnou důvěru.“²⁶⁷ Také fakt, že byl jmenován do výboru *Ligy proti bolševismu*, byl obžalobou považován za přitěžující. A to i přesto, že se tak stalo bez jeho přičinění, jak správně podotkl národní prokurátor. I tak to však podle Jelínka „svědčí [...] o jeho známém aktivistickém

²⁶³ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 139, poř. č. 59, Obžalovací spis, s. 27.

²⁶⁴ O této skutečnosti se ale nezmiňuje žádná ze svědeckých výpovědí, na nichž byla celá obžaloba založena.

²⁶⁵ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 139, poř. č. 59, Obžalovací spis, s. 30.

²⁶⁶ K tomuto ale naopak Prokop ve své výpovědi uvedl, že Wolmar označil jeho článek za „ubřečený,“ proškrtal jej a sám mu nadiktoval pasáže, které chtěl v komentáři mít.

²⁶⁷ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 139, poř. č. 59, Obžalovací spis, s. 30.

postoji,²⁶⁸ stejně jako to, že o své vlastní vůli přispíval do *Pražského ilustrovaného zpravodaje*.

Národní prokurátor ve své řeči připomněl všechna Prokopova žurnalistická angažmá, jak před okupací, tak hlavně během ní. Na své první místo v období Protektorátu, kterým byl dočasný zástup v redakci *Českého slova*, přišel Prokop podle Jelínka „už zřejmě s připraveným plánem, jak učiniti své zaměstnání trvalým.“²⁶⁹ Tímto plánem zřejmě mělo být to, že z vlastního popudu začal psát zpravodajské i publicistické články silně zaměřené proti Spojencům.²⁷⁰ Časem začal psát i o vnitropolitické situaci a jako první zaútočil svým článkem na prezidenta Beneše.²⁷¹ Nejvýrazněji však podle Jelínka proti Prokopovi mluví to, že své články podepisoval celým jménem, což nebylo zvykem, tedy se za ně nestyděl. A co víc, svým aktivistickým smýšlením se netajil ani při rozmluvách se svými kolegy.²⁷²

Ostrý aktivistický směr měl Prokop zavést ihned po svém příchodu také v ostravské redakci. Před soudem bylo znovu uvedeno, že se ke svým kolegům choval povýšeně a nutil je do psaní aktivistických článků, které pak navíc ještě sám upravoval.²⁷³ Aktivistické byly podle obžaloby i jeho vlastní články. A jelikož Prokop popřel, že by k jejich psaní dostal nějaké pokyny, je podle Jelínka jasné, že je psal z vlastního popudu. Pro členy redakce měl rovněž pořádat politické přednášky zaměřené proti Sovětskému svazu.²⁷⁴

Dalším Prokopovým působištěm byla opět pražská redakce *Českého slova*. Tentokrát se do ní ale vrátil jako šéfredaktor, což podle státního zástupce bylo „pro jeho aktivismus víc než pádné vysvědčení.“²⁷⁵ I zde měl Prokop podle obžaloby nutit redaktory do psaní aktivistických článků a vyhrožovat jim, zadávat témata a upravovat články. Stejnou „až nadměrnou aktivistickou praxi“²⁷⁶ měl Prokop zavést proti vůli vydavatelství i v *Lidových listech*, kde navíc podle obžaloby „učinil i pokus získat církevní hodnostáře k projevům proti bolševismu a k aktivistickým projevům vůbec.“²⁷⁷

Pokusíme-li se shrnout obžalobu Františka Josefa Prokopa do základních bodů, bude jich šest. Prokop byl viněn z toho, že ve svých člancích, kterých v době okupace napsal na tři sta,:

²⁶⁸ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 139, poř. č. 59, Obžalovací spis, s. 33.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 27.

²⁷⁰ Jako příklady zmínil Jelínek následující Prokopovy články: *Vyřaděná Francie* z 25. června 1940, *Roztřesená Anglie* z 26. června 1940, *Vrchol anglické podlosti* z 5. července 1940, *Čin v zájmu Evropy* z 18. srpna 1940, *W. C. na kolenou* z 28. srpna 1940, *Nový triumf osy* z 31. srpna 1940.

²⁷¹ Stát se tak mělo v článku *České loutky pana Churchilla*, který vyšel v Českém slově 28. července 1940.

²⁷² Toto tvrzení podpořila svými výpověďmi také řada svědků.

²⁷³ Toto tvrzení obžaloby vycházelo rovněž z celé řady svědeckých výpovědí.

²⁷⁴ I podle obžaloby však Prokop připustil, že usměrňoval práci v redakci, když tam byla uvolněná kázeň, ale výhružky, stejně jako přednášky proti Sovětskému svazu popřel.

²⁷⁵ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 139, poř. č. 59, Obžalovací spis, s. 30.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 32.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 32.

- 1) schvaloval a obhajoval „vládu okupantů a nezákonné a násilné činy její a jejích orgánů“,²⁷⁸ obzvlášť schvaloval krutá okupantská opatření po atentátu na Heydricha a souhlasně komentoval potrestání generála Eliáše;²⁷⁹
- 2) propagoval nacismus a rasismus a „zejména horlivě propagoval označování židů a zřizování ghet“;²⁸⁰
- 3) vychvaloval totální nasazení a především nasazení mládeže;²⁸¹
- 4) nejčastěji útočil na spojence, a to především na Sovětský svaz, a vychvaloval německou brannou moc;
- 5) útočil na prezidenta republiky, emigrační vládu a legionáře;²⁸²
- 6) uctíval Karla Lažnovského.²⁸³

²⁷⁸ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 139, poř. č. 59, Obžalovací spis, s. 31.

²⁷⁹ Těchto přečinů se měl Prokop dopustit v 25 člancích. Příklady jejich názvů (*Zákon je tvrdý* ze 30. září 1941, *Osudný omyl* ze 13. listopadu 1941, *Vláda pozitivní práce* z 20. ledna 1942, *Český aktivismus jest jen jeden* z 1. března 1942, *V jasné frontě s německým národem* ze 17. března 1942) uvádí obžaloba na straně 31 obžalovacího spisu.

²⁸⁰ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 139, poř. č. 59, Obžalovací spis, s. 31, vč. uvedení názvů některých (*Vůdcova síla a jistota* z 2. února 1941, *Strašáky mezinárodního Žida a drobné záškodnictví neohrozí vítězství říše* z 11. listopadu 1941, *Momenty neporazitelnosti* z 20. prosince 1942, *Šílenství cizí rasy* z 11. července 1941, *Označte židy* z 21. srpna 1941, *Perspektivy židovského nebezpečí ve světle Amarantova případu* z 12. února 1943) z celkem 29 článků, v nichž měl Prokop propagovat nacismus a rasismus.

²⁸¹ Příklady těchto článků (*Potřebujeme moderní mládež* z 5. února 1942, *O novou českou mládež* ze 30. července 1942, *Výmysly a fakta* z 12. listopadu 1942, *V klidu a pořádku do válečného totálního nasazení* z 28. února 1943) jsou uvedeny na stranách 31 a 32 obžalovacího spisu.

²⁸² Příklady článků (*Londýnský reflektor a protektorátní byrokracie* z 2. prosince 1941, *Dr Beneš nemá právo mluvit za český národ* z 9. prosince 1941, *Pískání v lese* z 15. dubna 1942, *Benešovy hrozby na český lid neúčinkují* z 3. března 1943) jsou uvedeny na straně 32 obžalovacího spisu.

²⁸³ Jako příklad je na straně 32 obžalovacího spisu uveden článek s názvem *K výročí smrti Karla Lažnovského* z 10. října 1942.

10. Vývodní návrhy podané Františkem Josefem Prokopem v reakci na obžalovací spis

Reakcí na doručený obžalovací spis byly ze strany Františka Josefa Prokopa dva vývodní návrhy, které podal k *Národnímu soudu* prostřednictvím svého advokáta Josefa Paříka. Vyjadřuje se v nich k jednotlivým bodům obžaloby a požaduje předvolání dalších svědků a předložení nových důkazů svědčících v jeho prospěch. Některé body jsou shodné s tím, co Prokop uvedl již ve své svědecké výpovědi, některé skutečnosti uvedl poprvé až právě v těchto vývodních návrzích.

10.1 První vývodní návrh

První vývodní návrh byl sepsán **17. března 1947** a *Národnímu soudu* doručen **18. března 1947**, tedy deset dní poté, co Prokop, Vrba a Scheinost obdrželi obžalovací spis. Vyjadřuje se postupně k jednotlivým bodům obžaloby, žádá předvolání uvedených svědků a také soudní vyžádání písemného materiálu, jmenovitě ročníku 1937/1938 časopisu *Groš*, do kterého Prokop přispíval během svého angažmá u firmy *Baťa*, a konceptu jeho blíže nespecifikovaného díla uloženého v trezoru *Živnobanky*. První vývodní návrh je rozdělen do dvaceti bodů.

1) František Josef Prokop na svou obhajobu uvedl, že jeho finanční poměry v letech 1938 až 1939 byly sice urovnané, jak připomněla obžaloba, ale ne natolik, aby mohl žít bez příjmů z trvalého zaměstnání. Kromě každodenních výdajů si značné náklady vyžádalo také léčení manželky Anny po vážném úrazu. Proto se ucházel o tříměsíční výpomoc v *Melantrichu*, a to na doporučení *Syndikátu novinářů*.²⁸⁴

2) Prokop dále popřel, že by kdy vedl politické rozhovory se svědkem Janem Matějů, který s ním působil v redakci týdeníku *Groš*. Matějů tam byl podle Prokopa zaměstnán jako administrativní síla, a neměli tedy ani příležitost se spolu blíže stýkat a debatovat spolu. Na základě toho tedy František Josef Prokop také popřel, že by vyslovil svědkem zmiňovaný názor, jaký měl mít na Hitlera.²⁸⁵ Matějů vypovídal podle Prokopa zaujatě, protože ten jej na počátku roku 1939 označil před vedením firmy *Baťa* za neschopného. Co se týká samotného časopisu, je podle Prokopa z jeho samotného obsahu zřejmé, že nevystupoval

²⁸⁴ Jako svědci, které si Prokop žádal předvolat a vyslechnout k tomuto bodu, byli uvedeni: Karel Zieris, Bohumil Horáček a Anna Prokopová.

²⁸⁵ „Hitler je chlap, který z Evropy něco udělá.“ Viz kapitola 8.2.

jako zastávce Hitlera, ale že se naopak ve svých článcích stavěl na stranu prezidenta Edvarda Beneše.²⁸⁶

3) František Josef Prokop také popřel, že by přišel do *Českého slova* s „plánem, jak učiniti své zaměstnání trvalým,“²⁸⁷ jak to uvedla obžaloba, protože v *Melantrichu* v té době téměř nikoho neznal. Šéfredaktor Houdek přinášel pokyny z tiskových porad a bylo-li Prokopovi uloženo zpracovat podle nich článek, udělal to a opatřil text svou značkou. „K tomu ještě Dr. Vajtauer, který řídil zvláštní zpravodajské oddělení *Melantricha*, a jak jsem cítil, vykonával zvláštní dozor nad zahraniční rubrikou, mne nutil přičleňovat komentáře ke zprávám, upozorňuje výslovně, že je to moje povinnost. Podléhal jsem vždy sugestivnímu vlivu nadřízených a konal jsem uložené práce podle příkazů a nikoliv ze svého popudu.“²⁸⁸ Navíc měly jeho komentáře často vycházet ještě pozměněny, což mu bylo zdůvodňováno cenzurou. A on po dalších, „pravých“²⁸⁹ důvodech nepátral.²⁹⁰

4) Článek s názvem *České loutky pana Churchilla*, který citovala obžaloba, měl Prokop napsat podle podkladů dodaných z tiskové rady, konečnou revizi textu pak provedl Karel Lažnovský, a to podle Prokopa s podstatnými změnami včetně záměny autorské značky za plné jméno. Všechny tyto změny prý byly provedeny bez Prokopova vědomí. Tvrzení obžaloby o tom, že podepisoval své články plným jménem, považuje Prokop za nepravdivé. Jednak mu v době, o které obžaloba hovoří, měly vyjít pouze dva články, dále pak vycházela v té době celá řada článků podepsaná plným jménem i podstatně známějšími českými novináři. Stejně jako u Jana Matějů popřel Prokop i u svých bývalých kolegů z *Českého slova*, že by s nimi vedl aktivistické rozhovory. „A jaký ten můj aktivismus opravdu byl, lze zase poznat ze skutečnosti, že při nočních službách v redakci jsem s ostatními přítomnými redaktory poslouchal zakázaný londýnský a švýcarský rozhlas.“²⁹¹ Prokop se dále odvolal na jména Lažnovského, Vajtauera a Křemena a uvedl, že v jejich přítomnosti by ani nemohl vnést do redakce *Českého slova* žádný větší aktivismus, než jaký tam už panoval.²⁹²

5) V dalším bodě se Prokop vyjádřil k situaci okolo jeho setrvání v redakci *Českého slova* po uplynutí sjednané tříměsíční lhůty. Uvedl, že se nijak nebránil svému propuštění, pouze poprosil tajemníka Horáčka, aby vyřídil řediteli *Melantrichu* Šaldovi jeho dík a ochotu

²⁸⁶ Jako důkaz tohoto tvrzení má soudu posloužit ročník 1937 a 1938 týdeníku vydávaného Československou akciovou tiskárnou.

²⁸⁷ Viz kapitola 9.1.

²⁸⁸ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 65, Vývodní návrh, s. 3.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 3.

²⁹⁰ Jako svědci pro tento bod měli být vyslechnuti Jan Pallauš a Dr. Antonín Houdek.

²⁹¹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 65, Vývodní návrh, s. 4.

²⁹² Svědkem k tomuto bodu měl být Jan Pallauš.

pracovat pro redakci i nadále. Nato mu byla za týden ze strany vydavatelství nabídnuta funkce politického redaktora v Ostravě, kterou přijal.²⁹³

6) Šestáým bodem postoupil Prokop ke svému ostravskému angažmá. Toho, že by se měl snažit dostat se na začátku roku 1941 zpět do Prahy jako šéfredaktor *A-Zetu*, jak to uvedla obžaloba, si podle svých slov nebyl vědom. Co se týká jeho práce v ostravské redakci *Českého slova*, uvedl, že tam rozhodně nezavedl aktivistický kurz, ale pořádek, aby nemohla být díky nějaké neopatrnosti nebo nekázní ohrožena její existence. Byl tam prý z Prahy poslán proto, aby dohlédl na to, že ostravské *České slovo* nebude jen přetiskovat úvodníky a komentáře pražských listů pod hlavičkou *Melantrichu*, ale začne je zpracovávat samostatně. Musel povinně jezdit do Prahy na tiskové konference a pokyny z nich pak sám zpracovával nebo jejich zpracování zadával redaktorům. Nenutil je však do aktivistického psaní, ani jim nevyhrožoval. Pořádal pro své kolegy redakční porady, když bylo třeba sdělit všem redaktorům něco důležitého z toho, co se dozvěděl na tiskové konferenci v Praze, nikoliv politické přednášky o vítězství Německa nebo zaměřené proti Sovětskému svazu. Také prý nežádal dopisovatele o sdělování informací o osobách smýšlejících nepřátelsky o říši; dozor nad dopisovateli svěřil svému zástupci Skoumalovi a vůbec s nimi tedy nepřicházel do styku. To, že redakce nepožívala za jeho vedení žádných výhod ze strany německých úřadů, se snažil dokázat připomenutím faktu, že ostravská redakce *Českého slova* byla během jeho působení na měsíc uzavřena pod pohružkou, že příště bude zavřena nadobro.²⁹⁴

7) V sedmém bodě prvního vývodního návrhu Prokop komentoval svůj příspěvek na německý *Červený kříž*, který mu obžaloba také přičetla k tíži. Tisíc korun věnoval této instituci podle svých slov stejně jako mnoho dalších Čechů, kteří dokonce přispívali i většími částkami. Navíc přispěl pouze jednorázově. Co se týká skutečnosti, že peníze předal přímo Wolmarovi, udělal to prý proto, že mu v Praze řekli, že už to tak udělala i řada dalších, aby se zbavili Wolmarovy všetečnosti.

Wolmara znal Prokop jen z tiskových konferencí a osobně se s ním nikdy nestýkal. Mimo jiné proto, že jeho znalost němčiny byla podle jeho vlastních slov pouze pasivní. Rozuměl psanému i mluvenému německému slovu, ale sám dobře mluvit ani psát německy neuměl, jak už uvedl na závěr své svědecké výpovědi.²⁹⁵

²⁹³ Jako svědky tohoto tvrzení si Prokop přál předvolat Ing. Bohumila Horáčka a svoji manželku Annu Prokopovou.

²⁹⁴ Za svědky pro tento bod si bere generálního ředitele Melantrichu Jaroslava Šaldu, ředitele Melantrichu v Ostravě a redaktory Josefa Skoumala a Jaroslav Fryčera.

²⁹⁵ Svědkem pro tento bod měl být redaktor Josef Kvētoň.

8) Co se týká způsobu vedení ostravské redakce, uvedl František Josef Prokop, že se při své práci vždy přesně držel směrnic, které měl výslovně uvedeny ve smlouvě, a pokynů, které dostával na tiskových konferencích. Nic navíc mimo tyto směrnice a pokyny prý nedělal.²⁹⁶

9) V devátém bodě Prokop opět zopakoval, že nepožíval žádné zvláštní důvěry Wolfganga Wolframa von Wolmara. Plyne to podle něj mimo jiné z již výše zmiňované skutečnosti, že Wolmar nechal za Prokopova působení dočasně zastavit vydávání *Českého slova* v Ostravě.

Tvrzení obžaloby o tom, že měl povolení k poslechu zahraničního rozhlasu, označil Prokop za nepodložené a uvedl, že takové povolení neměl.

Ve stejném bodě ještě František Josef Prokop uvedl, že zpět do Prahy byl povolán v době hromadného onemocnění všech šéfredaktorů vydavatelství *Melantrich*²⁹⁷ a po smrti Lažnovského byl Wolmarem jmenován zastupujícím šéfredaktorem *Českého slova*. Na přeložení do Prahy podle svého tvrzení finančně nezískal, naopak odpadnutím diet za cesty z Ostravy do Prahy spíše ztratil.²⁹⁸

10) Prokop rovněž odmítl jako nepravdivé tvrzení obžaloby o tom, že po svém příchodu do pražské redakce nutil své kolegy do psaní aktivistických článků. Podle Prokopa byli všichni jeho podřízení zkušení novináři, které si vybral Lažnovský a sám jim přidělil funkce. Prokop uvedl, že na redakčních poradách pouze kolektivně tlumočil pokyny, které dostával od německých úřadů.

V tomto bodě se pak vyjádřil také k propuštění redaktora Koláčka, ke kterému podle něj došlo na návrh ředitelství *Melantrichu*, jemuž se Koláček jevil v redakci jako nadbytečný. Františka Švehlu, kterému měl rovněž dát výpověď, Prokop podle svých slov neznal, dozvěděl se o něm až z výpovědi při výslechu na ministerstvu vnitra.²⁹⁹

11) Ve věci přijetí redaktorů Brikciuse a Paigera do *Českého slova* Prokop uvedl, že je přijal na rozkaz Wolmara. Skutečnost, že Wolmar prosadil do redakce tyto dva známé

²⁹⁶ Důkazem toho, že při své práci plnil pouze to, co mu bylo uloženo, měla být jeho smlouva s vydavatelstvím a za svědka si k tomuto bodu přál předvolat redaktora Josefa Skoumala.

²⁹⁷ Šéfredaktory *Melantrichu* v té době byli Lažnovský, Vajtauer a Křemen.

²⁹⁸ Jako svědek pro tento bod je uveden Jaroslav Simonides.

¹⁶ Svědky v tomto bodě měli být redaktor Miloš Kocourek a redaktori *Svobodného slova* Ivan Suk, Edvard Ceněk a František Meloun.

¹⁷ Svědkem k tomuto bodu měl být Jaroslav Simonides nebo jiná zodpovědná osoba, která s Brikciusem a Paigerem uzavírala smlouvu.

aktivistické novináře, svědčí podle Prokopa o tom, že podle Wolmarova mínění byla redakce pod Prokopovým vedením málo aktivistická.³⁰⁰

12) K bodu obžaloby, který Prokopovi vytýkal jeho činnost v *Pražském ilustrovaném zpravodaji*, obžalovaný uvedl, že to bylo opět Wolmarovo nařízení. Ten si přál, aby Prokop převzal psaní článků pro tento list po Lažnovském, což Prokopovi sdělil, když ho přijímal na místo zastupujícího šéfredaktora pražského *Českého slova*. František Josef Prokop tedy považoval psaní do *Pražského ilustrovaného zpravodaje* za součást své služební činnosti. Podle svých slov sem navíc nepsal žádné vlastní texty, protože jeho články byly pouze každodenním shrnutím obsahu denního tisku.

Kromě novin, jejichž byl postupně šéfredaktorem, a *Pražského ilustrovaného zpravodaje* pak už nepsal do žádných jiných listů a to i přesto, že, jak uvedl, dostával velice výhodné finanční nabídky.³⁰¹

13) Třináctý bod se týkal Prokopovy účasti na procesu s generálem Eliášem. Prokop uvedl, že byl spolu s Wernerem zaveden do jednacích síně čtvrt hodiny před začátkem samotného líčení. A to podle jeho mínění jen proto, že Vajtauer, Lažnovský a Křemen byli v té době v nemocnici a Němci chtěli uveřejnit referát o procesu v listech vydávaných pod hlavičkou *Melantrichu*. A momentálně nejspíš neměli vhodnější osoby, než byli Prokop s Wernerem, proto byl komentář z procesu svěřen ke zpracování jim. Prokopův komentář pak ale Wolmar označil za nedostatečný a sám mu nadiktoval nový, jak už to František Josef Prokop uvedl dříve ve své svědecké výpovědi.³⁰² Co se týká obžalobou zmiňované pochvaly na tiskové konferenci, měla se podle Prokopa vztahovat k úplně jinému článku.

O vzájemných vztazích s Wolmarem podle Prokopa dále svědčí také to, že kromě procesu s generálem Eliášem už ho Wolmar k žádným jiným nepřizval. Prokop zde zmínil zejména procesy s pravoslavnými duchovními, kterých se naopak jako jediný šéfredaktor neúčastnil a komentáře pro *Melantrich* musel převzít odjinud.³⁰³

14) Hlavním Prokopovým argumentem a argumentem jeho obhajoby bylo od samého počátku tvrzení, že všechny články, které napsal v době okupace, psal podle pokynů a směrnic a na základě dodaného materiálu, navíc „*pod silným tlakem hrozeb*.“³⁰⁴ Články z této doby, které vyšly s jeho podpisem, tedy nevyjadřují jeho přesvědčení. Všechny musely projít přes tři stupně cenzury a do tisku se dostávaly silně pozměněné. „*Neměl jsem*

³⁰¹ Jako svědek k tomuto bodu je uveden Josef Novák, bývalý vedoucí redaktor časopisu *Český dělník*.

³⁰² Viz kapitola 8.3.

³⁰³ Jako důkazy k tomuto bodu měly posloužit písemné materiály předložené soudu a jako svědka v této záležitosti navrhovala obhajoba předvolat Ctibora Melče.

³⁰⁴ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 65, Vývodní návrh, s. 10.

úmysl schvalovat a obhajovat vládu okupantů a její činy, také jsem úmyslně nepropagoval nacismus a rasismus, nýbrž vnitřně jsem si přál znovunabytí svobody a samostatnosti. Byl jsem přesvědčen, že Německo válku prohraje a připravoval jsem se na to. Neútočil jsem také z vlastního popudu na emigraci, presidentu a spojence, nýbrž psal jsem z neodolatelného donucení, to, co jsem musel. Šlo o dobu za Heydricha a bezprostředně po jeho smrti, kdy i jen nepatrné zdráhání anebo nepatrné prozrazení opravdového přesvědčení, znamenalo ohrožení života mého, mé rodiny, zaměstnavatele a jeho podniku.“³⁰⁵

Jeho vztah k Sovětskému svazu je podle Prokopa možné posoudit z toho, že před válkou otiskoval všechny své publicistické práce o šachu v sovětském odborném tisku a že byl za tuto činnost vyznamenán vysokou cenou moskevského komisariátu pro fyskulturu. Zároveň Prokop prohlásil, že nepsal horlivě a nikdy nepřekročil meze své působnosti, od roku 1942 se dokonce pokoušel psaní sabotovat záměrným vkládáním chyb, což vyvrcholilo v roce 1943 Wolmarovým prohlášením, že František Josef Prokop svým psaním zničil veškerou tříletou snahu českého aktivistického tisku.³⁰⁶

15) Ke svému plánovanému přesunu do Brna a konečnému přeražení do redakce *Lidových listů* Prokop uvedl, že 1. května 1943 ho Wolmar zprostil funkce zastupujícího šéfredaktora pražského *Českého slova* a ředitelství *Melantrichu* nařídilo jeho přesunutí do Brna. On však kvůli zhoršenému zdravotnímu stavu žádal Wolmara o zproštění veškeré žurnalistické služby. Wolmar vyhověl jen částečně, když ho jmenoval do funkce šéfredaktora *Lidových listů*, o kterých se říkalo, že po Schienostově odchodu budou zastaveny. Do *Lidových listů* ho Wolmar osobně uvedl, jako to podle Prokopových zkušeností dělal i v případě všech ostatních šéfredaktorů.³⁰⁷

16) Za jeho působení v *Lidových listech* nedal Prokopovi nikdo najevo žádné přání ohledně směřování listu, tak se držel všeobecných úředních směrnic. Kromě toho však dbal na katolické založení listu a domnívá se, že *Lidové listy* pod jeho vedením byly nejméně aktivistickým českým tiskem. Nikdy se prý také nesnažil získat nikoho k aktivistickým projevům, jak udávala obžaloba.³⁰⁸

³⁰⁵ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 65, Vývodní návrh, s. 10.

³⁰⁶ Důkazy předloženými k tomuto bodu byly Prokopovy poznámkové sešity, jeho knižní materiál a rukopis uložený v trezoru Živnobanky. Svědky v tomto bodě obhajoby měli být Ctibor Melč, rada nejvyššího správního soudu v Praze-Bubenči Vladimír Mrazík a štábní kapitán Karel Frajnd.

³⁰⁷ Svědectví k tomuto bodu měli poskytnout Jaroslav Simonides a ministerský rada Ctibor Melč.

³⁰⁸ Jako svědci k tomuto bodu byli uvedeni František Vondráček, Jan Holeček a redaktori *Lidové demokracie* František Moravec a Josef Květouň.

17) Co se týká blahopřání od Moravce, které zmiňuje obžaloba, to se podle Prokopa netýkalo jeho osoby, ale celého listu. František Josef Prokop si ho podle svého tvrzení zapsal do poznámkového bloku proto, aby mohl jeho text přesně tlumočit v redakci a na představenstvu vydavatelství. Prokop k tomuto bodu připojil také názor, že u Moravce nebyl v oblibě. Neobdržel od něj totiž ani žádnou z mnoha cen, které uděloval novinářům.³⁰⁹

18) Na přelomu ledna a února 1945 odřekl František Josef Prokop písemně další vykonávání šéfredatorských povinností a stáhl své jméno z tiráže *Lidových listů*, čímž chtěl reagovat na své jmenování do výboru *Ligy proti bolševismu*, které proběhlo bez jeho vědomí. Když se pak dozvěděl, že má být pro své chování zatčen, uchýlil se do nemocnice.³¹⁰

19) Dalším, co obžaloba přičítala Prokopovi k tíži, bylo vyznamenání v podobě bronzové Svatováclavské orlice. K tomu však Prokop uvedl, že i toto vyznamenání, stejně jako funkci ve výboru *Ligy proti bolševismu*, dostal bez vlastního přičinění a navíc jako jeden z posledních. Dva dny po udělení vyznamenání mu pak ještě bylo vytknuto, že jako jediný ze šéfredaktorů nenapsal článek k výročí 15. března.

Prokop prohlásil, že za jeho působení v *Lidových listech* tam nevyšel z jeho podnětu ani jediný článek namířený proti emigraci ani proti Šrámkovi. Na podzim roku 1944 byl prý dokonce vyšetřován za kampaň na podporu Sovětského svazu.³¹¹

20) V posledním bodě prvního vývodního návrhu se František Josef Prokop ještě vrátil ke všem bodům obžaloby a znovu shrnul, co bude předmětem jeho obhajoby.³¹² „*Obžaloba vyvozuje můj úmysl pomáhat okupantům v propagaci jejich hnutí a vůbec je podporovat když nic jiného, tak z toho, že zde byl jakýsi souhrnný přehled přísně důvěrných pokynů z 17. IX. 1939 o tom, co třeba na vedoucím místě v tisku konat. Obžaloba se však nepokouší ani o důkaz, že jsem tento předpis znal, a fakt je, že jsem ho vůbec neznal a znáti nemohl, poněvadž byl vydán dávno před mým opětovným vstupem do žurnalistiky, platil pro vedoucí redaktory a byl přísně důvěrný.*“

³⁰⁹ Svědky v tomto bodě měli být štábní kapitán Karel Frajnd (k jeho jménu byla tužkou připsána poznámka „*jak to ví?*“), redaktor *Svobodného slova* František Paiger a redaktor *Lidové demokracie* Alexandr Šviha.

³¹⁰ Svědectví o tom mohou podat štábní kapitán Karel Frajnd, redaktor *Svobodného slova* Šviha a ministerský rada Ctibor Melč.

³¹¹ Za svědky k tomuto bodu si obhajoba žádala Františka Vondráčka, Ctibora Melče a předsedu závodního výboru *Lidové demokracie* Sobotku.

³¹² Jako svědci k poslednímu bodu měli být předvoláni štábní kapitán Karel Frajnd, J. Kšanda, advokát Josef Chmelík, Vladimír Mrazík a redaktori Miloš Krejza a Vlad. Líbal.

Co jsem napsal za okupace, napsal jsem proti svému pravému přesvědčení, z neodolatelného donucení a ze strachu před Wolframem. Zejména jsem se ve své činnosti neobracel na československou mládež a ničím nelze dokázat můj úmysl, že bych byl chtěl rozvracet její mravní, národní a státní vědomí.

Před osobami mně důvěrně známými jsem nepokrytě říkal, za jakého útlaku a pod jakými hrozbami musíme za okupace v českém tisku pracovat. Je obecně známo, že čtenáři novin politickým článkům nevěřili, smáli se jejich obsahu a já, pokud jsem mohl, je v tom utvrzoval.

Každý, kdo mne dobře znal, ví, že jsem vždy jednal jako dobrý a spolehlivý Čech, že se nikdo nebál přede mnou otevřeně mluvit; každý věděl, že dělám jen co musím, abych si uchránil život a kryl podnik, na němž závisela existence nejen moje, ale všech jeho zaměstnanců.

Nepodkopával jsem posici našeho odboje ani za hranicemi, ani doma. Naopak snažil jsem se podle direktiv hlasatelů našeho zahraničního odboje v rámci svých možností sabotovat akce Němců, nenapsal jsem žádnou politickou brožuru, nemluvil jsem na veřejných přednáškách, ani jsem se ve službách okupantů nijak jinak neexponoval.

Od roku 1943 prostřednictvím zejména štábního kapitána Karla Frajnda, který pracoval v jedné vojenské skupině domácího odboje, jsem se začlenil do ilegální práce, dodáváje št. kpt. Frajndovi důvěrné zprávy pro domácí odboj.³¹³

10.2 Druhý vývodní návrh

Druhý vývodní návrh byl sepsán **20. března 1947** a **Národním soudu** doručen **24. března 1947**. K prvnímu připojuje dalších 24 bodů, v nichž obhajoba žádá, aby v zájmu Františka Josefa Prokopa byly připuštěny a provedeny následující vývodní důkazy:

21) znalecké potvrzení od psychiatra a neurologa o tom, že Prokopova tělesná i duševní konstituce je taková, že trpí slabostí vůle a stihomamem, takže se v době okupace nemohl vzepřít svým nadřízeným; tento stav byl zhoršen ještě tuberkulózou a neustálým strachem ze smrti.

22) potvrzení zdravotním radou Navarou, chorobopisem a zdravotní zprávou z pankrácké věznice o tomtéž.

23) články z týdeníku *Groš*, a to konkrétně:

³¹³ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 65, Vývodní návrh, s. 15.

- a) článek *Presidentova cesta – zisk republiky* z 28. srpna 1937
- b) článek *Byl krásným prezidentem* z 18. září 1937
- c) článek *Budujeme říši* ze 30. října 1937
- d) článek *Armáda odpověděla první* namířený proti Hitlerovi z 26. února 1938
- e) článek *Narozeniny presidenta republiky* Beneše na 4 sloupce a s fotografií z 25. května 1938
- f) článek *Republikánská generace pod starým symbolem* jako hold mládeži sokolského ducha z 2. července 1938
- g) článek *O pomník prezidentu Benešovi* ze 16. července 1938
- h) článek *Hlubší solidaritu* z 27. srpna 1938, odkud je citováno, že „*přišla doba, kdy bez výzev a napomínání všechny české tábory poskytují osudovou nutnost semknouti se v jeden šik proti společnému nepříteli. Velký nepřítel před dlouhou hranicí vedený mocenskou a dobovačnou koncepcí, čilý a houževnatý nepřítelíček v týlu. Je nutno zbudovat branné hospodářství a podřídit stranické zájmy potřebám všeho lidu...*“³¹⁴
- ch) článek *U poslední meze* z 10. září 1938 o tzv. čtvrtém Hodžově plánu – poslední mezi ústupků Němcům
- i) článek *Hazarděři prohráli, vláda ovládá situaci* ze 17. září 1938, odkud je citováno, že „*hrdinové čekali, až zločinec vystřelí první. Raději smrt, než otroctví...*“³¹⁵
- j) článek *Oklamaný národ* z 24. září 1938 (poslední číslo, které vyšlo), odkud je citováno, že „*před očima celého civilizovaného světa strach a násilí porazilo spravedlnost a hrdinství.*“³¹⁶

Už ve druhém bodě prvního vývodního návrhu bylo řečeno, že ve svých článcích v týdeníku *Groš* nevystupoval Prokop jako zastávce Hitlera, ale že se naopak stavěl na stranu prezidenta Beneše. I zde se tedy Prokop odvolává na to, že všechny tyto články napsal a jako šéfredaktor také uveřejnil a na to, že je z nich patrná státotvorná tendence, uznání a obdiv k oběma prezidentům, podpora brannosti, chvála české mládeže a propagace sokolstva.

Spolu s vývodním návrhem byla soudu dodána také doporučení, kde lze týdeník jakožto důkazní materiál sehnat k zapůjčení. Přezkoumání uvedených článků z doby před okupací požadovala obhajoba proto, že běžnou praxí obžaloby bylo zkoumat u novinářů veškerou jejich tvorbu.

³¹⁴ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 70, Druhý vývodní návrh, s. 2.

³¹⁵ Tamtéž, s. 2.

³¹⁶ Tamtéž, s. 2.

24) Prokopův rukopis uložený v trezoru *Živnobanky*, na kterém začal pracovat už v roce 1940 a během okupace napsal 750 strojem psaných stran. Jedná se o historický spis, který by za okupace nemohl být vydán, protože pochvalně vyzdvihuje činy Židů a cituje talmud. Obhajoba žádala jeho vyzvednutí z trezoru v *Živnobance* a jeho předložení jako důkazu o skutečných názorech Františka Josefa Prokopa, který tvrdil, že články a úvodníky, za které je žalován, nenapsal z vlastního přesvědčení, ale z donucení rozkazem nadřízených, zejména podle písemných směrnic a ústních příkazů, a své pravé smýšlení tak nemohl veřejně publikovat.

25) *Ruský slovník* vydaný oficiálním orgánem sovětského šachového svazu - vydavatelstvím Šachmatný lístek, kde je na straně 359 vedle jména Františka Josefa Prokopa uvedeno, „že jsem byl v přátelských stycích se SSSR, zejména po stránce odborné a šachové, že v tomto slovníku pod heslem 'Prokop' jsem charakterizován jako vynikající český skladatel šachových studií, jehož specialitou jsou mnohopatrové studie atd.“³¹⁷

26) ročník 1927 a 1928 časopisu *Šachmaty* vydávaného v Sovětském svazu a ročník 1928 časopisu *Šachmatný lístek*, které mohou dokázat, že František Josef Prokop už před rokem 1939 udržoval přátelské styky s ruskými šachisty, spolupracoval s ruskými odbornými časopisy, zasílal příspěvky do předního ruského tisku a významnými ruskými šachovými umělci byl řazen mezi nejlepší šachové spisovatele. S těmito skutečnostmi souvisí také to, že obdržel několik sovětských vyznamenání. Obžaloba žádala přezkoumání těchto důkazů ze stejného důvodu jako v bodě 23).

27) knihu *Duras vítězí*, kterou František Josef Prokop napsal a která byla vydána v roce 1934. Obhajoba uvádí, že zejména předloha této knihy hovoří o tom, že je věnována české mládeži s poselstvím, že šach je bojová hra, která vychovává k bojovnosti, houževnatosti a pozitivnímu myšlení. Přes německý zákaz Prokop v této knize také citoval židovské autory, jejichž jména neuveřejňoval z obavy před německou cenzurou ani český odborný tisk.

28) fotokopii německého hanlivého nápisu „*Dieses Schwein verkauft das České Slovo*“, který byl nalepován na prodejny *Českého slova* v Moravské Ostravě a jeho redaktoři tak byli donucováni ke stále většímu aktivismu.

29) přípis biskupské konsistoře v Hradci Králové z 29. října 1943, kterým „*nejdůstojnější pan biskup Dr Mořic Pícha*“³¹⁸ děkuje Prokopovi za odmítnutí uveřejňovat aktivistické texty zasílané suspendovaným knězem.

³¹⁷ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 70, Druhý vývodní návrh, s. 5.

³¹⁸ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 70, Druhý vývodní návrh, s. 6.

30) dopis biskupa Mořice Píchy Františku Josefu Prokopovi ze 6. dubna 1944 s přáním k Velikonocům s tím, ať jsou to poslední, „*kteří prožíváme v utrpení*“³¹⁹ a poděkováním za to, že *Lidové listy* pod jeho vedením „*dosáhly značného zdokonalení*.“³²⁰

31) obdobný dopis kapitulního vikáře Opatrného.

32) svědectví redaktora Františka Vondráčka, o kterém František Josef Prokop podle obhajoby věděl, že je členem mafie a v kontaktu s komunisty, o tom, že se Prokop v době okupace choval jako řádný Čech, a to v redakci i v soukromí, když kritizoval Němce, zasílal svým kolegům varování a Vondráčkovi nosil důvěrné zprávy z tiskových porad. Dále má být ve Vondráčkově svědectví uvedeno, že Prokop zmírňoval své aktivistické články na nejnižší možnou míru a vyhazoval četné aktivistické texty od lidí, kteří nebyli členy redakce *Lidových listů*, které se za jeho vedení staly nejméně aktivistickým českým listem. Vondráček může podle obhajoby také dosvědčit, že František Josef Prokop nebyl oblíbencem Wolmara, ten že ho naopak spíše pronásledoval a vyčítal mu špatné vedení *Lidových listů*. Dosvědčit může rovněž to, že na něm Prokop nevyžadoval psaní aktivistických článků, a když přišly obzvláště přísné pokyny, raději jim vyhověl sám, než aby úkoloval někoho dalšího.

33) svědectví úředníka a štábního kapitána dělostřelectva v záloze Karla Frajnda, člena skupiny plukovníka Balabána. Ten podle obhajoby Prokopovi důvěřoval a může dosvědčit, že Prokop kritizoval nacisty a za okupace se cítil nešťastný, těžce nesl, že musí psát proti svému přesvědčení a hledal záminku, jak tuto povinnost opustit.

34) svědectví zaměstnance tiskárny *Lidové demokracie* Jaroslava Sobotky.

35) svědectví zaměstnance tiskárny *Lidové demokracie* Václava Balkouna. On i Sobotka mohou podle obhajoby dosvědčit, že se František Josef Prokop choval k zaměstnancům tiskárny slušně a korektně a vycházel s nimi bez nedorozumění.

36) svědectví redaktora *Lidové demokracie* Josefa Květoně, který může dosvědčit pomoc Františka Josefa Prokopa Františku Klimentovi uvězněnému v koncentračním táboře, za kterého napsal žádost o propuštění. Rovněž může dosvědčit, že stejnou pomoc se Prokop snažil poskytnout také B. Staškovi.

37) svědectví bylináře a ilegálního pracovníka pod značkou TG 13 J. Kšandy, se kterým si František Josef Prokop navzájem sděloval obsah vysílání zahraničního rozhlasu a Kšanda se mu nebál sdělovat „*tajné věci*.“³²¹

³¹⁹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 70, Druhý vývodní návrh, s. 6. Viz Příloha, Obr. 19.

³²⁰ Tamtéž, s. 6.

³²¹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 70, Druhý vývodní návrh, s. 8.

38) svědectví redaktora Miloše Krejzy, od kterého si František Josef Prokop půjčoval zakázaný zahraniční tisk. Krejza může dosvědčit, že Prokop byl nespokojený, kritizoval německou nadvládu a nebyl oblíbencem Wolmara, který ho jako jediného ze všech pozvaných novinářů k maďarskému konzulovi červeně vyškrtl ze seznamu hostů.

39) svědectví ministerského rady Ctibora Melče, který byl přítomen tiskovým poradám, na kterých byl Prokop kritizován Wolmarem za chyby v člancích. Tyto chyby měl Prokop dělat schválně, aby ho Němci pro neschopnost propustili z výkonu žurnalistické profese. Melč měl podle obhajoby také slyšet Wolamrův výrok o tom, že František Josef Prokop svým způsobem psaní zničil tříletou práci českého tisku. Dále může dosvědčit, že byl Prokop na podzim 1944 vyšetřován za Vondráčkovy články příznivé Sovětskému svazu.

40) svědectví redaktora Vladimíra Líbala, který může dosvědčit, že také při svém působení v Ostravě vystupoval František Josef Prokop jako řádný Čech, společně se svými kolegy připíjel na zdraví dalších kolegů vězněných v koncentračním táboře a kritizoval Němce a jejich postupy v Protektorátu.

41) svědectví redaktora Jana Holečka, který může dosvědčit, že i přes úřední nařízení, že i sportovní redaktoři mají psát a podepisovat aktivistické články, mu to Prokop nenařídil a ani jiné redaktory do takového psaní nenutil.

42) svědectví manželky redaktora Hedviky Fryčerové, která může dosvědčit, že v roce 1941 přispěl Prokop k propuštění redaktora Fryčera, když se na něj jeho matka a manželka obrátily se žádostí o pomoc.

43) svědecké prohlášení Emila Plesnivého ze 3. května 1943 o tom, že se František Josef Prokop v redakci *Českého slova* choval jako dobrý Čech a jeho podřízení si ho vážili a mluvili o něm jako „o zlatém člověku.“³²²

44) Prokopovu služební smlouvu z 1. května 1933 se *Spolkem pro podporování a vydávání katolického tisku*, jejímž „odstavcem I. byla na mne vznesena těžká povinnost vésti a redigovati všechna vydání *Lidových listů* tak, že přejímám plnou zodpovědnost za obsah listu vůči příslušným úřadům, které určují směrnice pro tisk po stránce obsahové.“³²³

V obou vývodních návrzích obhajoba žádá připuštění uvedených důkazů a jejich přednesení během hlavního líčení. Jako přílohy k vývodním návrhům jsou připojeny: dopis od Emila Plesnivého ze 3. května 1943,³²⁴ dopis od Mořice Píchy ze 6. dubna 1944,³²⁵ Prokopova

³²² NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 70, Druhý vývodní návrh, s. 9.

³²³ Tamtéž, s. 9. Viz Příloha, Obr. 21-22.

³²⁴ Bod 43), viz Příloha, Obr. 20.

³²⁵ Bod 30).

smlouva se *Spolkem pro podporování a vydávání katolického tisku* z 1. května 1943,³²⁶ dopis Ctiboru Melčovi z 25. ledna, ve kterém mu František Josef Prokop oznamuje svůj zhoršený zdravotní stav a předání dohledu nad redakcí Josefu Doležalovi,³²⁷ dopis Jindřichu Hatlákovi z 25. ledna 1945³²⁸ s kopií dopisu pro Ctibora Melče.

Ve spisech vedených k procesu s Františkem Josefem Prokopem se za vývodními návrhy nachází také Prohlášení redaktora **F. Vondráčka-Hrabětínka**³²⁹ o chování Františka Josefa Prokopa za doby jeho působení v *Lidových listech* sepsané 6. března 1947. Vondráček v tomto svém prohlášení připouští, že se Prokop po svém příchodu do redakce uvedl proslovem „*v duchu doby*,“³³⁰ pak spolu ale vedli stálou politickou debatu. Prokop se mu mimo jiné svěřil s tím, že byl hned při příchodu do redakce upozorněn na jeho [Vondráčkovy] styky s mafií a žádal ho, aby nikomu nezavdal důvod k žádnému zákroku. Měl také prohlásit, že sice dělá v novinách politiku, jaká je vyžadována, ale že s ní nesouhlasí, ale redakční porady že musí vést v duchu Wolmarových příkazů. Vondráček uvedl, že mu Prokop vždy otevřeně sděloval informace z tiskových porad, přestože věděl, že je členem Šrámkovy skupiny. Když byly některé články až příliš aktivistické, měl je Prokop podle Vondráčkovy výpovědi dokonce mírnit. Kromě toho celou řadu mimoredakčních aktivistických příspěvků vyhodil a před jejich autory se hájil tím, že „*musí zachovávat správnou linii a nebyti více horlivým, než německá místa potřebují*.“³³¹ „*Šéfredaktor Prokop řídil Lidové listy*“ podle Vondráčka „*jako nejslabší výrazem a obsahem aktivistický český list*“³³² a nejlepším vysvědčením pro Prokopa je prý skutečnost, že když byl do *Lidových listů* jmenován, rozšířilo se po Praze, že budou zastaveny, protože Prokopa provázela pověst Wolmarem pronásledovaného. *Lidové listy* byly, jak uvedl Vondráček, pod stálým dohledem německých úřadů a Prokop se jednou dokonce musel zodpovídat za Vondráčkův článek o surovinových zdrojích z Turkestanu umístěný na titulní straně listu, který Němcům vyzněl jako příznivý Rusku. „*Když docházíme k srovnání celkové činnosti šéfredaktora Prokopa s ostatními listy, pak vychází najevo, že Lidové listy za jeho redigování byly nejméně aktivistickým listem protektorátu. [...] Když bychom pak srovnávali jeho činnost s jeho předchůdcem na místě šéfredaktora, pak nalezneme naprostý nedostatek politické koncepce protektorátní a uvidíme jen těžkopádné vyhovování tiskovému teroru, kterému nebylo vyhnutí, neustálou snahu vyjít*

³²⁶ Bod 44).

³²⁷ Viz Příloha, Obr. 23.

³²⁸ Viz Příloha, Obr. 24.

³²⁹ Obhajoba se na něj odvolávala ve druhém vývodním návrhu, konkrétně v bodě 32).

³³⁰ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 87, Osvědčení F. Vondráčka-Hrabětínka o činnosti šéfredaktora Prokopa v *Lidových listech*, s.1.

³³¹ Tamtéž, s. 2.

³³² Tamtéž, s. 2.

*pokud možno nejlépe z obtížné situace. Sám psal co nejméně, nátlaku na mne neprováděl, když přišly nejšerednější příkazy, napsal je sám říkáje, že to musí udělat sám, poněvadž je na vedoucím místě a nechce se schovávatí.*³³³ K Prokopově spolupráci s ilegální Šrámkovou skupinou, jíž byl Vondráček členem, svědek uvedl, že už měsíc po Prokopově příchodu si vyměňovali zprávy zahraničního rozhlasu a Vondráček mu ukazoval také odbojové letáky. Vondráček k tomu dodal: „Nabyl jsem o něm přesvědčení, že nezradí, že nesežže, že najde vždy cestu pomoci.“³³⁴ Lidové listy pod Prokopovým vedením podle Vondráčkovy výpovědi nikdy samovolně nepodnikly akci, která by volala katolíky do boje proti Sovětskému svazu, a konaly jen to, co bylo pro novinářský podnik v době německé diktatury nutností.

Z 15. března 1947 pochází prohlášení dalšího z obhajobou vyžádaných svědků **Karla Frajnda**,³³⁵ že před soudem i mimo něj může o Františku Josefu Prokopovi dosvědčit, že se poznali v létě 1943 a blíže se spřátelili v létě 1944, na základě toho, že měl od Prokopových podřízených zprávy, že je spolehlivý, oddaný české věci a důvěryhodný. Prokopovu spolehlivost si prý ověřoval a dospěl k příznivým výsledkům, jak z doslechu od Prokopových podřízených, tak také z osobních rozhovorů s ním. Prokop byl podle Frajndova tvrzení proti nacistickému režimu, který kritizoval. Také byl nešťastný, že musí psát něco, co vnitřně necítí a snažil se této povinnosti zbavit. Ze strany německých úřadů byl pozorován a bylo mu i vyhrožováno. Jeho hlavním působištěm nebyla politika, jeho největší láskou byla šachová rubrika. O šachu psal také odborné publikace a knihy, v jedné z nich oslavoval Stalina, resp. mu knihu věnoval. Frajndovi se tedy Prokop jevil jako dobrý vlastenec a dobrý Čech, který považoval protektorát pouze za přechodný a který věřil v osvobození republiky. Navzájem si sdělovali zprávy ze zahraničního rozhlasu a Prokop mu nosil také politické zprávy, ke kterým měl přístup jako novinář. Pro případ revoluce dal prý František Josef Prokop Frajndovi závazný slib, že mu bude k dispozici.

Na základě tohoto svého prohlášení byl dne 24. března 1947 byl Národním soudem v Praze za přítomnosti krajského soudce M. Ruta Karel Frajnd také osobně vyslechnut. Při výslechu potvrdil, že se s Františkem Josefem Prokopem seznámil v létě 1943 prostřednictvím redaktora Poula z Lidových listů a stýkali se spolu pouze společensky. Poul mu označil Prokopa jako spolehlivého a takového, že je možné mít k němu důvěru. V létě 1944 si měl podle Frajnda František Josef Prokop stěžovat, že musí psát aktivistické články a že je z toho nešťastný. Proto si prý dělal poznámky, které by mu v budoucnu mohly pomoci

³³³ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 87, Osvědčení F. Vondráčka-Hrabětínka o činnosti šéfredaktora Prokopa v Lidových listech, s. 2.

³³⁴ Tamtéž, s. 2.

³³⁵ Obhajoba se na něj odvolávala ve druhém vývodním návrhu, konkrétně v bodě 33).

prokázat jeho opravdový postoj a smýšlení. Také před Frajndem vyjadřoval svůj strach z Moravce; obával se prý, že ho Moravec nechá zavřít. Prokop měl ve vzájemných rozhovorech kritizovat nacistický režim a Frajndovi se tak jevil jako dobrý Čech. Dokonce poté, co mu Frajnd zmínil svoji ilegální činnost v Balabánově skupině, přislíbil mu Prokop závazně spolupráci pro případ ozbrojeného odboje. Frajnd sám, jak uvedl, po Prokopovi žádnou ilegální činnost nevyžadoval, ten mu však i přesto nosil zprávy o Wolmarovi, Moravcovi a o tom, co se říkalo mezi novináři.

Dva dny na to, 26. března 1947 v 11:30 byl *Národním soudem* v Praze opět za přítomnosti krajského soudce M. Ruta vyslechnut také **Jaroslav Šalda**, který uvedl, že Františka Josefa Prokopa poznal v létě 1940, když se na doporučení *Syndikátu novinářů* hlásil na výpomoc do *Českého slova*. Šalda ho tehdy přijal na 3 měsíce, ale během té doby zjistil, že se Prokop projevuje aktivisticky, a když ten pak chtěl prodloužit smlouvu, Šalda ho odmítl, na což měl Prokop odvětit: „*Ale já mám styky.*“³³⁶ Za několik měsíců volal Wolmar a nařídil Šaldovi, který argumentoval dostatkem redaktorů, jednoho z nich propustit a přijmout Prokopa. Přijal ho tedy pro ostravskou redakci a počítal s tím, že tam nedostane byt a přejížděním z Prahy ztratí část času, který by jinak věnoval aktivistickému působení v redakci. Na činnost Františka Josefa Prokopa v Ostravě nebyly podle Šaldy žádné stížnosti, redaktoři si na něj nestěžovali, že by je nutil do aktivistického psaní a také tam prý nerazil žádný ostrý aktivistický směr. Šalda ale rozhodně popřel, že dal Prokopovi nějaký pokyn ke změnám ve způsobu tamní redakční práce. Na závěr své výpovědi Šalda dodal, že ani přes Prokopovu přítomnost se ostravská redakce netěšila žádné zvláštní oblibě tamních německých úřadů.

³³⁶ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 75, Výslech svědka – Jaroslav Šalda.

11. Hlavní líčení

Začátek hlavního líčení byl stanoven na 9:00 v pondělí 24. března 1947 do porotní síně trestního soudu na Praze II. ve Spálené ulici. Přítomni měli být všichni tři obžalovaní, jejich obhájci, svědci, znalci, národní prokurátor a přisedící senátu ve složení Rudolf Holčák, Jindřich Melich, Jiří Nygrín, Bohumír Pavlík, František Sachs a Antonín Sochor, jako náhradník Břetislav Osmančík. Předsedou hlavního líčení byl ustanoven zemský soudce Jaroslav Pernt. Alespoň tak to stálo v dokumentech, které obžalovaní převzali společně s *Obžalovacím spisem*.

Před zahájením samotného hlavního líčení bylo ještě třeba vyřídit několik formalit. Jmenujme zde pouze ty, které se přímo týkaly osoby obžalovaného Františka Josefa Prokopa.

Dne **8. března 1947** sepsal a podepsal Jaroslav Pernt *Zprávu o pověsti*, kterou odeslal k doplnění na velitelství stanice SNB v Hořovicích. Tam ji převzal vrchní strážmistr Truneček, podle požadavků doplnil bod 3) a *Zprávu* odeslal zpět *Národnímu soudu*. Tam došla až po skončení procesu, dne 21. dubna 1947. Stálo v ní:³³⁷

- 1) Pověst a majetkové poměry: V domě s nikým nemluvil a s nikým se nestýkal, takže v domě nikdo nemohl na něho nic na závadu říci. Tudíž v domě požíval dobré pověsti. Na vázaném vkladu má 420.000 K. Nemovitosti nemá žádné.
- 2) Jméno, pobyt, zaměstnání a majetkové poměry rodičů: otec František, matka Božena, roz. Kozáková jsou mrtvi.
- 3) Dřívější tresty: V našich trestních lístcích není zapsán.

Taktéž **8. března 1947** odeslal *Národní soud* do Hořovic žádost podepsanou opět Jaroslavem Perntem o zaslání Prokopova rodného listu. Odpověď se vrátila 17. března 1947 s poznámkou, že datum narození a nacionále souhlasí, až na křestní jméno; „*v matrice stojí: František Antonín a nikoliv Josef František*.“³³⁸

Posledním dokumentem odeslaným **8. března 1947** Národním soudem s podpisem Jaroslava Pernta byla žádost Státnímu zastupitelství (úřadu rejstříku trestů) o poskytnutí výpisu z rejstříku trestů Františka Josefa Prokopa. Odpověď byla odeslána 13. března 1947 s vyjádřením, že František Josef Prokop dosud není v rejstříku trestů veden.³³⁹

³³⁷ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, Zpráva o pověsti. Viz Příloha, Obr. 26-27.

³³⁸ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140. Viz Příloha, Obr. 28.

³³⁹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140.

11.1 Den první

V **pondělí 24. března 1947** začalo hlavní líčení ve stanovenou dobu 9:00 jako veřejné přelíčení. Přítomni byli všichni tři obžalovaní a jejich obhájci,³⁴⁰ veřejný žalobce Jelínek, zapisovatel M. Martínek, přísedící senátu Jiří Nygrín, Rudolf Holčák, Antonín Sochor, František Sachs, Jindřich Melich a Bohumír Pavlík a předseda *Národního soudu* František Tomsa, který nahradil původně avizovaného Jaroslava Pernta.

Na samém začátku přelíčení promluvili obžalovaní o svých rodinných poměrech. František Josef Prokop ve své řeči uvedl, že není křtěn Josef, ale že si toto druhé jméno sám přidal proto, aby se odlišil.

Po úvodní řeči obžalovaných následovalo předvolání svědků a soudních znalců a jejich přísaha a čtení *Obžalovacího spisu* číslo Np. 22/46-11 ze dne 1. března 1947.³⁴¹ Po přečtení byli obžalovaní vyslechnuti k obsahu obžaloby. Poté se všichni tři shodně vyjádřili, že se necítí být vinní zločinem, za který jsou žalováni. Na závěr prvního jednacího dne dostali tedy ještě všichni obžalovaní prostor, aby se k obžalobě sami vyjádřili a uvedli svůj pohled na kauzu a připojili své poznámky. Jako první vystoupil Scheinost, po něm Vrba. Pak bylo jednání ve 13:30 přerušeno a odročeno na 9:00 dne 25. března 1947.

11.2 Den druhý

V **úterý 25. března 1947** bylo podle zápisu líčení zahájeno již v 8:30, a to opět za přítomnosti všech obžalovaných výslechem Františka Josefa Prokopa.

Ten ve své řeči zopakoval, co již bylo uvedeno v jeho výpovědi při výslechu v období od 9. do 13. prosince 1946³⁴² a ve vývodních návrzích k *Obžalovacímu spisu*.³⁴³ Některé skutečnosti ještě doplnil, jiné *Národnímu soudu* více objasnil.

Jako první znovu promluvil o svých rodinných a majetkových poměrech. Oženil se v roce 1929. Manželka měla při uzavření manželství věno přibližně 100 000 korun. V období Mnichova čítal jeho majetek zhruba 300 000 korun. V roce 1938 se stal šéfredaktorem *Groše*, po jeho zániku byl do června 1940 bez práce. Když nastoupil do *Melantrichu*, pobíral měsíční

³⁴⁰ Otakar Lankaš jako obhájce Jana Scheinosta, Miloslav Appelt jako obhájce Jana Vrby a Josef Pařík jako obhájce Františka Josefa Prokopa

³⁴¹ Viz kapitola 9.

³⁴² Viz kapitola 8.3.

³⁴³ Viz kapitola 10.

plat ve výši 3 000 korun, jako šéfredaktor pak 8 až 10 000 korun. Během protektorátu vydal na vlastní náklady dvě knihy,³⁴⁴ jejichž prodej mu vynesl přibližně 400 000 korun.

Dále se vyjádřil ke svému prvnímu angažmá v *Melantrichu*. Zopakoval, že po uplynutí sjednané tříměsíční doby, kdy zde byl nočním redaktorem, vzkázal po Bohumilu Horáčkovi generálnímu řediteli Šaldovi svůj dík a prosbu, že by pro *Melantrich* rád pracoval i nadále, pokud s ním Šalda byl spokojen. Týden na to si ho měl dát zavolat Horáček a oznámit mu, že by mohl působit jako politický redaktor v Ostravě. Prokop tuto nabídku přijal a šéfredaktorem v Ostravě byl jmenován „*bud' v prosinci 1940, nebo v lednu 1941.*“³⁴⁵ Během jeho působení v Ostravě si na obsah *Českého slova* u německých úřadů stěžovala konkurence, kterou podle Prokopových slov byla *Orlice a Moravské noviny*. Vytýkaly *Českému slovu*, že pouze opisuje články z pražského listu. Proto Prokop považoval za nutné začít publikovat také vlastní články, aby listu nehrozily postihy. Popřel však, že by nutil redaktory do aktivistického psaní. Jen jim podle svého tvrzení zadával články, které mělo ostravské *České slovo* vydat podle pokynů z tiskových konferencí. Navíc *České slovo* v Ostravě podléhalo jak české, tak německé cenzuře, která byla rozhodující a nepropustila žádný článek, který neodpovídal instrukcím právě z tiskových porad. Prokop se tedy těmto pokynům snažil vyhovět, aby mohlo *České slovo* i nadále vycházet a, jak uvedl, aby lidé nepřišli o práci.

Koncem září 1941 byl pro nemoc Vajtauera, Křemena a Lažnovského ustanoven Wolmarem zastupujícím šéfredaktorem *Českého slova* v Praze na dobu neurčitou. Skutečným šéfredaktorem však podle svého mínění nikdy jmenován nebyl. Co se týká jeho jmenování šéfredaktorem *Lidových listů*, uvedl Prokop, že si nepomatuje si, zda ho při uvedení do redakce Wolmar označil za nejlepšího českého novináře po Lažnovském.

O svém vztahu s Moravcem Prokop uvedl, že si myslí, že u něj nebyl oblíbený. Znovu také zopakoval, že nebyl členem *Ligy proti bolševismu* a že do jejího výboru byl jmenován bez svého vědomí a aniž se ho kdokoliv zeptal. Také před *Národním soudem* vypověděl, že neměl povolení poslouchat zahraniční rozhlas. Intervenoval prý, na žádost jeho ženy, za redaktora Fryčera a za redaktora Klimenta z *Lidových listů* a B. Staška. Na závěr své řeči Prokop připomněl, že po celou dobu, co byl šéfredaktorem, trpěl tuberkulózou, která měla negativní vliv také na jeho duševní stav.

Po výslechu Františka Josefa Prokopa následovalo průvodní řízení, během něhož byly před soudem přečteny protokoly s výpověďmi svědků Vojtěcha Holečka, Jana Pallauše, M. Hrnčíře, Jaroslava Křemena, Františka Bergmana, Vratislava Bejčka, Zdeňka Dvořáčka,

³⁴⁴ *Šachové studie a Duras vítězí.*

³⁴⁵ NA, fond NS, sg. 9/47, karta 140, poř. č. 88, Hlavní líčení, s. 4.

redaktora Šikana, Františka Švehly, Jaroslava Přibíka, Jana Michala, Jana Holečka, Karla Korpa, Mahomeda Abdalaha Brikciuse, Jaroslava Fryčera, redaktora Kristena a Stanislava Hodáče.³⁴⁶

Poté dostal opět prostor pro vyjádření a komentář k přečtenému František Josef Prokop, který prohlásil, že výpovědi nejsou pravdivé v tom, že by redaktory nutil do psaní aktivistických článků. Rovněž prý není pravda, že by vedl s Janem Matějí politiké rozhovory a také se nevyjádřil o Hitlerovi tak, jak tvrdí svědek. Co se týká výpovědi o tom, že po redaktorech opravoval jejich články, uvedl k tomu, že tak činil pouze tehdy, pokud neodpovídaly směrnicím z tiskových konferencí. Nebyl oprávněn dát výpověď Švehlovi ani s ním nevedl telefonický rozhovor, který svědek zmínil. Na závěr Prokop popřel, že by někdy někomu řekl, že říše vyhraje válku.

Poté přišlo na řadu čtení svědeckých výpovědí v případě Jana Vrby a rovněž i jeho vyjádření k nim, stejně jako to bylo umožněno Františku Josefu Prokopovi.

Závěrem druhého jednacího dne byl před *Národním soudem* ještě přečten obsah jednotlivých trestních oznámení³⁴⁷ a také obsah některých článků napsaných obžalovanými.³⁴⁸ Jednání bylo přerušeno ve 13:30 a odročeno na 8:30 dne 26. března 1947.

11.3 Den třetí

Ve **středu 26. března 1947** bylo pokračování líčení za přítomnosti obžalovaných zahájeno v 8:30 čtením vývodních návrhů³⁴⁹ jednotlivými obhájci. Prokopův obhájce Josef Pařík navrhl *Národnímu soudu*, aby byl připuštěn důkaz konstatováním různých zápisů ze dvou Prokopových zápisníků předložených u soudu a dalších dvou, které obsahují Prokopovy poznámky z tiskových porad. Následovaly návrhy obhájců na předvolání dalších svědků. Obhajoba Františka Josefa Prokopa navrhla předvolání Karla Frajnda a redaktora *Lidové demokracie* Františka Vondráčka-Hrabětínka. Národní prokurátor ponechal rozhodnutí o předvolání těchto svědků na soudu, který po poradě připustil svědectví prostřednictvím několika navrhovaných svědků, a to včetně Prokopova svědka Karla Frajnda. Následovaly tedy výpovědi těchto svědků.

³⁴⁶ Viz kapitola 8.2.

³⁴⁷ Trestní oznámení na Františka Josefa Prokopa viz kapitola 8.1.

³⁴⁸ U Prokopa se to týkalo jeho článků označených čísly 220 až 228. Viz NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 20-21, Příloha č. 6/B a Příloha č. 5.

³⁴⁹ Vývodní návrhy podané obhajobou Františka Josefa Prokopa viz kapitola 10.

V případech všech tří obžalovaných vypovídal Karel Zieris. Ten uvedl o Prokopovi, že před uplynutím sjednané tříměsíční doby v *Melantrichu* za ním obžalovaný přišel a řekl, že bude žádat u Wolmara, aby zařídil jeho setrvání v redakci. Horáček nebo Simonides pak Zierisovi osobně řekli, že dostali příkaz umístit Prokopa na místo šéfredaktora v Ostravě. Prokop prý Zierisovi řekl, že nebýt Wolmara, byl by opět bez práce, Zieris už si ale nepomatuje, kdy k tomuto prohlášení ze strany Františka Josefa Prokopa došlo.

Při čtení dalších protokolů uvedl obžalovaný Prokop k výpovědi svědka Veselého,³⁵⁰ že podle svého zápisníku intervenoval v Brně u pana Czernaka za přítomnosti profesora Lischky a odvrátil tak zatčení dvou redaktorů a zavření podniku o 5 dní. Veselý byl podle Prokopa přijat jako administrativní pracovník a Prokop popřel jeho tvrzení, že by na venkovských redaktorech žádal podávání zpráv o osobách smýšlejících nepřátelsky s říší.

Jednání bylo tentokrát přerušeno ve 13:00 a odročeno na 8:30 dne 27. března 1947.

11.4 Den čtvrtý

Ve **čtvrtek 27. března** v 8:30 bylo zahájeno pokračování řízení za přítomnosti obžalovaných výslechem redaktora Františka Vondráčka-Hrabětínka, který vypovídal jednak v případě Jana Scheinosta, jednak také v případě Františka Josefa Prokopa. Uvedl, že v *Lidových listech* působil do roku 1927 a redigoval zahraničně politickou rubriku. V období protektorátu byl pak Scheinostem přeložen do soudní a poté do zemědělské rubriky, což pro sebe považoval za výhodné, protože nemusel psát politické články. Byl přítomen Prokopovu uvedení do redakce, ale nepomatuje si, že by Wolmar při této příležitosti nějak vyzdvihoval Prokopovy novinářské kvality. Vyjádřil se také k výpovědím ostatních svědků, kteří o Prokopovi tvrdili, že je nutil psát aktivistické články. Vondráček prý nemůže ani říct, že by Prokop jeho články měnil, aby byly více aktivistické, ani že by měl strach před ním otevřeně mluvit. „*Prokop mne ke psaní aktivistických článků nikdy nenutil a neslyšel jsem také, že by tak činil u jiných redaktorů. Nevím, že by v našem listě obžalovaný Prokop chtěl více aktivistických článků, než bylo nařízeno z ústředí. Když jsem byl s Prokopem o samotě, mluvil tento protinacisticky, ovšem když přišel někdo jiný, cizí, mluvil aktivisticky.*“³⁵¹ V zápise z přelíčení je poznamenáno, že výpověď se shodovala s Vondráčkovým písemným prohlášením, které předložil již dříve Prokopův obhájce. Vondráček odpovídal také na dotazy národního prokurátora, obhájce i obžalovaného a uvedl, že ho Prokop posílal poslouchat zahraniční rozhlas a sám mu dával

³⁵⁰ Viz kapitola 8.2.

³⁵¹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 88, Hlavní líčení, s. 11.

zprávy, které Vondráček pak využíval pro domácí odboj. Dále také uvedl, že se mu Prokop asi dva měsíce po nástupu do *Lidových listů* svěřil s tím, že se cítí být pronásledován Wolmarem.

Po Vondráčkovi vypovídal bývalý redaktor ostravského *Českého slova* Josef Skoumal, který po Prokopově nástupu zůstal technickým šéfredaktorem. Prokop mu prý nařídil, aby dával své články k cenzuře a následně mu je měnil. Skoumal ale uvedl, že to bylo proto, že on sám neznal pokyny, jak mají být články napsány, aby vyhovovaly německým úřadům. Prokop mu prý řekl, že má povolení poslouchat zahraniční rozhlas. Na to, že má také povolení nosit zbraň, usuzoval Skoumal z toho, že se doslechl, že Wolmar takové povolení udělil všem šéfredaktorům. Skoumal připomněl, že byl sám stíhán pro 5 článků, které napsal pod vedením Prokopa. Nakonec byl ale propuštěn. Na závěr Skoumal uvedl, že slyšel, že Prokop intervenoval u vojenského cenzora za redaktora Fričera.

Dalším vypovídajícím byl Antonín Houdek, v letech 1936 až 1945 redaktor *Českého slova*. Uvedl, že si ho Prokop dvakrát zavolaal a pod pohrůzkou mu sdělil, že aspoň jednou týdně musí napsat aktivistický článek, aniž by toto své přání nějak odůvodnil. Všichni v redakci tak měli podle Houdka za to, že Prokop je aktivistou z přesvědčení. „*Není mi známo, že by někdy před někým řekl něco, z čeho by se dalo soudit, že jeho aktivismus neodpovídá jeho vnitřnímu přesvědčení.*“³⁵² I Houdek uvedl, že byl stíhán pro články z doby, kdy byl Prokop šéfredaktorem, ale toto řízení bylo již zastaveno.

Jako další vystoupil před Národním soudem svědek Alois Humplík, redaktor *Českého slova* v letech 1934 až 1946. I on vzpomněl, že zpočátku měli v redakci dojem, že se Prokop projevuje aktivisticky, aby byl definitivně jmenován šéfredaktorem. Jemu samotnému prý diktoval části článků, jeho články měnil a přepisoval. I proti Humplíkovi bylo po osvobození vedeno řízení pro psaní článků, které vznikly za Prokopova vedení redakce.

Po výslechu výše uvedených svědků následovalo usnesení *Národního soudu*, že se připouští důkaz doklady, které obžalování soudu předložili. Poté došlo na čtení dalších svědeckých protokolů a v případě Františka Josefa Prokopa vypovídal Karel Frajnd, a to shodně s protokolem ze dne 24. března 1947.³⁵³

Jako další vypovídali Vladislav Olšínský a Fedor Soldan, který byl v letech 1940 až 1943 redaktorem kulturní rubriky *Českého slova*. I on vypovídal shodně se svým svědeckým protokolem.³⁵⁴ Po něm byl jako svědek předveden Bohumil Horáček a jako další

³⁵² NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 88, Hlavní líčení, s. 12.

³⁵³ Viz kapitola 8.2.

³⁵⁴ Tamtéž.

pak Ctibor Melč, od 15. března 1939 člen tiskového dobrou presidia ministerské rady. Hned na začátku se vyjádřil ke způsobu jmenování šéfredaktorů za protektorátu. „*Veškeré jmenování šéfredaktorů dělo se na pokyn nebo přání Wolframa, a proto jsem soudil, že Prokop byl ustanoven na jeho přání šéfredaktorem do Moravské Ostravy.*“³⁵⁵ Jako další pak osvětlil průběh tiskových konferencí; užší konference byly zavedeny v roce 1942 a Wolmar stanovil seznam 13 zúčastněných šéfredaktorů. Na tomto seznamu byli i všichni tři obžalovaní. Melč uvedl, že byl přítomen tomu, když Wolmar vytýkal Prokopovi špatné zpracování zadaného tématu a že „*chybnou interpretací ohrozil propagační účinek celé kampaně.*“³⁵⁶ Prokop ve své obhajobě uvedl, že mu Wolmar vytknul také špatné zpracování referátu o procesu s generálem Eliášem. To však Melč ve své výpovědi před *Národním soudem* nepotvrdil. „*O tom, že Prokop byl přítomen přelíčení s gen. Eliášem, dověděl jsem se až po hl. líčení. Nevím, že by mu Wolfram vytýkal špatné sepsání referátu o hlavním líčení s gen. Eliášem, ani že se o něm vyjádřil hanlivě a že by ho pak nadiktoval.*“³⁵⁷ Dále uvedl, že si nepomatuje ani to, „*že by bylo Prokopovi nějak zvlášť Wolframem vytýkáno neplnění jeho povinností a neslyšel jsem takovou všeobecnou formulaci výtky, jak ji uvádí písemně Prokop na řádku 3 – 6. str. 490.*“³⁵⁸ [...] *Nepamatuji se, zda přesně 10. 2. 1943 vytýkal Wolfram Prokopovi jeho zavinění tak, jak to má zapsané ve svém zápisníku. Pokud jsem si obsah pomatoval, řekl jsem to dřív svými slovy.*“³⁵⁹

Mezi dalšími svědky vypovídal ve čtvrtek 27. března 1947 před *Národním soudem* ještě i Stanislav Koláček, který o Prokopovi uvedl: „*Obžalovaného Prokopa jsem se bál více než Lažnovského, ačkoliv jsem s Lažnovským měl rovněž konflikty.*“³⁶⁰

Po výslechu dalších svědků následovalo čtení příloh předložených obhájcem Jana Vrby Appeltem a obhajobou Františka Josefa Prokopa. Jednání bylo přerušeno ve 13:30 a odročeno na 8:30 dne 28. března 1947.

11.5 Den pátý

Poslední den procesu, v pátek **28. března 1947** bylo pokračování řízení zahájeno v 8:30 prohlášením usnesení *Národního soudu*, že se další důkazy pro nerozhodnost zamítají. Tím

³⁵⁵ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 88, Hlavní líčení, s. 13.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 14

³⁵⁷ Tamtéž, s. 14.

³⁵⁸ Viz NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 65, Vývodní návrh, s. 12.

³⁵⁹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 88, Hlavní líčení, s. 14.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 15.

bylo ukončeno průvodní řízení a prostor dostali národní prokurátor a obhájci. Národní prokurátor Jelínek navrhoval odsouzení obžalovaných dle obžaloby, obhájci naopak požadovali zproštění obžaloby. V případě, že by obžalovaní byli přeci jen shledáni vinnými pak alespoň přihlédnutí k §16 retribučního dekretu.

Obžalovaní přednesli své obhajovací řeči a předseda senátu prohlásil jednání za ukončené. Soudní senát se odebral k poradě. Po jejím skončení prohlásil předseda František Tomsa ve veřejném zasedání rozsudek s podstatnými důvody a usnesení ohledně náhrady nákladů trestního řízení. Jednání bylo ukončeno ve 13:00.

Zápis z přelíčení je podepsán Františkem Tomsou, přísedícími Jiřím Nygrínem, Rudolfem Holčákem, Antonínem Sochořem, Františkem Sachsem, Jindřichem Melichem a Bohumírem Pavlíkem a zapisovatelem M. Martínkem.

11.6 Rozsudek jménem republiky

Poradní protokol, v němž bylo de facto rozhodnuto o výsledku celého procesu, pochází již ze dne 24. března 1947, tedy ze dne, kdy celý proces před *Národním soudem* teprve začal. Tento *Poradní protokol* byl sepsán za přítomnosti přednosta *Národního soudu* Františka Tomsy, přísedících Jiřího Nygrína, Rudolfa Holčáka, Antonína Sochora, Františka Sachse, Jindřicha Melicha a Bohumíra Pavlíka a zapisovatele M. Martínka a je rozdělen do šesti bodů.

- 1) Všichni podepsaní se na základě návrhu Jiřího Nygrína jednomyslně shodli na všech usneseních o připuštění či zamítnutí návrhů obhajoby na připuštění důkazů.
- 2) Zúčastnění se na základě návrhu Jiřího Nygrína jednomyslně usnesli, že všichni tři obžalovaní jsou vinni podle §3/1 retribučního dekretu, ale že žádný z nich nespáchal tento zločin s úmyslem rozvrátit mravní, národní nebo státní vědomí československého lidu, zejména mládeže a že se tohoto zločinu nedopustili za okolností obzvláště přitěžujících.
- 3) Jednomyslně bylo na základě návrhu Jiřího Nygrína usneseno, že u všech obžalovaných je možné snížit trest pod dolní hranici, protože se všichni zasloužili o zmenšení zla způsobeného nepřítelem. Většinové bylo také usnesení na 22 měsících trestu pro Scheinosta a 3 letech těžkého žaláře pro Vrbu. V případě Františka Josefa Prokopa navrhovali Jiří Nygrín a Antonín Sochor upuštění od potrestání, protože se snažil o zmenšování zla působeného nepřítelem a protože je těžce nemocný tuberkulózou. Rudolf Holčák, František Sachs, Jindřich Melich a předseda František Tomsa se usnesli na „*trestu*

těžkého žaláře v trvání 4 let čtvrtletně jedním tvrdým ložem zostřeného,³⁶¹ poslední přisedící navrhol tříletý trest.

4) Na základě návrhu Jiřího Nygrína se celý soudní senát jednomyslně usnesl, že všichni obžalovaní pozbývají na dobu výkonu trestu občanské cti a že čtvrtina jejich jmění propadne ve prospěch státu. Jan Scheinost a Jan Vrba odpykají celý svůj trest v nucených pracovních oddílech, František Josef Prokop vzhledem ke své chorobě odpyká stejným způsobem pouze 14 dní ze svého trestu.

5) Na základě návrhu Jiřího Nygrína bylo rovněž jednomyslně rozhodnuto, že obžalovaní společně uhradí finanční náklady na trestní řízení.

6) Na základě návrhu Jiřího Nygrína se členové soudního senátu shodli rovněž jednomyslně na uvalení zajišťovací vazby na všechny tři obžalované do začátku jejich trestu.

Samotný rozsudek³⁶² byl pak vynesena na konci procesu, dne **28. března 1947** a stojí v něm, že „*Obžalovaní [...] jsou vinni, že v době zvýšeného ohrožení republiky všichni tři v Praze, František Josef Prokop i v Ostravě, jako novináři propagačně sloužili vládě vetřelců v denním tisku tím, že propagovali a podporovali nacistické hnutí tiskem, obžalovaný Jan Scheinost také na veřejných shromážděních, schvalovali a obhajovali nepřátelskou vládu na území republiky a jednotlivé nezákonné činy okupačních velitelství a úřadů, čímž spáchali zločin proti státu*“³⁶³ a odsuzují se k trestu těžkého žaláře. Jan Scheinost v trvání 22 měsíců, Jan Vrba v trvání 3 let a František Josef Prokop v trvání 4 let. Do těchto trestů se započítává zajišťovací a vyšetřovací vazba.³⁶⁴

Obžalovaní jsou podle rozsudku dále povinni společně uhradit náklady trestního řízení a každý zvlášť pak i náklady na výkon svého vlastního trestu. „*Obžalovaní pozbývají občanské cti na dobu výkonu trestu. Obžalovaný Jan Scheinost a obžalovaný Ing. Jan Vrba odpykají celý trest ve zvláštních pracovních táborech, obžalovaný František Josef Prokop odpyká dobu 14 dnů trestu ve zvláštních pracovních táborech. Jedna čtvrtina jmění všech tří obžalovaných propadá ve prospěch státu.*“³⁶⁵

V rozsudku jsou dále uvedeny důvody nejprve u Scheinosta, pak u Vrby a nakonec u Prokopa, jemuž „*trestním oznámením ministerstva vnitra a doznáním obžalovaného [...] je*

³⁶¹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, Poradní protokol, s. 2.

³⁶² Viz Příloha, Obr. 25.

³⁶³ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 97, Rozsudek jménem republiky, s. 1. Viz Příloha č.

³⁶⁴ Ta činila u Prokopa celkem 22 měsíců a 11 dní.

³⁶⁵ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 97, Rozsudek jménem republiky, s. 2.

dokázáno,³⁶⁶ že pochází z úřednické rodiny, v roce 1919 vystudoval reálku a složil maturitu s vyznamenáním, 4 semestry studoval strojní inženýrství a zároveň také *Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy*. Do roku 1923 působil v olomouckém časopise *Pozor* za měsíční plat 1 300 korun, od roku 1924 až do zániku listu pracoval v časopise *28. říjen*. V letech 1927 až 1936 pak v *Národních listech* napřed jako noční redaktor, pak jako vedoucí šachové a filmové rubriky s platem 3 500 korun. V roce 1937 byl angažován do tiskového oddělení firmy *Baťa* ve Zlíně, následně se stal vedoucím redaktorem hospodářského týdeníku *Groš* v Praze, kde zůstal s platem 6 000 korun až do jeho zániku v roce 1938.

V rozsudku se uvádí, že bylo zjištěno, že před okupací čítalo Prokopovo jmění asi 300 000 korun, během protektorátu vzrostlo na 750 000 korun, protože vydal dvě knihy o šachu, které mu vynesly 400 000 korun.

Dále je rekapitulováno jeho další působení, které již bylo předmětem šetření soudu. V červnu až srpnu 1940 pracoval v *Melantrichu* jako redaktor *Českého slova* s měsíčním platem 3 000 korun. Pak se stal šéfredaktorem v Ostravě, po onemocnění Lažnovského v září 1941 byl povolán zpět do Prahy, kde zůstal až do května 1943, kdy byl jmenován šéfredaktorem *Lidových listů*. Jako šéfredaktor měl měsíční příjem 8 až 10 000 korun.

„Výpovědi svědků Antonína Pimpera a Vojtěcha Holečka je prokázáno, že obžalovaný Prokop byl novinářem průměrných schopností, svědkem Houdkem je prokázáno, že obžalovaný Prokop, když byl v létě 1940 přijat na výpomoc do redakce *Českého slova*, nebyl zavázán psát jako noční redaktor nějaké články, že však se do takové práce hned pustil a psal hned články vysloveně aktivistické.“³⁶⁷ Za tímto shrnutím pak následuje seznam 279 Prokopových článků.³⁶⁸ „Pokud jde o obsah a tendenci těchto článků, zjistil Národní soud jejich přečtením, že až na zcela nepatrný počet³⁶⁹ obsah i tendence článků jsou aktivistické ve smyslu okupantském.“³⁷⁰ Národní soud shledal, že obžalovaný Prokop „schvaloval a obhajoval vládu okupantů a její nezákonné a násilné činy a činy jejích orgánů“³⁷¹ ve 48 člancích. 146 Prokopových článků podle zjištění *Národního soudu* obsahuje „propagaci nacismu a rasismu, resp. velebení strany NSDAP a jejích složek, vedoucích osobností nacismu a fašismu, propagaci tzv. *Nové Evropy Hitlerovy*, přehnané zdůrazňování vojenských a

³⁶⁶ Tamtéž, s. 106.

³⁶⁷ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 97, Rozsudek jménem republiky, s. 107.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 107-113. Viz Příloha č.

³⁶⁹ 4.

³⁷⁰ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 97, Rozsudek jménem republiky, s. 113.

³⁷¹ Tamtéž, s. 113.

*diplomatických úspěchů států Osy, at' již skutečných či jen vybájených.*³⁷² „Pro totální pracovní nasazení, zejména mládeže“³⁷³ psal Prokop v 9 článcích, 136 jeho článků, „které obsahují zpravidla hrubé zesměšňování Spojenců a napadání jejich veřejného života, snižování jejich politických a vojenských úspěchů, zveličování neúspěchů, hrubé napadání vedoucích osobností spojeneckých“ je pak zaostřeno „proti Spojencům republiky.“³⁷⁴ Dále Národní soud zjistil, že 81 článků obžalovaného Františka Josefa Prokopa vystupovalo „ostře proti odboji domácímu i zahraničnímu, proti činnosti emigrace v Londýně i Moskvě, proti legionářům z první světové války, proti těm, kdož odpírali spolupracovat s okupanty.“³⁷⁵ „Pro aktivistickou politiku, zejména pro tzv. politiku Dr. Háchy [...] pro studium na německých vysokých školách [...], pro vojenskou účast [...], pro Moravce[...] a pro Lažnovského“³⁷⁶ pak bylo podle zjištění Národního soudu zaměřeno 109 Prokopových článků. Ze všech těchto článků je následně pro ilustraci v rozsudku citováno 51 pasáží s „obzvlášť aktivistickou tendencí.“³⁷⁷

Další pasáž v rozsudku je věnována názoru samotného obžalovaného na celou kauzu. „Obžalovaný Prokop popírá vinu. Doznává, že psal aktivistické články, jak jsou shora uvedeny, popírá, že by byl tak činil z vlastní iniciativy. Psal je prý dle daných mu pokynů na šéfredaktorských konferencích a těmto pokynům vyhovoval proto, že měl zájem na tom, aby udržel tyto časopisy, aby lidé v nich zaměstnaní nepřišli o práci a Melantrich aby neutrpěl škodu event. zavřením tiskárny a zabavením domu.“³⁷⁸ Připomenuto je také to, že František Josef Prokop před soudem popřel, že by se do redakce *Českého slova* dostal díky Němcům a jejich přičinění. V *Českém slově* nepsal články z vlastní vůle, jeho úkolem bylo upravovat materiál, který přišel z ČTK a ve svých výpovědích popřel, že by si byl vědom toho, že těmito články poškozují zájmy národa.

Shrnuto je ještě jednou také jeho ostravské působení, ke kterému se vyjádřil v tom smyslu, že zde psal samostatné články proto, že si konkurence stěžovala na skutečnost, že tamní *České slovo* jen opisuje články z pražského listu, a usilovala tak o jeho zastavení. Prokop také popřel, a po celou dobu procesu od samého zatčení a prvního výslechu si na tom trval, že by nutil redaktory do aktivistického psaní; jen jim přiděloval články podle pokynů z tiskových konferencí, kterých se účastnil v Praze.

³⁷² NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 97, Rozsudek jménem republiky, s. 113.

³⁷³ Tamtéž, s. 114.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 114.

³⁷⁵ Tamtéž, s. 114.

³⁷⁶ Tamtéž, s. 115.

³⁷⁷ Tamtéž, s. 115.

³⁷⁸ Tamtéž, s. 148.

Ohledně Prokopova pražského angažmá na postu šéfredaktora *Českého slova* citujme z rozsudku následující: „*Skutečným šéfredaktorem v Českém slově v Praze prý vůbec nebyl jmenován. Zastupováním Lažnovského byl pověřen Wolmarem přes své námitky. U Moravce nebyl oblíben [...], členem Ligy proti bolševismu prý nebyl, do výboru Ligy byl najmenován bez svého vědomí.*“³⁷⁹

Prostor je samozřejmě věnován také účasti Františka Josefa Prokopa na procesu s generálem Eliášem, v rozsudku je opět shrnuto Prokopovo vysvětlení této epizody z jeho novinářské kariéry za protektorátu.

V další části se rozsudek zabývá Prokopovými postoji k okupaci a nacismu obecně. „*Obžalovaný Prokop popírá, že by byl kdy stoupencem nebo obdivovatelem nacismu, fašismu, Hitlera, a že by se byl kdy v tom smyslu v soukromém rozhovoru vyjadřoval, stejně popírá, že by byl kdy dával najevo, že věří ve vítězství Německa. Obsah svých článků vysvětluje tím, že nebyl rutinovým redaktorem, že byl situací zmaten, že články psal dle směrnic redakcím dodávaných shora, mnohdy šlo o pouhý přepis z německých pramenů, tak, jak psal, se psalo tehdy všeobecně, snažil se prý o slušnou formu, chtěl se distancovat od těch redaktorů, kteří napadali presidenta republiky.*“³⁸⁰ Znovu bylo připomenuto, že Prokop popřel, že by někoho nutil výhrůzkami do psaní aktivistických článků. „*Nikdy nepovažoval za možné, že by jeho články měly zhoubný vliv na národ, byl přesvědčen, že zůstávaly bez vlivu na obyvatelstvo, předpokládal, že jeho články nikdo nečte. To sám pozoroval, že nikdo nevěří tomu, co stálo v novinách. V člancích byly jeho vlastní myšlenky jen tehdy, když šlo o to varovati lidi, když hrozilo nebezpečí. Když přebíral vedení pražské redakce Českého slova, byla tam kázeň velmi uvolněná, musel proto redakční práci usměrnit tak, aby nebyl ohrožován případným zásahem německých úřadů.*“³⁸¹

Ohledně výpovědí svědků o Prokopově personální politice je opět zmíněno jeho vysvětlení, kdy tvrdil, že redaktora Koláčka propustil z restričních důvodů a Paigera a Brikciuse přijal na doporučení Wolmara, který mu měl vytýkat, že nemá dost schopných redaktorů pro psaní aktivistických článků. Ani jinak nebyl podle obžalovaného Wolmar s jeho působením v *Českém slově* spokojen a vytýkal mu, že ho zklamal, že zničil tříletou práci v českém tisku a nadále ho podezíral a nezval ho na zájezdy pro redaktory a šéfredaktory.

V rozsudku je rovněž shrnuto, že podle tvrzení obžalovaného i do *Pražského ilustrovaného zpravodaje* psal na příkaz Wolmara, který si jako podmínku dalšího vycházení

³⁷⁹ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 97, Rozsudek jménem republiky, s. 149.

³⁸⁰ Tamtéž, s. 149.

³⁸¹ Tamtéž, s. 150.

tohoto listu stanovil otištění alespoň jednoho politického článku týdně. Za jeden takový článek dostával Prokop odměnu 300 korun.

Ani zde není samozřejmě opomenuto Prokopovo poslední působiště, redakce *Lidových listů*. Připomíná se zde, že Prokop žádal na jaře roku 1943 Wolmara o zproštění šéfredaktorské funkce, což Wolmar odmítl a k 1. květnu 1943 ho jmenoval šéfredaktorem právě *Lidových listů*. Prokop se tam však už snažil ustoupit co nejvíce do ústraní a oslabit aktivistické zaměření listu. V této souvislosti obžalovaný během procesu popřel, že by se snažil získat k aktivistickým projevům církevní hodnostáře.

Dále je konstatováno, že na podzim 1944 byl František Josef Prokop vyšetřován německými úřady kvůli článkům redaktora Vondráčka, kterého dostal rozkaz propustit. Neudělal to však, jen ho oficiálně pokáral a Vondráček mu dál nosil zprávy ze zahraničního rozhlasu. Koncem ledna 1945 se Prokop rozhodl opustit redakci, kam nadále chodil už jen nepravidelně. Poté, co byl upozorněn na možné zatčení, se raději uchýlil do nemocnice. Pro svoji omezenou aktivitu už nenapsal článek k 15. březnu 1945, za což byl Wolfem volán k zodpovědnosti. Nakonec jej tedy napsal pod nátlakem a byl to jeho článek poslední.

V rozsudku je dále uvedeno, že obžalovaný „*popírá, že by byl kdy požadoval arijský pozdrav, sám ho užíval jen ve styku s Němci od té doby, co to bylo Dr. Háchou nařízeno. Od roku 1944 byl napojen na jednu odbojovou skupinu, již dodával důvěrné zprávy. V Ostravě vymohl propuštění redaktora Fričara z vazby gestapa.*“³⁸²

Dalších několik stran rozsudku zabírá shrnutí vyjádření svědků o osobě Františka Josefa Prokopa. Jako Prokopovy nepřítelové jsou *Národním soudem* zhodnoceny výpovědi Jana Matějů, Antonína Pimperera, Jaroslava Simonidese, Bohumila Horáčka, Jana Pallauše, Aloise Humplíka, Antonína Houdka, Miroslava Hrnčíře, Josefa Ledka, Jaroslava Křemena, Josefa Skoumala, Vladimíra Olšinského, Františka Bergmana, Karla Niesnera, Vratislava Bejčka, Zdeňka Dvořáčka, Jaroslava Veselého, Fedora Soldana, Zdeňka Hrušky, Jaroslava Kšíkala, Stanislava Koláčka, Františka Švehly, Jaroslava Přibíka, Jana Michala, Jana Holečka, Josefa Doležala, Ctibora Melče, Karla Korpa, Mohameda Abdalaha Brikciuse, Jaroslava Fryčera, Miloše Kristina, Stanislava Horáčka, Karla F. Zierise a Jaroslava Šaldy.

Jejich obsah se v mnohém shodoval a lze jej v krátkosti shrnout následovně: Už před okupací obdivoval František Josef Prokop Hitlera, byl prospěchářský a povýšený ke kolegům. Bránil se svému propuštění z *Českého slova*, psal aktivisticky, a to z vlastní vůle, pravděpodobně proto, aby se zalíbil Němcům. Jako šéfredaktor nutil i redaktory do psaní

³⁸² NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poč. č. 97, Rozsudek jménem republiky, s. 150.

aktivistických článků, které pak ještě upravoval. Redaktorům vyhrožoval, své aktivistické smýšlení projevoval i v osobním styku. O důvěře Němců k němu svědčí to, že byl „připuštěn“³⁸³ k procesu s generálem Eliášem. Zaměstnanci se před ním báli otevřeně mluvit. Tvrdil, že má povolení k poslechu zahraničního rozhlasu. V Ostravě požadoval od redaktorů podávání zpráv z jejich okolí, věřil ve vítězství Německa, pořádal přednášky zaměřené proti Sovětskému svazu. Redaktoři v Ostravě ho považovali za nebezpečného. Vyžadoval arijský pozdrav. Přispíval i do *Pražského ilustrovaného zpravodaje*. V *Lidových listech* se pak snažil stáhnout, ve styku s redaktory byl zdrženlivý a opatrný, bylo možné u něj pozorovat obrat. Snažil se dostat ze své nepříjemné situace a předstíral nemoc, aby nemusel chodit do redakce. Snažil se vyhýbat konfliktům s Němci, přesto několikrát zabránil zastavení *Lidových listů*. Snažil se pro aktivistické projevy získat církevní hodnostáře. V roce 1945 naznačoval, že by rád post šéfredaktora opustil. Proti svému členství v *Lize proti bolševismu* neprotestoval, ale na její činnosti se nepodílel.

Jako obžalovanému příznivé naopak Národní soud zhodnotil svědecké výpovědi Karla Frajnda, Josefa Květoně, J. Kšandy, Františka Sedláčka, Františka Vondráčka, Josefa Dandy a Ctibora Melče.

Stručně lze Prokopovi příznivé okolnosti z těchto výpovědí shrnout takto: František Josef Prokop se jevil jako spolehlivý Čech, aktivistické články psal z donucení a byl z toho nešťastný, kritizoval nacistický režim, stýkal se se členy ilegálních skupin a předával jim informace o Moravcovi, Wolmarovi a o dění mezi novináři. Intervenoval u Němců za uvězněné Čechy, v soukromí se projevoval protinacisticky a stěžoval si, že je pronásledován Wolmarem. Ze strany německých úřadů mu byla několikrát vytýkána špatná interpretace udělených pokynů.

Speciálně je v rozsudku zmíněno svědectví Ctibora Melče, který vypovídal ve všech třech případech a ve své výpovědi mimo jiné shrnul průběh tiskových konferencí. Podle něj se nestávalo, že by někdo nedodržel pokyny na nich udělované. Přesto však jednou směřoval Wolfram svou výtku za nepřesné zpracování na Prokopa. Melč ve své výpovědi také uvedl, a to bylo zdůrazněno až právě v rozsudku, že podle německého pojetí byl šéfredaktor přímo zodpovědný za celý obsah novin.

Závěr je už opět věnován společně všem třem obžalovaným. Píše se zde, že „*exemplářem Souborného přehledu pokynů pro tiskovou přehlídku, platných ode dne 17. 9. 1939, je prokázáno, že z podnětu okupantů byly vydávány směrnice pro psaní novin v duchu*

³⁸³ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 97, Rozsudek jménem republiky, s. 151.

nacistických zásad. Z nich je i jasně patrné, že okupanti spatřovali úkol šéfredaktora hlavně v tom, aby dbal na to, aby noviny ospravedlnily jejich vládu a aby všichni redaktori psali v tomto smyslu. Všichni tři obžalovaní se tedy v podstatě hájí tím, že ku psaní závadných článků byli donuceni okupanty, že jejich články neodpovídaly jejich přesvědčení, že jim byly nadiktovány a materiál dodán, že se podřídili proto, aby uchránili list před zastavením, a tím zaměstnance před nasazením, že nikdo jejich články nečetl a pokud tak činil, že rozuměl, že jsou psány z donucení.

Tato obhajoba obžalovaných neobstojí a nemůže je zbaviti viny: Všichni tři jsou a za okupace již byli zkušení novináři, a proto mimo vši pochybnost si dobře byli vědomi významu tisku a jeho vlivu na veřejnost. Mimo vši pochybnost věděli, že Němci mají přesně vypracovaný plán, jak své panství a svoji ideologii propagovati, a že do tohoto plánu patří právě propagace tiskem, a že aktivistické články ve svém duchu od obžalovaných požadují právě proto, že vědí, jak mohutně může tisk na veřejnost působiti, zvláště stálým opakováním určitých tvrzení tak dlouho, až přece jen někoho přesvědčí. Je pravda, že národ ve své převážné většině odolal všem takovým okupantským nástrahám, ale na druhé straně je všeobecně známá věc, že přece jen se našlo dost lidí, kteří propagaci podlehli a dali se okupanty strhnout ke službám a v jejich – okupantský – prospěch, mnohdy k takovým službám, které ohrožovaly domácí odboj a mohly seslabovati odolnost národa. Není jistě nejmenší pochybnosti o tom, že tu mnoho způsobil i tzv. český protektorátní tisk, který takové lidi, kteří nejsou schopni samostatného zdravého úsudku a snadno podléhají autoritativně pronášeným tvrzením, přesvědčil o výhodách okupantského panství pro český národ, nebo alespoň pro ně. Články obžalovaných naprosto nebyly jen tak docela hloupé psaní, jež by i ten největší primitiv prohlédl. [...] Z toho je patrné, že obžalovaní neudělali vše, co bylo v jejich moci, aby své novinářské povolání prováděli co nejméně škodlivě. Ostatně výsledky průvodního řízení naprosto neprokazují jejich tvrzení, že psali jen, co museli.“³⁸⁴

K tomu se dále v rozsudku uvádí, že „pokud pak jde o ono donucení: Z výsledků průvodního řízení, ba i ze samotných výpovědí obžalovaných je úplně jasno, že vůči žádnému z obžalovaných nebylo ze strany okupantů použito žádného násilí ba ani nebezpečné výhrůžky za tím účelem, aby místo šéfredaktorské přijal nebo v něm setrval.“³⁸⁵ Národní soud tedy dospěl k tomu, že všichni tři obžalovaní vykonávali své povolání a zastávali své funkce zcela dobrovolně a s vědomím rizika, kterému mohou plněním německých pokynů vystavit své čtenáře, tedy český národ. U Vrby a Františka Josefa Prokopa bylo navíc prokázáno, že se o

³⁸⁴ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 97, Rozsudek jménem republiky, s. 156.

³⁸⁵ Tamtéž, s. 157.

takové místo sami aktivně ucházeli. Všichni tři převzali šéfredaktorské funkce dobrovolně a dobrovolně v nich setrvali a naprosto ve svých funkcích nedostáli povinnosti vykonávat ji tak, aby české zájmy byly co nejméně ohroženy.

Proto je nic z toho, co před soudem uvedli, nemůže zbavit viny. *Národní soud* je však toho názoru, že se to může promítnout na délce trestu, protože to, „že by ovšem obžalovaní jednali v úmyslu, aby rozvrátili mravní, národní a státní vědomí českého národa a zejména mládeže, výsledky průvodního řízení neprokazují a není to také pravděpodobné. *Novinářský aktivista z přesvědčení by jistě často přicházel s vlastními iniciativními nápady, což u obžalovaných se dalo přece jen zcela výjimečně. Obsah jejich článků /projevů/ se v celku pohybuje okolo těch několika myšlenek, které – jak je všeobecně známo – okupanti sami vymysleli, skutečně není mnoho nového a vlastního v těchto člancích obžalovaných a již z toho lze vyvoditi, že pohnutkou a cílem jejich jednání skutečně nebylo takový rozvrat v národě vyvolati, nýbrž že jen se podvolili okupantům sloužiti.*“³⁸⁶ Žádný rozvratný úmysl nelze podle mínění *Národního soudu* vyvodit ani z výpovědí svědků, kteří jsou jednotlivým obžalovaným nejméně nakloněni. Naopak z výpovědí vyplývá, že obžalovaní přijali šéfredaktorské pozice, protože chtěli mít dobře placené místo a že se okupantům podvolili nikoliv z přesvědčení, ale proto, že nechtěli ztrátu takového místa riskovat.

Ve svém zdůvodnění členové poroty do jisté míry kladně zhodnotili, i když s ne příliš kladným výsledkem, osobnost obžalovaných, když o nich do rozsudku napsali, že „obžalovaní všichni tři jsou do té míry inteligentní lidé, že je *Národní soud* přesvědčen, že si plně uvědomovali, jaké neblahé důsledky jejich činnost pro národ má a míti může, a to nejen na jednání českých lidí doma, nýbrž i pro pověst českého národa ve spojeneckém táboře. Obžalovaní si nepochybně také uvědomovali, že prospěch, který snad českému člověku z jejich činnosti by mohl vzejíti, je jen velmi ilusorní a velmi omezený a že naprosto nevyvažuje škody, jaké jejich činnost národu přinášela. Jsou proto obžalovaní za obsah svých článků plně zodpovědní.“³⁸⁷

Tím, že *Národní soud* uznal všechny tři obviněné zcela zodpovědnými za své jednání, „jest tedy ve shora zjištěné činnosti obžalovaných za tzv. II. republiky a za okupace, tedy v době zvýšeného ohrožení republiky - §18 retr. dekr. - nesporně naplněna po objektivní stránce skutková podstata zločinu proti státu dle §3/1 retr. dekr. /zákona/. Pokud pak jde o stránku subjektivní, o zlý úmysl, není pochyby o tom, že i tato stránka je u obžalovaných naplněna již proto, že zlý úmysl je všude tam, kde pachatel si byl vědom nutnosti zločinného

³⁸⁶ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 97, Rozsudek jménem republiky, s. 158.

³⁸⁷ Tamtéž, s. 159.

výsledku svého jednání, v tomto případě tedy vědom toho, že jeho jednání má následky uvedené v §3/1 retr. dekr., je objektivně propagací, podporou, schvalováním a obhajováním nacistického hnutí a nepřátelské vlády, když přes to, ač mohl, se pachatel nevyhnul.“³⁸⁸ A „jsou tedy v jednání všech tří obžalovaných splněny po objektivní i subjektivní stránce předpoklady zločinu proti státu dle §3/1 retr. dekr. /zákona/ a byli proto všichni tři obžalovaní uznáni vinnými tímto zločinem. Na kvalifikaci, že jednali v úmyslu, aby rozvrátili mravní, národní nebo státní vědomí československého lidu, zvláště československé mládeže uznáno býti nemohlo, protože – jak shora vysvětleno – pro takový úsudek přece jen scházejí přesvědčující důkazy.“³⁸⁹

Národní soud nevyhověl obžalovanými navrhovanému doplnění průvodního řízení, protože navrhované důkazy by nijak nemohly pomoci prokázat nevinu obžalovaných. Proto bylo jednání definitivně uzavřeno a obžalovaným byl vyměřen trest podle §3/1 a současně podle §16/2 retribučního dekretu, protože soud dospěl k názoru, že obžalovaní přece jen do jisté míry jednali s úmyslem prospět českému národu předstíráním loajality k Němcům. K tomuto závěru došel *Národní soud* na základě svědectví o tom, že všichni obžalovaní se snažili pomáhat českým lidem, intervenovali za zatčené či nasazené a spolupracovali s odbojovými či partyzánskými skupinami. Na základě toho jim *Národní soud* snížil dobu trestu pod spodní hranici, přičemž přihlédl i k dalším polehčujícím okolnostem.

V závěru rozsudku je znovu zmíněno rozhodnutí o pozbytí občanské cti, odpykání trestu v pracovních táborech a propadnutí části majetku na základě §14 retribučního dekretu a rozhodnutí o uhrazení nákladů trestního řízení na základě §389 trestního řádu.³⁹⁰

³⁸⁸ NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 97, Rozsudek jménem republiky, s. 159.

³⁸⁹ Tamtéž, s. 160.

³⁹⁰ Rozpočítání nákladů viz NA, fond NS, sg. 9/47, karton 140, poř. č. 100-101, Seznam nákladů. Scheinost – 5 968,35 Kčs (1 558,35 Kčs = 1/3 nákladů za soudní řízení, 4 410 Kčs na výkon trestu a 20 Kčs na poštovné), Vrba – 10 779,15 Kčs (1558,35 Kčs = 1/3 nákladů na soudní řízení, 9 220,80 Kčs na výkon trestu a 20 Kčs na poštovné), Prokop – 10 454,65 Kčs (1558,35 Kčs = 1/3 nákladů za soudní řízení, 8 896,30 Kčs na výkon trestu a 20 Kčs na poštovné). Viz Příloha, Obr. 29.

12. Proces s Františkem Josef Prokopem optikou dobového tisku

Důležitou součástí studia procesu vedeného proti Františku Josefu Prokopovi je také zkoumání dobového tisku. Tomuto zkoumání jsem podrobila všechny významné tituly roku 1947,³⁹¹ a to konkrétně jejich výtisky z období trvání procesu.³⁹²

Obecně lze po prostudování dobového denního tisku konstatovat, že novináři tomuto procesu příliš velkou pozornost nevěnovali. Články ve všech listech byly krátké, obvykle jen několik řádků. Vycházely většinou na druhé straně listu a některé noviny se procesu nevěnovaly ani každý den. Někde dokonce chybí zpráva o výsledku procesu.

Důvod malého zájmu, který vzbuzovalo přelíčení s Františkem Josefem Prokopem, Janem Scheinostem a Janem Vrbou, můžeme hledat pravděpodobně v tom, že podobných procesů probíhalo současně několik. Před soudem ve stejném týdnu stanuli např. i někteří ministři bývalé Beranovy vlády, projednával se také případ tzv. „lidických vrahů.“

Přesto lze denní tisk považovat za velmi cenný zdroj informací, který slouží k doplnění obrazu o procesu o skutečnosti, které ze soudních spisů uložených v archivech není možné vyčíst.

12.1 Lidová demokracie

Deník *Lidová demokracie*, ústřední tiskový orgán *Československé strany lidové*, nahradil po skončení války zrušené *Lidové listy*, tedy deník, který byl posledním Prokopovým působištěm. Zároveň zde také dlouhá léta působil Prokopův předchůdce na místě šéfredaktora Jan Scheinost. Možná právě proto dostal jejich společný proces právě v tomto listu nejvíce prostoru. *Lidová demokracie* referovala o soudním přelíčení proti Prokopovi, Scheinostovi a Vrbovi každý den. Celkem zde vyšlo pět článků umístěných na druhé straně listu. Články od autora se zkratkou jr referovaly o dění v soudní síni z předchozího dne, byly vesměs stručné a nehodnotící.

V úterý 25. března 1947 vyšel v *Lidové demokracii* vcelku obsáhlý článek s titulkem *Soud s aktivistickými redaktory zahájen*, který přinesl informace o zahájení soudního řízení, jména obžalovaných, předsedy soudního senátu, obhájců a veřejného žalobce. Autor zde

³⁹¹ *Lidová demokracie*, *Mladá fronta*, *Obrana lidu*, *Právo lidu*, *Rudé právo*, *Svobodné noviny*, *Svobodné slovo*, *Zemědělské noviny*

³⁹² Týden od 25. března 1947 do 31. března 1947.

poznáměl, že malá účast na procesu svědčí o malém zájmu, který toto soudní přelíčení vzbudilo, což je důsledkem toho, že v Praze probíhá současně několik podobných procesů. V článku je dále shrnut předmět obžaloby a podány charakteristiky jednotlivých obžalovaných a jejich novinářského působení. Autor přináší stručné shrnutí výslechu Jana Scheinosta, jehož hlavním bodem byl jeho projev z roku 1942, v němž ostře vystoupil proti předsedovi londýnské vlády Janu Šrámkovi. Scheinost podle autora článku vypověděl, že k tomuto projevu byl donucen Moravcem a že se za něj nyní stydí.

Následující den se autor ve svém článku věnoval úternímu výslechu Františka Josefa Prokopa, jeho činnosti v *Českém slově*, *Moravskoslezském slově* a *Lidových listech*. Zaznamenal, že obžalovaný se vyjádřil následovně: „*pokud mu předseda senátu vytýká, že psal aktivistické články, zdůrazňuje, že psal prý pod nátlakem Němců, ale sám se nesnažil své podřízené donutit nějakým způsobem k zaujetí aktivistického stanoviska k říši.*“³⁹³ O tom, že se účastnil pravidelných tiskových konferencí se Prokop podle autora článku „*zmiňuje ještě dnes s nemalou radostí.*“³⁹⁴ Na závěr tentokrát již krátkého článku je uvedeno, že při procesu s generálem Eliášem vyšlo najevo, že Hácha věděl o tom, jakým způsobem uprchl generál Ingr do emigrace. Prokopovi a Wernerovi prý bylo ze strany Němců vyhrožováno, že budou zastřeleni, pokud se o tom ve svých článcích o procesu zmíní.

Ve čtvrtek 27. března autor ve svém krátkém článku shrnul středeční dění před soudem; konstatoval, že byly předloženy vývodní návrhy a že soud vzal na vědomí polehčující okolnosti v případě Jana Scheinosta, který podporoval ilegální činnost. Poté následoval výslech svědků, během něhož „*dr Doležal vypověděl, že J. Prokop chtěl od církevních hodnostářů projev proti bolševismu, ale byl odmítnut.*“³⁹⁵ Následně pak „*Šéfredaktor Zieris zmínil se ve svém svědectví o jednotlivých obžalovaných. Prokopa charakterizuje jako novináře ryze aktivistického.*“³⁹⁶

V pátek vyšel v *Lidové demokracii* článek referující o tom, že ve čtvrtek vypovídalo několik svědků, většinou o Prokopovi, kteří souhlasně prohlásili, že obviněný psal aktivistické články podle dodaných pokynů. Následně předložili obhájci různá prohlášení, z nichž je podle autora článku patrné, že obvinění se v době okupace chovali jako Češi, „*což ovšem je v rozporu s některými svědectvími a s psanými aktivistickými články.*“³⁹⁷

³⁹³ jr. 1947. „Fr. J. Prokop se zúčastnil procesu s gen. Eliášem.“ S. 2 in *Lidová demokracie* 1947, r. III, č. 72.

³⁹⁴ Tamtéž.

³⁹⁵ jr. 1947. „Svědci o aktivistických šéfredaktorech. Lidová demokracie.“ S. 2 in *Lidová demokracie* 1947, r. III, č. 73.

³⁹⁶ Tamtéž.

³⁹⁷ jr. 1947. „Soud s aktivistickými šéfredaktory.“ S. 2 in *Lidová demokracie* 1947, r. III, č. 74.

Poslední článek o procesu vyšel v *Lidové demokracii* v sobotu 29. března a referoval o tom, že v pátek přednesl závěrečnou řeč národní prokurátor Jelínek, který mluvil obšírně o aktivistické činnosti obžalovaných a jednotlivých svědectvích. „*Poukázal na to, že velká většina českých novinářů zůstala poctivou, kdežto obžalovaní propagovali svými články novinářskými v různých časopisech aktivismus a Německo [...] Nejobširněji se obírá Prokopem, neboť svědci mnohými výpověďmi dokazují, že obviněný nejen že psal sám aktivistické články, ale nutil k tomu i ostatní.*“³⁹⁸ V závěru článku autor shrnuje délky jednotlivých trestů, které byly obžalovaným uděleny.

12.2 Mladá fronta

Stejně jako *Lidová demokracie* referovala o procesu každý den i *Mladá fronta*, deník *Svazu české mládeže*, a i ona přinášela jen velice krátké zprávy. *Mladá fronta* je však jediným z vybraných deníků, ve kterém najdeme náznak hodnocení. Ne tak v samotných textech, ale spíše v titulcích, které svědčí o zaujatosti vůči osobě Františka Josefa Prokopa.³⁹⁹

První článek z 25. března se opět věnuje představení předsedy soudu, obžalovaných, národního prokurátora a shrnutí obžaloby. Nechybí ani informace o výsledku Jana Scheinosta a o projevu jeho lítosti nad tím, že psal aktivistické články, které neodpovídaly jeho přesvědčení.

Druhá zpráva o procesu se zaobírá především výsledkem Františka Josefa Prokopa, který měl také psát aktivistické články pod nátlakem Němců. Autor si všiml též Prokopova tvrzení o tom, že podřízené redaktory nikdy k aktivistickému psaní nenutil a že komentář k procesu s Eliášem Prokopovi a Wernerovi nadiktoval Wolmar. Autor článku dále konstatuje, že Prokop „*byl častým návštěvníkem německých tiskových konferencí a požíval plné důvěry Wolframovy, který o něm prohlásil v dubnu 1943, že je nejlepším šéfredaktorem po Lažnovském.*“⁴⁰⁰ Na závěr článku je uvedeno, že druhý den procesu byl zakončen čtením svědeckých protokolů svědčících o vině obžalovaných.

³⁹⁸ jr. 1947. „Rozsudek nad aktivistickými novináři.“ S 2 in *Lidová demokracie* 1947, r. III, č. 75.

³⁹⁹ Prokop zde figuruje hned třikrát z pěti případů. 26. března vyšel v *Mladé frontě* článek s nadpisem *Jak Lažnovský mohl konkurovat F.J.Prokopovi*, den nato stejný autor ještě přitvrdil, když citoval svědka Karla Zierise a svůj článek uvedl titulkem *Prokop – odporný typ novináře*. A dne 28. března stále též autor, píšíci pod zkratkou jvs, vydal článek nazvaný *Prokop věřil v německé vítězství*.

⁴⁰⁰ jvs. 1947. „Jak Lažnovský mohl konkurovat F.J.Prokopovi: Druhý den přelíčení s aktivistickými šéfredaktory.“ S. 2 in *Mladá fronta* 1947, r. III, č. 72.

Další článek o procesu s Prokopem vydala *Mladá fronta* 27. března. Tentokrát byl článek velmi stručný a informoval o výsledku svědků, během něhož Zieris uvedl o Prokopovi, že to byl odporný typ novináře.

Rovněž článek z 28. března se ještě věnoval výsledku svědků, kterými byli bývalí Prokopovi podřízení, kteří podle autora zprávy potvrdili, že Prokop upravoval jejich články, aby odpovídaly německým směrnicím. Svědek Houdek uvedl, že byl Prokopem nucen psát alespoň jeden aktivistický článek týdně, „*V. Olšinský dosvědčuje, že Prokop byl zapřísáhlým antisemitou a že věřil v německé vítězství.*“⁴⁰¹

V posledním článku, který v *Mladé frontě* vyšel, byl už pouze zmíněn Jelínkův závěrečný projev, projevy obhájců a obžalovaných a rozsudek spolu se shrnutím viny a trestů.

12.3 Obrana lidu

Dalším deníkem, který přinesl celkem pět článků o procesu, byla *Obrana lidu*, *Jednotný branný deník*. Články sice vycházely s jednodenním zpožděním oproti ostatním listům, deník byl však jediný, který se více zabýval např. majetkovými poměry obžalovaných.

První článek, vzhledem ke zmiňovanému zpožděním, vyšel v *Obraně lidu* až ve středu 26. března. Byl doplněn o karikaturu Jana Scheinosta a byl to jediný ze všech článků ve všech denících, který byl psán mírně odlehčenou formou a měl charakter fejetonu. Nicméně i přesto opět přinesl základní informace jako jména obžalovaných, předsedy soudu a národního prokurátora, který „*vyličil hanebnou roli, kterou všichni obvinění hráli.*“⁴⁰² Článek pokračuje tím, že byla přečtena obžaloba a následoval výslech Jana Scheinosta, který prý „*klonil studem hlavu,*“⁴⁰³ zatímco „*na lavici obžalovaných sedí a jazykem svlažují zprahlé rty Prokop a inž. Vrba, aby se chvílemi podívali do spoře obsazeného sálu. I oni jistě už upřádají podobné pohádky o revolucionářství pro svou obhajobu, k níž budou mít příležitost v úterý.*“⁴⁰⁴

Další články v *Obraně lidu* však byly už čistě zpravodajské. Čtvrteční článek s titulkem *Aktivistou za 300.000 Kč*, převzal deník z ČTK a uvedl v něm, že v úterý pokračoval proces výslechem Prokopa, který „*ušetřil za okupace 300 tisíc korun a 400 tisíc korun mu prý vyneslo vydání šachových knížek. Psal prý většinu svých projevů podle pokynů*

⁴⁰¹ jvs. 1947. „Prokop věřil v německé vítězství.“ S. 2 in *Mladá fronta* 1947, r. III, č. 74.

⁴⁰² -áb-. 1947. „Trio aktivistů před soudem.“ S. 3 in *Obrana lidu* 1947, r. I, č. 72.

⁴⁰³ Tamtéž.

⁴⁰⁴ Tamtéž.

vydaných Němci a shodně, jako jeho dva sousedi na lavici obžalovaných svaluje vinu na okupanty, kteří mu prý někdy upravovali i text, podobně jako K. Lažnovský.“⁴⁰⁵

V článku z 28. března je zmíněno, ve středu zazněla před soudem rozporuplná svědectví o činnosti Jana Scheinosta a že „*Dr Doležal svědčil též proti kolaborantu Prokopovi, který se v okupaci pokoušel mámit aktivistické články i od hradeckého biskupa dr. Píchy, ovšem marně.*“⁴⁰⁶ Následuje přehled Vrbovy a Prokopovy novinářské činnosti.

Vzhledem k jednodennímu zpoždění vyšly v *Obraně lidu* dva články, jejichž titulek obsahoval zmínku o rozsudku. První, u něhož není uveden autor, vyšel v sobotu 29. března a informoval ještě o čtvrtčním výslechu svědků, kteří všichni o Prokopovi potvrdili, že měnil články a podle Vladimíra Olšínského také „žádal [...] aktivistickou spolupráci, jež se téměř rovnala udavačství v neprospěch židů a osob s říší nesympatizujících.“⁴⁰⁷ Dále jsou v článku zmíněny svědecké výpovědi o ilegální činnosti obžalovaných a konstatování, že v pátek promluví veřejný žalobce a obhájci a bude vynesena rozsudek.

Poslední článek v *Obraně lidu* je až z neděle 30. března a přináší informaci o řeči národního prokurátora, který v ní měl připomenout odkaz K. Havlíčka a ostře od něj odlišit počínání obžalovaných. Dále je zde zmíněna také závěrečná řeč obhájců a obžalovaných, porada soudního senátu a vynesení rozsudku. V závěru je shrnuta délka trestu všech tří obžalovaných, ztráta jejich občanských práv, propadnutí části jejich majetku a rozhodnutí o uhrazení soudních výloh.

12.4 Právo lidu

Tiskový orgán *Československé sociální demokracie*, deník *Právo lidu* patří k novinám, které se procesu s Františkem Josefem Prokopem, Janem Scheinostem a Janem Vrbou věnovaly jen minimálně. V *Právu lidu* vyšly během celého týdne pouze dva krátké články se stručnými informacemi.

První z nich, který vyšel až v pátek 28. března, přináší jména obžalovaných a informaci o tom, že ve středu zazněly výpovědi svědků, které vyzněly vesměs příznivě pro Scheinosta a nepříznivě pro Prokopa a Vrbu.

⁴⁰⁵ ČTK. 1947. „Aktivistou za 300.000 Kč.“ S. 4 in *Obrana lidu* 1947, r. I, č. 73.

⁴⁰⁶ -áb-. 1947. „Scheinost a spol. před soudem.“ S. 4 in *Obrana lidu* 1947, r. I, č. 74.

⁴⁰⁷ (Nepodepsáno.) 1947. „Rozsudek nad Scheinostem a spol.“ S. 4 in *Obrana lidu* 1947, r. I, č. 75.

V neděli 30. března pak vyšla na 17 řádcích zpráva o pátečním vynesení rozsudku, ve které byla opět shrnuta délka trestů, ztráta občanských práv a propadnutí části majetku obžalovaných.

12.5 Rudé právo

Rudé právo patří mezi listy, které neotiskly zprávu o rozsudku a výši trestu. Počtem zveřejněných článků o procesu s Prokopem, Scheinostem a Vrbou, se *Rudé právo* se třemi články řadí do pomyslné prostřední kategorie.

První článek vydalo hned v úterý 25. března a přineslo v něm informaci o místě konání procesu, jméno předsedy soudu, obžalovaných i s uvedením jejich věku, dále jméno národního prokurátora a shrnutí obžaloby. Nutno dodat, že i v takto stručném článku najdeme chybu. Jako křestní jméno Scheinosta zde bylo uvedeno Josef, nikoliv Jan.

Ve druhém článku najdeme informaci o výsledku Františka Josefa Prokopa, o němž autor uvedl, že ho Němci pokládali za nástupce Lažnovského a že mu bylo dovoleno sledovat proces s generálem Eliášem. Na závěr je připomenuto, že během střeďečního pokračování přelíčení vystoupí první svědci.

Těm je také věnován poslední článek z pátku 28. března, v němž se dočteme, že ve čtvrtek vypovídali svědci, „kteří vylíčili F. J. Prokopa jako aktivistu. Prokop podle všech svědků, vesměs bývalých Prokopových podřízených, přesvědčovali, že Prokop nejen sám aktivisticky psal, ale nutil psát jiné.“⁴⁰⁸

12.6 Svobodné noviny

Svobodné noviny, jež byly nástupci *Lidových novin*, otiskly o procesu pouhé dva články.

V prvním z nich, z pátku 28. března, se dočteme, že čtvrtý den přelíčení vyplnila svědectví bývalých Prokopových spolupracovníků, kteří se většinou shodli v tom, že je nutil psát aktivistické články. Autor zde dokonce jmenuje několik svědků a dodává, že „svědek Freit jediný soudí, že případ obžalovaného Prokopa je osobní tragedie, která vyplynula z jeho uzavřené povahy.“⁴⁰⁹

⁴⁰⁸ m.j. 1947. „Svědčkové o F. J. Prokopovi.“ S. 1 in *Rudé právo* 1947, r. 27, č. 74.

⁴⁰⁹ vt. 1947. „Svědectví proti Prokopovi.“ S. 3 in *Svobodné noviny* 1947, r. 3, č. 74.

Druhý článek vyšel o den později a na pouhých devíti řádcích přinesl informaci o tom, že poslední den přelíčení zahájil svou řečí národní prokurátor, a když skončil, následovala porada soudního senátu, po níž byl vynesena rozsudek. Článek opět končí shrnutím délky uložených trestů.

12.7 Svobodné slovo

Svobodné slovo, tiskový orgán *Československé strany národně socialistické*, je dalším deníkem, který o Prokopově případu informoval jen minimálně a v němž chybí závěrečná zpráva o rozsudku.

V prvním článku ze středy 26. března najdeme opět základní informace a místě konání a účastnících procesu a dále pak obhajobu jednotlivých obžalovaných. Zde autor uvádí: „*Na nátlak se vymlouvá také F. J. Prokop. Prokop, jehož výslech zabral celé dnešní dopoledne, byl jedním ze tří účastníků procesu, který gestapo inscenovalo proti generálu Eliášovi. Na otázku předsedovu vyprávěl, že v procesu ing. Eliáš vypovídal, že dr. Hácha věděl prý o odchodu generála Ingra do emigrace a že tam dokonce odešel s jeho vědomím. Němci však Prokopovi i Wernerovi zakázali jakoukoliv zmínku o této výpovědi a pohrozili jim trestem smrti, kdyby o tom pověděli.*“⁴¹⁰

Druhý článek z následujícího dne se pak zabývá zejména výsledkem svědků v případě Františka Josefa Prokopa.

12.8 Zemědělské noviny

Posledním významným deníkem, který o Prokopově procesu informoval, je deník *Jednotného svazu českých zemědělců*, neboli *Zemědělské noviny*. Přesto, že zde najdeme celkem čtyři články z průběhu celého týdne, patří i *Zemědělské noviny* k těm, kdo opominuli zveřejnit zprávu o výsledku procesu.

První článek nese podtitul „*Kající se Jan Scheinost prosí Msgre Dr. Šrámka za odpuštění*“⁴¹¹ a je to právě Jan Scheinost, kterému je zde věnováno nejvíce prostoru. Za základními informacemi o procesu zde tak najdeme Scheinostovo prohlášení o tom, že se

⁴¹⁰ si. 1947. „Soud s dalšími aktivisty.“ S. 2 in *Svobodné slovo* 1947, r. III, č. 72.

⁴¹¹ kbk. 1947. „Další trojice aktivistů před soudem.“ S. 2 in *Zemědělské noviny* 1947, r. 3, č. 71.

necítí vinen a že „*článek proti Msgre. dr. Šrámkovi považuje za nejčernější vzpomínku z doby okupace a prosí dr. Šrámka dodatečně za odpuštění.*“⁴¹²

Ve druhém článku je naopak nejvíce prostoru věnováno Prokopovi, o kterém se zde dočteme, že před soudem uvedl, se v Ostravě snažil zachránit list před zánikem a že námitky proti své účasti na procesu s Eliášem nemohli spolu s Wernerem uplatnit a byli nuceni po přelíčení napsat o něm článek. Autor ještě konstatuje, že po výsledku Prokopa následovalo čtení svědeckých protokolů.

O těch se pak zmiňuje také článek ze čtvrtka 27. března. Píše se zde, že „*šéfredaktor Lidové demokracie dr. Doležal vypověděl [...] když Prokop přešel do Lidových listů, předcházela ho pověst průbojného aktivisty; ale časem polevil a skončil psaním šachových knížek.*“⁴¹³ I zde je vzpomenu, že během své činnosti se Prokop snažil získat projevy od církevních hodnostářů, ale neuspěl.

Poslední článek v *Zemědělských novinách*, který se procesu s Prokopem, Scheinostem a Vrbou věnoval, vyšel v pátek 28. března a opět se zabýval především výpověďmi svědků. Vondráček-Hrabětínek podle autora u soudu uvedl, že „*obžalovaný Prokop mnoho práce v redakci Lidových listů nenadělal a že se zabýval více psaním šachových knížek,*“⁴¹⁴ zatímco Houdek a Humplík vypověděli, že je Prokop nutil do psaní aktivistických článků.

⁴¹² kbk. 1947. „Další trojice aktivistů před soudem.“ S. 2 in *Zemědělské noviny* 1947, r. 3, č. 71.

⁴¹³ Khn – pop. 1947. „Další trojice aktivistů před soudem.“ S. 2 in *Zemědělské noviny* 1947, r. 3, č. 73.

⁴¹⁴ -Khn-. 1947. „Šachista zuřivým aktivistou.“ S. 2 in *Zemědělské noviny* 1947, r. 3, č. 74.

13. Závěr

Některá hodnocení a odpovědi na výzkumné otázky stanovené na začátku práce zazněly již v předcházejících kapitolách. Přesto však závěrem znovu shrňme to nejdůležitější z případu Františka Josefa Prokopa před *Národním soudem*.

František Josef Prokop pocházel z úřednické rodiny, narodil se v Hořovicích, ale de facto celý svůj život prožil v Praze. Po maturitě začal studovat strojní inženýrství a také přírodní vědy na Karlově univerzitě. Studium však musel přerušit po smrti otce kvůli špatné finanční situaci rodiny. Oženil se s Annou Sedláčkovou a jejich manželství zůstalo bezdětné. Jeho největší vášní byly šachy, kterým se věnoval po celý svůj život. Napsal celou řadu publikací o šachu a také nespočet novinových článků a studií s šachovou tematikou. O politiku se před vyhlášením protektorátu příliš nezajímal, rozhodně nebyl protižidovského smýšlení, ve svých šachových publikacích naopak vyzdvihoval mimo jiné také výkony řady šachistů židovského původu. Lidé z jeho okolí ho hodnotili především jako velkého prospěcháře a ne příliš dobrého novináře.

Jako redaktor pracoval postupně v olomouckém časopisu *Pozor*, v denících *28. říjen* a *Národní listy*. Poté přešel do služeb obuvnického gigantu *Baťa* a přispíval do časopisů *Most* a později *Groš*. Po jeho zániku byl nějakou dobu nezaměstnaný, ale na doporučení *Svazu novinářů* se dostal na místo pomocného redaktora v *Českém slově*. Tam pak působil i jako ostravský a později pražský šéfredaktor. V roce 1943 vystřídal Jana Scheinosta na postu šéfredaktora *Lidových listů*.

Prokop se rozhodl zůstat novinářem i po nástupu nacistů a jak už bylo zmíněno, vystřídal během doby trvání protektorátu několik míst. Jako šéfredaktor vedl své podřízené vždy v duchu pokynů z tiskových porad. Jediným politickým spolkem, kterého byl František Josef Prokop kdy členem, byla *Liga proti bolševismu*, kde byl dokonce jmenován do výboru. Nicméně toto jmenování proběhlo bez jeho vědomí a Prokop se činnosti této organizace nijak aktivně neúčastnil. Členství v *Lize proti bolševismu* mu tak před soudem nijak nepřitížilo. Kromě toho byl ještě členem *Presseklubu*, o kterém se zmínil ve své výpovědi, že tam chodil jen na konference a přednášky a několikrát tam byl i soukromě, aby si zahrál šachy s českými kolegy.

Svou žurnalistickou kariéru ukončil Prokop v roce 1945, kdy byl v květnu zatčen a následně, stejně jako řada dalších, obviněn z kolaborace a podpory a propagace nacistického hnutí. Až do začátku soudního procesu v březnu 1947 pobýval nejprve v zajišťovací a posléze

vyšetřovací vazbě. Před *Národním soudem*, kde byl souzen společně s Janem Vrbou a Janem Scheinostem, mu hrozil trest odnětí svobody v délce 5 až 20 let.

*

František Josef Prokop byl po celou dobu svého žurnalistického působení politicky nečinný a nezaujatý, jeho největším zájmem byly šachy. Jeho činnost za protektorátu tak vycházela zejména z jeho zájmu o hmotné zajištění a snahy udržet si zaměstnání. Vždyť jako šéfredaktor v *Českém slově* a později v *Lidových listech* pobíral mnohem vyšší plat, než jaký by měl jako obyčejný redaktor. Ve chvíli, kdy si pravděpodobně uvědomil možné důsledky své činnosti, se však snažil stáhnout do ústraní a svou funkci v *Lidových listech* vykonával už jen formálně. Přestal psát, dokonce byl tiskovým odborem pokárán za nedodání článku k výročí 15. března. Velkou v roli v tom, že tak omezil svoji aktivitu, však hrál také jeho zhoršující se zdravotní stav.

Základem Prokopovy obhajoby bylo tvrzení, že články, které napsal za okupace, nevyjadřovaly jeho skutečné přesvědčení a že je psal pouze na základě pokynů, které dostával jako šéfredaktor na pravidelných tiskových poradách vedených Wolfgangem Wolframem von Wolmarem. Tuto obhajobu však obžaloba odmítala od samého začátku s argumentem, že právě z tiskových porad muselo být všem třem obžalovaným jasné, co bude jejich práce pod vedením Němců obnášet. I přes toto vědomí však všichni tři zůstali na svých postech v jednotlivých redakcích.

Výpovědi svědků v případě Františka Josefa Prokopa byly dvojí; jedny mu jednoznačně uškodily a naopak ty, které zazněly na základě požadavků vznesených obhajobou ve vývodních návrzích, mu byly ku prospěchu. Karel Frajnd mu dosvědčil, že spolupracoval s odbojovým hnutím, kterému pro případ ozbrojené akce dokonce závazně přislíbil svoji pomoc, a několik dalších svědků, že intervenoval u Němců za uvězněné Čechy, např. svého kolegu redaktora Fryčera či B. Staška. Tyto skutečnosti mu soud přičítal jako polehčující.

Celkově však svědkové, kterými byli většinou jeho bývalí kolegové a podřízení, Prokopovi příliš neprospěli, když jich většina ve svých výpovědích uvedla, že vyvíjel mnohem větší aktivitu, než musel. Soud však došel k závěru, že jeho články se zabíraly především všeobecně propagovanými myšlenkami okupantů a v rozsudku se dočteme, že nepřicházel s žádnými vlastními nápady a iniciativou.

Většina svědků také uvedla, že je Prokop nutil psát aktivistické články, které po nich navíc ještě upravoval. Prokopovy pohnutky k tomu, že, jak uvedl v obhajobě, některé články raději napsal sám, než aby je někomu zadal, je obtížné zjistit. Podle obhajoby to však dělal

proto, aby své redaktory nezatěžoval aktivismem víc, než bylo nutné, ale aby se zároveň vyhnul nevídané pozornosti ze strany německých úřadů, která by mohla vést až k zastavení listu.

Právě skutečnost, že podle svědeckých výpovědí jako šéfredaktor nutil i redaktory do psaní aktivistických článků, které pak ještě upravoval, se soudu jevila jako jedna z nejvíce přitěžujících. Nejvýraznější přitěžující okolností v případě Františka Josefa Prokopa však byla jeho účast na soudním procesu s generálem Eliášem, kterého se zúčastnil jako jeden z pouhých dvou novinářů a o němž publikoval dne 3. října 1941 článek v *Českém slově*. Výpovědi svědků neprokázaly Prokopovo tvrzení, že jeho původní komentář po něm ještě upravoval Wolmar, který k němu měl mít, podle Prokopa, vážné námitky.

*

Podle klasifikace, se kterou přišel komunistický novinář Vojtěch Dolejší, „byli novináři, kteří odmítli pracovat pro nacisty, odešli z tisku a zúčastnili se boje proti nim; naproti tomu se jiní novináři vyvinuli v otevřené zrádce. A mezi oběma těmito póly byla celá stupnice kolaborace s okupanty na jedné a zároveň i jakéhosi odboje proti nim na druhé straně. Byli lidé, kteří psali ve prospěch nacistů neradi a ze slabosti, někteří psali články „nemastné a neslané,“ a aby tyto články mohly splňovat požadovaný účel, přidávali jim ostří sami šéfredaktoři svými vpisy a úpravami. Byli lidé, kteří pracovali na obě strany – měli známosti s nacisty a zároveň svou přímluvou některého svého známého zachránili.“⁴¹⁵ Budeme-li vycházet z tohoto rozdělení, kam je možné zařadit Františka Josefa Prokopa? Jak je poznamenáno hned na začátku obžalovacího spisu, neodešel z novin a neodmítl spolupráci s Němci, i když to udělat mohl a přes to, že věděl, co se od něj jako novináře za nacistického režimu očekává. Na druhou stranu se z něj ale nestal „otevřený zrádce.“ Patřil snad k těm, kteří psali ve prospěch nacistů neradi? Podle svědectví Karla Frajnda ano. Nicméně i přesto plnil přesně pokyny, které dostával na tiskových konferencích. Dělal i něco navíc? Podle obžaloby a některých svědků ano, podle obhajoby a dalších svědků však ne. Dokonce se měl do určité míry zapojit i do odboje.

Byl tedy František Josef Prokop aktivista? *Národní soud* jej sice 28. března 1947 uznal vinným a jeho čtyřletý trest byl dokonce nejvyšší ze všech tří společně obžalovaných,⁴¹⁶ jednoznačné stanovisko však ve vyjádření soudu ani v rozsudku nenajdeme. Naopak zde ale najdeme zmínku o tom, že všem třem obžalovaným byl trest snížen hluboko pod dolní

⁴¹⁵ Dolejší, Vojtěch. 1963. *Noviny a novináři*. Praha: Nakladatelství politické literatury, s. 398.

⁴¹⁶ Janu Scheinostovi byl trest 22 měsíců (672 dní) vyměřen tak, že vlastně odešel od soudu volný, protože celá výše stanoveného trestu mu vypršela v průběhu zajišťovací a vyšetřovací vazby (7. května 1945 až 28. března 1947, tj. 691 dní), která byla do celkové délky trestu všech tří obžalovaných také započítána.

hranici, protože se podle zjištění soudu snažili o zmenšení zla způsobeného nepřítelem. Viny podle retribučního dekretu však zbaveni nebyli.

Hodnocení Prokopova postoje tak opravdu není snadné. Podle mnoha svědků byl v první řadě prospěchář. K tomuto tvrzení se přikláním i já. Vzhledem k tomu, že se nijak zvlášť nezajímal o politiku, mu bylo pravděpodobně zpočátku jedno, jaký vládní režim. Hlavně, když mu tento režim dá práci, kterou bude mít jistou a za kterou dostane zapláceno. Před rokem 1940 byl nějaký čas bez práce. Během této doby vydal dvě šachové publikace, které ho dočasně finančně zajistily. Ale nemohl být bez stálého zaměstnání, proto si prostřednictvím *Svazu novinářů* našel místo v *Českém slově*. Jeho postup, kdy, ač podle svědků nemusel, začal psát aktivistické články, ho vynesl do zorného pole Němců, protože pouze díky svým žurnalistickým schopnostem by se tam pravděpodobně nedostal. Vždyť všichni jeho dřívější kolegové ho hodnotili jako novináře spíše podprůměrného!

Pak už bylo jen otázkou času a diplomatických schopností, jak tohoto svého nového „místa na slunci“ dokáže využít. Jeho povýšení na post šéfredaktora ostravského a posléze i pražského *Českého slova* svědčí o tom, že to dokázal velice dobře. A nemohl riskovat ztrátu dobře placeného místa tím, že by neplnil nebo plnil špatně pokyny, kterých se mu jako šéfredaktorovi dostávalo. A nemohl psát noviny sám, podílet se musela celá redakce. Jeho přístup, kdy sám psal a svým redaktorům zadával psát aktivistické články podle pokynů shora, hodnotím jako nanejvýš oportunistický. Díky tomuto jeho přístupu nedošlo k vážným konfliktům s německými úřady, v jejichž důsledku by mohla být zavřena celá redakce a nejen Prokop by tak přišel o místo. Na druhou stranu se ale nesnížil k tomu, aby sám vyvíjel nějakou aktivitu navíc, držel se pouze ve vytyčených mezích. Nebyl udavačem a nezavinil ničí zatčení nebo smrt. Naopak, kde bylo v jeho silách pomoci z pozice šéfredaktora svým uvězněným kolegům od takového osudu, tam se o pomoc snažil. O tom, že hrál hru na obě strany, svědčí také jeho styky s Frajndem a Vondráčkem a jeho vědomí o jejich ilegální činnosti, do které neváhal se také sám v omezené míře zapojit. A velice prozíravě přislíbil své plné zapojení „pro případ, kdyby...“

Časem si, s postupem vývoje mezinárodní situace, pravděpodobně uvědomil, že Německo válku nevyhraje a že jeho počínání by mohlo být po skončení války hodnoceno negativně. V tom vidím hlavní důvod jeho snahy ustoupit do ústraní na počátku roku 1945.

František Josef Prokop se nepochybně dopustil profesního selhání, když se podvolil psát podle pokynů okupantů. Nejvýraznější je toto selhání ve spojení s procesem proti generálu Eliášovi. I zde je ale, podle mého názoru, jeho zavinění sporné. Byl-li do soudní síně vyslán Wolmarem, nemohl se vzepřít. Sporná je také jeho obliba u Wolmara,

kteřou se u soudu nepodařilo prokázat; podle svědků jí požíval ve velké míře, podle jeho tvrzení však ne nijak zvlášť. Na důkaz této nepřízně Prokop uvedl, že jako jediný byl vyškrtnut ze seznamu hostů na recepci u maďarského konzula. Jisté však je, že vyhověli Wolmar Prokopovu přání o setrvání v Praze v roce 1943, musel k tomu mít nějaký důvod. Za tento důvod považuji Prokopův přístup, kdy nekriticky plnil požadavky okupantů na obsah *Českého slova*. Ke cti mu budiž přičteno, že těmto požadavkům nikoho neobětoval.

K práci žurnalisty se František Josef Prokop po svém podmíněném propuštění v lednu roku 1948 už nevrátil. Neodešel však úplně do ústraní, i nadále veřejně působil, ale už pouze jako trenér či rozhodčí šachu. Je možné z toho usuzovat na to, že jeho působení za protektorátu opravdu směřovalo k jedinému cíli: přežít, zachovat si životní úroveň a moci se vrátit k tomu, co ho celý život naplňovalo nejvíce, k šachu.

Použitá literatura, prameny a zdroje

- Bauer, František. 1946. „České noviny za války.“ S. 71-80 in *Šest let okupace Prahy*. Praha: Orbis.
- Beránková, Milena – Křivánková, Alena – Ruttkay, Fraňo. 1988. *Dějiny československé žurnalistiky: III. díl. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. Praha: Novinář.
- Beránková, Milena - Malec, Karel. 1976. *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945: Stručný přehled*. Praha: Univerzita Karlova.
- Blaive, Muriel. 2003. „K „Benešovým dekretům“: o co vlastně jde?“ S. 19-26 in *Benešovy dekrety: Budoucnost Evropy a vyrovnání se s minulostí*, ed. by Muriel Blaive, Georges Mink. Praha: Dokořán.
- Borák, Mečislav. 1998. *Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy: Tilia.
- Dolejší, Vojtěch. 1963. *Noviny a novináři*. Praha: Nakladatelství politické literatury.
- Gebhart, Jan – Kuklík, Jan. 1996. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis.
- Hroch, Miroslav a kol. 1985. *Úvod do studia dějepisu*. Praha: SPN.
- Jech, Karel – Kaplan, Karel (eds.). 1995. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: Dokumenty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Brno: DOPLNĚK.
- Končelík, Jakub – Köpplová, Barbara – Kryšpínová, Jitka (eds.). 2003. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara*. Praha: Karolinum.
- Kuklík, Jan. 2003. „Tzv. Benešovy dekrety z právně-historické perspektivy.“ S. 55-72 in *Benešovy dekrety: Budoucnost Evropy a vyrovnání se s minulostí*, ed. by Muriel Blaive, Georges Mink. Praha: Dokořán.

- Pasák, Tomáš. 1967. „Aktivističtí novináři a postoj generála Eliáše v roce 1941.“ S. 173-192 in *Československý časopis historický*, r. XV, č. 2.
- Pasák, Tomáš. 1999. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*. Praha: Práh.
- Pasák, Tomáš. 1998. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh.
- Pasák, Tomáš. 1967. „Problematika protektorátního tisku a formování tzv. skupiny aktivistických novinářů na počátku okupace.“ S. 72 in *Příspěvky k dějinám KSČ*, r. 7, č. 1.
- Pasák, Tomáš. 1968. „Prohlášení gen. A. Eliáše před německým soudem v roce 1941 a jeho rozpornost.“ S. 447-458 in *Československý časopis historický*, r. XVI, č. 3.
- Pasák, Tomáš. 1980. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova.
- Pavlíček, Václav. 1995. „Dekrety prezidenta republiky.“ S. 7-43 in *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: Dokumenty*, ed. by Karel Jech, Karel Kaplan. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Brno: DOPLNĚK.
- Prokop, František Josef. 1968. *Kouzlo šachového diagramu*. Praha: Ústřední dům dětí a mládeže Julia Fučíka.
- Sobota, Emil. 1946. *Co to byl protektorát*. Praha: Kvasnička a Hampl.
- Večeřa, Pavel. 2010. „Geneze jednoho kolaboranta; Novinář František Josef Prokop a jeho role při medializaci soudního procesu s generálem Aloisem Eliášem.“ S. 82-120 in *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- Vykoupil, Libor. 2000. *Slovník českých dějin*. Brno: Julius Zirkus.

Prameny

Národní archiv v Praze (NA)

Seznam fondů:

Archiv Policejního ředitelství Praha II (PŘ)

Archiv Syndikátu novinářů (ASYN)

Archiv Národního soudu (NS):

NA, fond NS, signatura TNS 9/47, karton 136.

NA, fond NS, signatura TNS 9/47, karton 137.

NA, fond NS, signatura TNS 9/47, karton 139.

NA, fond NS, signatura TNS 9/47, karton 140.

Dobový tisk

Lidová demokracie, ročník 3, č. 71-75 z 25. až 29. března 1947.

Mladá fronta, ročník 3, č. 71-75 z 25. až 29. března 1947.

Obrana lidu, ročník 1, č. 71-76 z 25. až 30. března 1947.

Právo lidu, ročník 50, č. 71-76 z 25. až 30. března 1947.

Rudé právo, ročník 27, č. 71-75 z 25. až 29. března 1947.

Svobodné noviny, ročník 3, č. 71-75 z 25. až 29. března 1947.

Svobodné slovo, ročník 3, č. 71-75 z 25. až 29. března 1947.

Zemědělské noviny, ročník 3, č. 71-75 z 25. až 29. března 1947.

České slovo, ročník 33, č. 234 ze 4. října 1941.

Internetové zdroje

Drtiny, Prokop. 1947. „Prohlášení ministra spravedlnosti dr Drtiny podle § 64 jedn. řádu o činnosti a výsledcích retribučního soudnictví“ na 55. schůzi Ústavodárného Národního shromáždění republiky Československé. (29. 5. 1947)

<http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/055schuz/s055005.htm> (2. 1. 2011).

Jmenný rejstřík

A

Ajechin, Alexandr Alexandrovič 66
Appelt, Miloslav 96

B

Balkoun, Václav 85
Bauer, František 24, 25
Bejček, Vratislav 59, 60, 92, 102
Beneš, Edvard 6, 11, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 28,
33, 34, 39, 43, 44, 54, 56, 65, 66, 73, 74, 76, 83
Beran, Rudolf 16, 43, 70, 107
Beránková, Milena 11, 27, 28, 38
Bergman, František 92, 102
Blaive, Muriel 11, 33, 120
Borák, Mečislav 11, 40
Brikcius, Mohamed Abdalah 64, 72, 78, 93, 101, 102

C

Crha, Václav 26, 30, 31, 40
Czernak 94

D

Danda, Josef 103
Dolejší, Vojtěch 117
Doležal, Josef 55, 61, 87, 102, 108, 111, 114
Drtina, Prokop 34, 35, 36, 122
Dvořáček, Zdeněk 59, 60, 63, 92, 102

E

Eliáš, Alois 4, 7, 14, 16, 31, 32, 40, 43, 44, 45, 46,
47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 5á, 63, 64, 68, 72, 74, 79,
96, 101, 103, 108, 109, 112, 113, 114, 117, 118, 121,
126, 127, 128

F

Feierabend, Ladislav 43
Finger, Antonín 26, 27
Fousek, rytíř Jan 16
Frajnd, Karel 80, 81, 82, 85, 88, 89, 93, 95, 103,
116, 117, 118
Frank, Karl Hermann 14, 15, 17, 32, 39, 43, 45,
47
Frick, Wilhelm 15, 17
Fryčer, Jaroslav 77, 86, 93, 102, 116
Fryčerová, Hedvika 86
Fučík, Julius 38, 41, 121

G

Gebhart, Jan 11, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23,
25, 27, 120
Geschke, Hans Ulrich 45
Goebbels, Joseph 30
Gregory, Karl von 26, 64

H

Hácha, Emil 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 24, 30,
31, 32, 44, 45, 48, 63, 65, 100, 102, 108, 113
Hatlák, Jindřich 87, 128
Havelka, Jiří 44
Havlíček, Karel 41, 111
Henlein, Konrad 14
Heydrich, Reinhard 14, 16, 17, 19, 43, 44, 45, 46, 54, 74,
80
Himmler, Heinrich 15
Hitler, Adolf 6, 13, 14, 17, 23, 24, 30, 46, 54, 55,
63, 72, 75, 76, 83, 93, 99, 101, 102
Hodáč, Stanislav 93
Hodža, Milan 83
Holčák, Rudolf 69, 90, 91, 97
Holeček, Jan 61, 62, 80, 86, 92, 93, 102
Holeček, Vojtěch 55, 99
Horáček, Bohumil 56, 75, 76, 77, 92, 94, 95, 102
Houdek, Antonín 56, 57, 58, 76, 95, 99, 102, 110, 114
Hrnčíř, Miroslav 56, 57, 58, 92, 102
Hroch, Miroslav 9
Hrubý, Adolf 16, 17
Hruška, Zdeněk 102
Humplík, Alois 56, 57, 58, 64, 95, 102, 114
Hus, Mistr Jan 20

Ch

Chalupa, Karel 40
Chamberlain, Richard 22
Churchill, Winston 22, 23, 65
Chvalkovský, František 14

I

Ingr, Sergěj Jan 51

J

Jech, Karel 11, 33, 34, 35, 121
Jelínek, národní prokurátor 69, 70, 71, 72, 73, 91, 97,
109, 110
Jelínek, redaktor 30

K

Kaplan, Karel 11, 33, 34, 35, 121
 Klapka, Otakar 44, 45, 49, 50, 51
 Kliment, František 67, 85, 92
 Kolářček, Stanislav 58, 78, 96, 101, 102
 Končelík, Jakub 11
 Köpplová, Barbara 11
 Korp, Karel 62, 66, 93, 102
 Kozáková, Božena viz Prokopová, Božena
 Kožíšek, redaktor 30
 Krejčí, Jaroslav 16, 17, 27, 43, 44, 45
 Krejza, Miloš 81, 86
 Kristin, Miloš 60, 93, 102
 Krychtálek, Vladimír 25, 26, 30, 31, 32, 36
 Kryšpínová, Jitka 11
 Křemen, Jaroslav 26, 30, 31, 32, 36, 56, 59, 76, 78, 79,
 92, 102
 Kšanda, J. 85, 103
 Kšikal, Jaroslav 102
 Kuklík, Jan 11, 15, 18, 21, 22, 23, 25, 33
 Květoň, Josef 67, 77, 80, 85, 103

L

Lažnovský, Karel 26, 29, 30, 31, 32, 39, 41, 54, 57, 59,
 60, 61, 63, 64, 66, 72, 74, 76, 78, 79, 92, 96, 99, 100,
 101, 109, 111, 112
 Ledek, Josef 55, 57, 66, 102
 Líbal, Vladimír 86
 Lischka 94

M

Mácha, Karel Hynek 20
 Martínek, soudní zapisovatel M. 91, 97
 Masaryk, Jan 23
 Matějů, Jan 55, 56, 72, 75, 76, 93, 102
 Melč, Ctibor 58, 61, 67, 79, 80, 81, 86, 87, 96, 102,
 103, 128
 Melich, Jindřich 69, 90, 91, 97
 Michal, Jan 61, 62, 93, 102
 Mink, Georges 11, 33, 120
 Moravec, Emanuel 27, 30, 31, 32, 81, 89, 92, 100, 101,
 103, 108

N

Navara, zdravotní rada 82
 Nebeský, Josef 16
 Neumann 51
 Neurath, Konstantin von 14, 19, 43, 47, 52
 Niesner, Karel 59, 102
 Nygrín, Jiří 69, 90, 91, 97, 98

O

Olšínský, Vladislav 59, 60, 95, 102, 110, 111
 Opletal, Jan 20
 Osmančík, Břetislav 69, 90

P

Paiger, redaktor 64, 72, 78, 101
 Pallauš, Jan 92, 102
 Pařík, Josef 69, 75, 91, 93
 Pasák, Tomáš 11, 12, 24, 25, 29, 30, 31, 32, 39, 40,
 43, 44, 45, 46, 47, 48, 52, 121
 Paulus, František 30, 40
 Pavlíček, Václav 34
 Pavlík, Bohumír 69, 90, 91, 97
 Pelíšek 40
 Pernt, Jaroslav 90, 91
 Pícha, Mořic 84, 85, 86, 128
 Pimper, Antonín 55, 99, 102
 Plesnivý, Emil 86, 128
 Poul, redaktor 88
 Pražák, Albert 27
 Prokop, František 24, 25, 120
 Prokop, František Josef 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12,
 13, 27, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 45, 46, 47,
 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61,
 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77,
 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91,
 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104,
 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116,
 117, 118, 119, 121, 122, 126, 127, 128, 129
 Prokopová, Anna 75
 Prokopová, Božena 37, 90
 Příbík, J. 60, 93, 102

R

Režný, redaktor 30
 Richter, soudní rada 36, 50, 51
 Rut, soudce M. 88, 89
 Ryba, Vladimír 26, 30, 31, 40

S

Sachs, František 69, 90, 91, 97
 Sedláček, František 103
 Sedláčková, Anna 37, 115
 Scheinost, Jan 4, 7, 11, 12, 39, 69, 71, 75, 80, 91, 94,
 97, 98, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114,
 115, 116, 117, 127, 129
 Schmoranz, Zdeněk 24, 25, 51
 Simonides, Jaroslav 56, 57, 78, 80, 94, 102
 Skoumal, Josef 59, 60, 77, 78, 95, 102
 Sobota, Emil 11, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20
 Sobotka, Jaroslav 85
 Sochor, Antonín 69, 90, 91, 97
 Soldan, Fedor 55, 57, 58, 59, 95, 102
 Stalin, Josif Vissarionovič 23
 Stašek, Msgre. B. 67, 85, 92, 116
 Srový, Jan 14

Š

Šalda, Jaroslav 25, 76, 89, 92, 102
Šikan, redaktor 93
Šrámek 87, 88, 108, 114
Švehla, František 93, 102

T

Thierack, Otto Georg 45, 50, 51
Tiso, Jozef 13
Tomsa, František 91, 97
Truneček, strážmistr v Hořovicích 90

V

Vajtauer, Emanuel 26, 29, 30, 31, 32, 76, 78, 79, 92
Večeřa, Pavel 48, 49, 50, 121
Veselý, Jaroslav 59, 60, 94, 102
Vondráček-Hrabětínek, František 80, 81, 85, 86, 87,
88, 93, 94, 95, 102, 103, 114

Vrba, Jan 4, 7, 11, 12, 39, 69, 71, 75, 91, 93, 96, 97, 98,
104, 106, 107, 110, 111, 112, 114, 116, 129
Vykoupil, Libor 29

W

Wenig, profesor 44
Werner, Karel 26, 29, 30, 31, 36, 39, 40, 45, 46, 47,
48, 49, 50, 63, 64, 79, 108, 109, 113, 114
Wolf, nástupce Wolmara 67, 102
Wolmar, Wolfram von 11, 25, 26, 27, 38, 39, 40,
41, 46, 48, 49, 58, 59, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 72, 77,
78, 79, 80, 82, 85, 86, 87, 89, 92, 94, 95, 96, 101, 102,
103, 109, 116, 117, 118, 119, 120

Z

Zeman, Leopold 40
Zieris, Karel F. 56, 75, 94, 102, 108, 110

Věcný rejstřík

A

Akce národní obrody, 15
aktivismus, 4, 6, 7, 8, 10, 19, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 40,
41, 48, 50, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 64, 67, 69,
72, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 84, 85, 86, 87, 88, 89,
92, 93, 94, 95, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 107, 108,
109, 111, 112, 114, 116, 117, 118, 121, 129
aktivisté, 8, 13, 29, 30, 31, 32, 43, 48, 58, 59, 60, 61, 70,
73, 77, 80, 85, 87, 89, 95, 102, 105, 109, 110, 111,
112, 113, 114, 117, 121, 129
atentát, 17, 19, 54, 74

C

cenzura, 6, 24, 26, 64, 70, 76, 79, 84

Č

Česká liga proti bolševismu, 35
Československá republika, 13
Československo, 6, 13, 23, 24, 25, 33, 42, 43, 45, 46
Československý národní výbor, 22, 28
Český národní výbor, 15

D

druhá republika, 24, 43

F

fašismus, 15, 28, 29, 36, 99, 101

G

gestapo, 21, 25, 44, 47, 113

I

intervence, 39, 62, 92, 94, 95, 103, 106, 116, 129

J

justice, 129

K

kolaborace, 4, 6, 7, 11, 26, 29, 30, 39, 40, 43, 47, 115,
117, 121, 129
kolaboranti, 13, 26, 29, 30, 40, 47, 111
koncentrační tábory, 24, 85, 86
Košícký vládní program, 29, 33

L

Lidová demokracie, 5, 12, 80, 81, 85, 93, 107, 108, 109,
114, 122
Lidové listy, 6, 7, 27, 39, 53, 54, 61, 62, 66, 67, 72, 73, 80,
81, 85, 86, 87, 88, 92, 94, 95, 99, 102, 103, 107, 108,
114, 115, 116, 129, 130
Lidové noviny, 27
Liga proti bolševismu, 26, 40, 62, 66, 72, 81, 92, 101, 115
Lischka, 94

M

Melantrich, 56, 60, 64, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 91, 92, 94,
99, 100
mimořádné lidové soudy, 11, 29, 33, 34, 36
Mladá fronta, 5, 12, 107, 109, 110, 122
Mnichovská dohoda, 6, 13, 23

N

nacismus, 29, 36, 70, 74, 80, 99, 101
Národní archiv, 9, 11
Národní listy, 27, 38, 55, 99, 115, 130
Národní obec fašistická, 15
Národní politika, 7, 27, 30, 31, 129, 130
Národní práce, 27, 31
národní prokurátor, 36, 53, 69, 71, 72, 73, 90, 93, 94, 97,
109, 110, 111, 112, 113
Národní shromáždění, 15, 33, 34, 35, 36, 122
Národní soud, 4, 7, 8, 9, 11, 13, 29, 35, 36, 42, 53, 75, 82,
88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 99, 100, 102, 103,
104, 105, 106, 115, 116, 117, 122, 129, 130, 132
Národní souručenství, 15, 16, 19, 20, 25, 26, 27, 31, 32,
39, 44
Národní střed, 27
Národní svaz novinářů, 24, 25, 30, 41, 53
NSDAP, 25, 26, 99

O

Obrana lidu, 5, 12, 107, 110, 111, 122
Obrana národa, 21, 25
odboj, 6, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 34, 43, 44, 45, 49,
51, 67, 82, 88, 89, 95, 100, 102, 104, 106, 117, 129
okupace, 12, 13, 20, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 38, 73, 79, 82,
84, 85, 104, 105, 108, 110, 114, 116, 120, 121, 129
oportunismus, 29, 118, 129
osvobození, 21, 27, 28, 34, 41, 53, 88, 95

P

Polední list, 27, 31, 40, 45, 46
Presseklub, 25, 40, 66, 115
protektorát, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19,
20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 31, 35, 43, 53, 56, 67,
87, 92, 94, 96, 99, 101, 115, 116, 119, 120, 129
první republika, 24

R

retribuce, 4, 11, 33, 34, 35, 40, 41, 53, 120
retribuční dekret, 4, 6, 7, 29, 33, 34, 35, 36, 53, 59, 97,
106, 118
Rudé právo, 5, 12, 27, 28, 107, 112, 122

S

Svobodné noviny, 5, 12, 107, 112, 122
Svobodné slovo, 5, 12, 107, 113, 122

Syndikát novinářů, 24, 30, 39, 40

U

Ústřední cenzurní komise, 24
Ústřední národní revoluční výbor Československa, 22

V

Venkov, 27, 31
Vlajka, 15, 24

Z

Zemědělské noviny, 5, 12, 107, 113, 114, 122

Anotace

Diplomová práce s názvem *Případ Františka Josefa Prokopa před Národním soudem* se zabývá soudním procesem, během něhož justice v březnu 1947 zkoumala, zda František Josef Prokop (1901-1973), bývalý šéfredaktor Českého slova v Ostravě (1940-1941) a v Praze (1941-1943) a Lidových listů (1943-19453), svou činností v období protektorátu propagoval a podporoval nacistické hnutí. Autorka v úvodním historickém exkurzu přibližuje politickou situaci a tiskové poměry v protektorátu a problematiku kolaborace a aktivismu českých novinářů. V hlavní části práce se zaměřuje především na průběh soudního líčení a projednávání témata s důrazem na Prokopovu novinářskou činnost. Nechybí ani komplexnější obraz Prokopova života a činnosti v době před vyhlášením protektorátu, resp. po podmíněčném propuštění z vězení v roce 1948.

František Josef Prokop byl uznán vinným za svoji žurnalistickou kolaboraci s okupanty, přitěžující okolností mu byla zejména jeho účast na procesu s generálem Eliášem na podzim 1941. Soud však přihlédl i k výpovědím o Prokopově spolupráci s ilegálními odbojovými skupinami a intervencích za lidi v nouzi, takže dostal relativně nízký trest ve výši čtyř let. Po necelém roce byl však podmíněčně propuštěn a do konce života už se věnoval pouze šachu, a to jako trenér nebo rozhodčí. A o to mu celou dobu šlo, chtěl se vrátit k šachu. Nebyl tak aktivistou, ale oportunistou, který se za protektorátu snažil přežít.

Klíčová slova: aktivismus, České slovo, kolaborace, Lidové listy, Národní listy, Národní soud, odboj, oportunismus, protektorát Čechy a Morava, protektorátní žurnalistika, retribuční soudnictví, šachy, tiskové porady

Summary

This thesis titled *Process with František Josef Prokop on the National Court* aims to evaluate the case of the journalist František Josef Prokop (1901-1973) who was judged by the National Court between 24th and 28th March 1947. The Court focused on his activities during the era of the Protectorate Bohemia and Moravia, while he was editor in chief of daily *České slovo* in Ostrava (1940-1941) and Prague (1941-1943) and *Lidové listy* (1943-1945). The Court found him guilty of journalistic collaboration and propagation of occupying Nazi regime by press and sentenced him to 4 years in prison. But he was conditionally released one year later, in 1948. The aggravating circumstance, it was his participation on the judicial process with the general Eliáš in 1941. But judiciary took account also of Prokop's cooperation with some groups of illegal resistance and intercessions for Czech people. The author concludes that Prokop wasn't an activist but opportunist who wanted to return to his love – chess.

Keywords: activism, chess, collaboration, *České slovo*, *Lidové listy*, *Národní listy*, National Court, opportunism, press meetings, protectoral journalism, Protectorate Bohemia and Moravia, resistance, retributational judiciary

Příloha

Seznam příloh

- Obr. 1** První strana Prokopova diáře z roku 1941 (Zdroj: NA)
- Obr. 2** Stránka z Prokopova diáře z roku 1941 (Zdroj: NA)
- Obr. 3** Stránka z Prokopova diáře z roku 1941 (Zdroj: NA)
- Obr. 4** Stránka z Prokopova diáře z roku 1941 (Zdroj: NA)
- Obr. 5** Stránka z Prokopova diáře z roku 1941 (Zdroj: NA)
- Obr. 6** Stránky z Prokopova diáře z roku 1941 (Zdroj: NA)
- Obr. 7** Stránka z Prokopova diáře z roku 1943 (Zdroj: NA)
- Obr. 8** Přihláška k trvalému pobytu občana (Zdroj: NA)
- Obr. 9** Pokuta za špatné parkování z 20. ledna 1939 (Zdroj: NA)
- Obr. 10** Pokuta za špatné parkování ze 6. června 1939 (Zdroj: NA)
- Obr. 11** Přípuštění ke zkoušce řidičské (Zdroj: NA)
- Obr. 12** Fotografie Františka Josefa Prokopa z Tiskopisu na žádost o cestovní pas z roku 1926 (Zdroj: NA)
- Obr. 13** Popis osoby Františka Josefa Prokopa z Tiskopisu na žádost o cestovní pas z roku 1926 (Zdroj: NA)
- Obr. 14** Oznámení o Prokopově podmíněném propuštění (Zdroj: NA)
- Obr. 15** Prokopův článek *Přelíčení proti Aloisu Eliášovi* z první strany Českého slova ze 4. října 1941 (Zdroj: České slovo 1941)
- Obr. 16** Pokračování Prokopova článku *Přelíčení proti Aloisu Eliášovi* z třetí strany Českého slova ze 4. října 1941 (Zdroj: České slovo 1941)
- Obr. 17-18** Seznam svědeckých protokolů v případě Františka Josefa Prokopa (Zdroj: NA)
- Obr. 19** Dopis Mořice Píchy Františku Josefu Prokopovi ze dne 6. dubna 1944 (Zdroj: NA)
- Obr. 20** Dopis od Emila Plesnivého Františku Josefu Prokopovi ze 3. května 1943 (Zdroj: NA)
- Obr. 21** První strana Prokopovy smlouvy se Spolkem pro podporování a vydávání katolického tisku z 1. května 1943 (Zdroj: NA)
- Obr. 22** Druhá strana Prokopovy smlouvy se Spolkem pro podporování a vydávání katolického tisku z 1. května 1943 (Zdroj: NA)
- Obr. 23** Dopis Františka Josefa Prokopa Ctiboru Melčovi z 25. ledna 1945 (Zdroj: NA)

Obr. 24 Dopis Františka Josefa Prokopa Jindřichu Hatlákovi ze dne 25. ledna 1945 (Zdroj: NA)

Obr. 25 První strana Rozsudku jménem republiky v případě Jana Scheinosta, Jana Vrby a Františka Josefa Prokopa (Zdroj: NA)

Obr. 26 První strana Zprávy o pověsti Františka Josefa Prokopa pro Národní soud (Zdroj: NA)

Obr. 27 Druhá strana Zprávy o pověsti Františka Josefa Prokopa pro Národní soud (Zdroj: NA)

Obr. 28 Žádost Národního soudu o zaslání Prokopova rodného listu (Zdroj: NA)

Obr. 29 Seznam nákladů v trestní věci proti Janu Scheionostovi, Janu Vrbovi a Františku Josefu Prokopovi (Zdroj: NA)

Seznam článků z dobového tisku

Vysvětlivka k seznamu příloh:

NA = Národní archiv